Voltaire'den Yeğenine Aşk Mektupları

DÜŞÜN

MEKTUPLAR DİZİSİ: 22 VOLTAIRE'DEN YEĞENİNE AŞK MEKTUPLARI

DÜŞÜN YAYINCILIK

MEKTUPLAR DİZİSİ: 22

VOLTAIRE'DEN YEĞENİNE AŞK MEKTUPLARI

Derleyen: Theodore BESTERMAN

Çeviri: Yekta ATAMAN

(c) Copyright by Theodore Besterman (Yılı yok)
İngilizce kitabı ilk yayımlayan yayınevi:
William Kimber and Co. Ltd., 1958

Kapak: Bülent ERGEZ

Kardeşler Basımevi - İstanbul 1995 Tel: (0-212) 520 69 57
Dizgi: Cem Yayınevi Tel: (0-212) 243 20 23
Özdemir Ciltevi - İSTANBUL Tel: (0-212) 513 79 94

ISBN 975-7275-21-2

TANITICI NOTLAR

Paris'te Vergiler Dairesinde kazanç getiren özel bir büronun sahibi noter François Arouet'nin (1650-1722) altı çocuğu olur. Bunlardan yalnızca biri, Catherine (1691-1726) adlı oğlu –ki adı daha sonra kısaca Voltaire olarak değişecektir– ailesine ününden başka birşey veremez. Voltaire'in ablası Catherine, babası gibi aynı işle ilgili bir başka özel büroyu işleten Pierre François Mignot ile evlenince, ikisi kız olmak üzere dört çocuğu olur. Bu iki kız çocuğundan biri Marie Louise (1712-1790), ötekisi ise Marie Elisabeth'tir (1724-177). Bu kızlardan küçüğü önce, 1738'de Nicolas Josephe de Dompierre de Fontaine ile evlenmiş, eşi bay de Fontaine 1756'da ölünce, bu kez Florian markisi Philippe Antoine de Claris ile evlenmiştir. Ablasına gelince, o ileride 'madame Denis' (bayan Denis) olarak ünlenecektir.

Ailesinin Fransız kültürünü (dinsel inancını, gelenek ve göreneğini) tümüyle paylaşan Voltaire, İngiltere'deyken ablası ölür (1726) ve önceleri onun çocuklarıyla, öncelikle 'kız' yeğenleriyle pek ilgilenemez. Ama bu onlarla hiç ilgilenmeyecek demek değildir. Örneğin bu açıkça 1737 yılının Şubat ayında Hollanda'nın Leyden kentinden sevdiği, ama pek yüz vermediği Thieriot'ya yazdığı bir mektuptan anlaşılmaktadır: "Yeğenimin Loke'u okuduğu-

na çok sevindim. Ben, çocuklarının çok iyi yetişmesinden duyumsadığı sevinçle ağlayan değerli bir yaşlı baba gibiyim. Ailemde bir dönüşüm başlattığım için Tanrıya şükürler olsun." Locke'u okuyan, yada okumaya özenen yeğen, iki 'kız' yeğenden büyüğü, yani Marie Louise idi. Görülüyor ki, o daha şimdiden Voltaire'in gözdesi olmuştu.

Eniştesi de 1737 yılının Ekim ayında ölünce, Voltaire hem yetim, hem öksüz kalan yeğenlerinin iyi yetişmesinden ve geleceklerinden kendisini geniş ölçüde sorumlu tuttu. Mektuplarından birinde besteci Rameau'nun öğrencisi Marie Louise'i söz konusu ederek, onu ve sevimli bir doğası olan..." diye betimliyor; Voltaire'in yeğeni Montigny ise, bir mektubunda onun için, güzellikle dolu bir doğa ve gerçek bir düşünür kafası..." diye yazıyordu. İki kızkardeş Paris'te, halaları bayan Paignon'un yanında kalıyorlardı. Dayıları bir ziyaretinde onları Cirey'e, uzunca bir yolculuğa davet eder; Cirey'deki, Voltaire'in yalnızca büyük kardeşle ilgilendiğine kendisini inandırmaya çalışmasına karşın, Voltaire, yeğeni Marie Louise'i yılda 8000 frank gibi düşük bir geliri olan, komşu konaklardan birinin sahibinin oğluyla evlendirmeye kalkışır. Yeğeni evlenmeye yanaşmayınca Voltaire kızıp öfkeleneceğine, yeğeninin hediyelerini damat adayına gönderir ve Thieriot'ya şunları yazar: "En küçük bir karşı koyma üzerine hemen nişanı bozdum. Benim sevecen ilgimi en güçlü bir biçimde ona belli etmeye çalışıyorum." İşte, o yüzyılda ilişkiler böylesine bir anlayış ve hoşgörüyle çözümleniyordu!

İki kızkardeş Cirey'e, Voltaire'in sağladığı kapalı bir atlı arabayla gelmişlerdi. Küçük yeğenin evlenmesi kısa zamanda gerçekleşirse de, büyük yeğen, dayısının bulduğu bir başka evlenme önerisini de geri çevirir; oysa, dayısı onun drahomasını kızkardeşi için ödenenden daha fazlasına, 60.000 franka yükseltmiştir. Aslında Marie Louise, orduya araç-gereç sağlamakla görevli bir notere, Nicolas Charles Denis'ye âşık olmuştur ve onunla görülmedik bir çabuklukla 25 Şubat 1738'de evlenir. Şaşkınlıklar içinde kalan düşünürümüz şunları yazmakla yetinir: "Bizim La Mignot (Mignot ailesinden gelme kız yeğen) Tempe vadisi yerine Landau gibi korkunç bir yerde yaşamayı yeğliyor; ama yine de ben onun, benim istediğim biçimde değil de, kendi isteğine göre mutlu olmasını istiyorum."

Bir başka mektubunda ise, "Nisan ayında genç çift Cirey'e geldi ve herkes son derece sevindi," diye yazıyor Voltaire. Dayısını, "Bana zincirlerle öylesine sıkı sıkı bağlı ki, zincirlerini kırması hemen hemen olanaksız," diye niteleyen bayan Denis'nin bu sözleri yalnız onun fikri değildir. Onun bu zincirleri kırmasını niçin istemişti Marie Louise? Genç gelin çok güç kıskanan biriydi belki. Cirey'de su gibi para harcayan Voltaire, öz yeğenlerinden çok bayan Du Châtelet'ye daha cömert davranıyordu. Bayan Denis, dayısının benimsediği geri çekilmeyi de onaylamıyordu. O, birliktelikleri pek ünlü Du Châtelet-Voltaire çiftini insanları ürküten bir yalnızlık içinde buluyordu. "Yüzyılımızın en büyük dahisince yaşanan bir yaşamdı bu." Aslında Emily Du Châtelet, Voltaire'i mutlu etmek için düşlenebilir tüm ustalığını ortaya döküyordu,

ama bu bile o büyük adamı bay Denis ile eşini sevecenlikle sevmekten alıkoyamıyordu.

1739 yılının sonlarında bayan Denis'nin karakterinin kimi yönleri oldukça belirginleşmişti. 9 Ocak 1740'da Voltaire, Paris'teki işlerine bakan rahib Moussinot'ya şöyle yazıyordu: "Beni metressiz bırakacağını söylemekle çok ileri gitmeye başladı." Acayip sözdizini simgesel, ama vurgulanan anlamı oldukça açık seçik bir tümce. Voltaire'in, o sözlerden, yeğeninin çapkınlık hevesinin ardında pek hırçın bir düşünü yapısını da sezdiği anlaşılıyordu. Ve böylece Voltaire'in servetinin en büyük bölümünü azar azar nasıl bayan Denis'ye aktarmaya başladığı asla anlaşılamayacaktı. Bunun açıklaması şimdi ortaya çıkıyor ve herşeyin anlaşılması daha kolaylaşıyordu: O (Voltaire), onu seviyordu!

Bununla birlikte karşılıklı ilişkiler birkaç yıl pek dostça geçti. Hediye vermeler, para bağışlamalar sürüp gitti ve Voltaire bay Denis'nin işinde yükselmesi için de çok çalıştı; öyle ki, zamanın başbakanı kardinal de Fleury'ye 3 Kasım 1742 günü yazdığı bir mektubunda pek ısrarla şöyle yakınıyordu: "Benim zavallı yeğenim bay Denis'nin küçük bagajlarının başına gelmeyen kalmadı. Bedenini ve ruhunu Bohemia'da feda etmekten çekinmeyen, sayrı olmasına karşın, canla başla çalışan yeğenim, bu kez, o uğursuz Macar süvarilerinin el koydukları bagajlarını kurtarmak için olay yerine iki güzel atla birlikte eşini de göndermiş olup, eşi burada tutuklandığından, şimdi onları resmi görevlilerin elinden ben bile kurtaramamaktayım." 1741 yılının Nisan ayında Voltaire'le bayan

Du Châtelet, bay ve bayan Denis'lerin kaldıkları Lille kentine, Voltaire'in *Mahomet* (Hz. Muhammed) adlı oyunun ilk oynanış gecesinde hazır bulunmak için gelmişlerdi, ama 1743 yılının Kasım ayındaki ziyaretleri ise, daha çok kişisel nedenlerdendi.

Zavallı bay Denis 1744 yılında öldü. Voltaire onun için içtenlikle yas tuttu, 'korkunç kayıp' nedeniyle acı çeken yeğenine çok acındı. Ama tam bu sıralarda +Voltaire'in Emily (Bayan Du Châtelet)'ye duyumsadığı ateşli sevgisi de soğumaya başladı ve bu kez dayı ile yeğeni buluştuklarında birbirlerinin kollarına atıldılar: Aile sevgisi yerini basit ve saf aşka bırakmıştı. Bunun sonrası ve sonucu, okurun ellerindedir.

İkiyüz yıl sonra gün yüzüne çıkan bu mektuplardaki bilgilerin tümü, pek doğaldır ki, bunlardan oluşmuyor. Aslında 1744-1750 arasındaki yıllar, Voltaire'in yaşamının en kendine özgü yılları değilse de, en acayip dönemini oluşturmaktadır. Onun Fransız hükümeti adına Prusya'nın taht adayı prensi Frederick'le görüşmelerinin başarısız bir biçimde sonuçlanmasına karşın, Voltaire yine de Saray'ın gözüne girmiş, çok geçmeden tüm Avrupa'da sonsuzluğa değin sürecek daha başka elverişli fırsatlar nedeniyle hemen ünlenen bu adamın üstüne ünler, sanlar, çeşitli parasal kazanımlar, bağışlar, hediyeler yağmur gibi yağmaya başlamıştı. Bunun yanısıra Saray'ın taç adayı prensesinin evlenişini kutlamak için yapılacak eğlentinin düzenlenmesi kendisinden istenince, *Princesse de Navarre* (Navarre Prensesi) operasını seçmiş, ayrıca belli bir ince alayla yazdığı *Temple de Gloire* (Utku Tapınağı) adlı yapıtını

sahneye koymuş, yurt güzellemelerinden oluşan bir şiirler demeti de hazırlamıştı. Nedense ondan hoşlanmayan zamanın Fransa kralı XV. Louis, Voltaire'i bir büyük yazar olarak kazanmış oluyordu böylece. Voltaire krallığın resmi tarih yazarlığına atandı, kendisine özel-oda-soylu-kişiliği sanı verildi; derken bunları Académie Française'e üye seçilmesi izledi, aralarında *Royal Societies of London,* Edinburg, Berlin ve St. Petersburg vb. akademiler olmak üzere birçok yerli ve yabancı akademinin onur üyeliklerine seçildi.

Acaba tüm bunlar üstüne Voltaire neler düşünüyordu? Buna bir yanıt bulmak için onun şu dizelerini okumak gerek:

Mon Henri IV et *Zaïre*
Et mon Américaine *Alzire*
Ne m'ont valu jamais un seul regard du roi,
J'avais mille enemi avec très peu de gloire:
Les honneurs et les biens pleuves enfin sur mois
Pour une farce de la foire. (*)

Onun Saray'dan ve çevresinden niye nefret ettiğinin nedenleri de pek bilinmiyor. Gerek bu konuda, gerekse bu yılların tüm olayları üstüne değerli bilgileri, bayan De-

(*) "Benim IV. Henri'm ve *Zaïre*'im
Ve benim Amerikalı *Alzire*'im
Kralın tek bir bakışını bile istemediler benden,
Pek az utkuma karşın bin düşmanım vardı:
Ün, san ve servet yağdı en sonunda üstüme
Bir panayır fars'ıma bile"

nis'ye yazdığı mektuplar verebilmektedir. Bu bilgiler hem kralın, hem tanıdıklarının üstüne bir burukluk ve taşlayıcı küçümsemeyle sel gibi akarlar.

Sonra sıra Lorraine'deki Sarayı ziyarete, bayan Du Châtelet'nin acıklı ve erken ölümüne, Prusya'dan sayrılıkla ayrılmaya gelir. Bu yıllarda Voltaire en iyi yapıtları denebilecek *Sémiramis*, *Rome Sauvée* (Kurtarılan Roma) ile başka oyunlarını yazar. Bu yıllar aynı zamanda onun *conte philosophique* (düşünürlüğe yaraşır anlatı) dönemini de görmüştür. Voltaire bu süre içinde *Memnon*'u ve *Zadig*'i de yazar.

Voltaire'in öz yeğenini içtenlikle, sevecenlikle, tutkuyla ve giderek körü körüne sevdiğinden kuşkulanmak olası değildir. O bu aşkına her zaman dürüst kaldı; bayan Denis dayısına karşı ciddi kabahatlerle suçlandıktan sonra bile: Voltaire'in değişmezliğinin kanıtları elimdedir. Bayan Denis'ye gelince; o gerçekten Voltaire'i sevmiş miydi? Bundan kuşkulanmak yerindedir. Onunla birlikte Prusya'ya gitme önerisini geri çevirmedi mi? Voltaire sayrılanmış ve gücenmiş olarak Prusya'dan dönerken, salt onu karşılamış olmak için Frankfurt'a gelip, onunla buluşmadı mı? Başka âşıklara yüz vermedi mi? Örneğin, Baculard d'Arnau'ya, Marmontel'e, Ximénè'e? Ama yine de, bayan Denis'nin onunla Frankfurt'ta buluşması, Frederick'in duygusallıktan uzak hıncının sonuçlarını gönülsüz de olsa paylaşması aralarındaki buzların çözülmesine yardımcı oldu. Voltaire, Berlin ve Postsdam'da sayılamayacak denli hoş saatler geçirdiği şirin kontes Bentinck'i unuttu; dayı ve yeğeni, *Lion* hanına kapınca yine birbirlerine dönmüş

oldular. Bayan Denis'nin mektupları bile artık 'Bayan Voltaire'e diye geliyordu ve Voltaire'den edindiği –yada öyle söylediği– çocuğuyla daha da ünlendi.

Aradan çok geçmeden, Voltaire İsviçre'de Lozan'la Cenevre arasında bir konut, *Prangins Şatosu*'nu satın alınca, bayan Denis yine onunla buluştu ve birbirleriye[1] pek garip bir biçimde uyuşan bu çift, bayan Denis'nin onun elyazmalarından birini çalıp satmasının ardından Voltaire'in onu birkaç aylığına kovması dışında, ölümüne değin birlikte yaşadılar. Bayan Denis kendisine başak sevgililer bulmaktan çekinmiyor, eğer bir evlenme önerisini geri çevirirse, kendisine gösterilen sevgiden çok, duyumsadığı ilgiden büyük bir keyif alıyordu. Dayısının ölümünden sonraki davranışları da buna hiç kuşku bırakmıyor. Bu kitapta yayımlanan mektupların birinde bayan Denis'nin dayısıyla evlenmekten[2] hoşlanacağı anla-

1 Bu dönemde, yani 1753 yılındaki Frankfurt buluşması ile iki yıl sonra Prangins Şatosu'na varış arasındaki dönem içinde, Voltaire'den yeğenine yazılmış *Lettres d'Alsace* denilen mektuplar da vardır; ama o kitabın editörüne yazıklar olsun ki, kitabı derleyen 'ölü' George Jean Aubry, özgün elyazması mektupların nerelerde olduklarını hiç belirtmemiş ve kitap kaynak gösterilmeden basılmıştır. Şimdi onlar saptanmıştır. İşin kötüsü, bu mektupların ilginç özelliklerine de hiç dikkat edilmemiştir. Ama artık onlar da referanslarla kodlanmıştır. Ben 'anlaşılması güç olan bu işi anlaşılır bir biçimde' *Voltaire's Correspondence* (Voltaire'in Yazışmaları) adlı yapıtımda çözümlemiş bulunuyorum.

2 Roma Katolikliğinde, nikahtan oluşan akrabalığın yasaklanma derecelerinin yorumu esnektir. Voltaire'in bu konuyla ilgili inandırıcı yorumu *Défense de mon oncle*'un (Dayımın/Amcamın savunması) VI. bölümündedir: "... bir adam kendi yeğeniyle papa'nın izniyle evlenebilir, çünkü bu işin gideri öyle sanıyorum ki, normal olarak 40.000 ekü'dür, bunun içinde 'küçük kasa geliri' de vardır. Bay Montmartel'den duyduğuma göre, bunun toplamı 80.000 frank eder. Ama ben, yeğenleriyle bundan çok daha ucuza yatağa giren kimseleri tanırım." Ertesi yüzyılda, Lamartine kendi yeğeniyle evlendi; günümüzde bile seçkin bir Fransız ailesinin bir üyesi aynı şeyi yapmıştır.

şılmakla birlikte, doğrusu bu, benim çıkardığım sonuçları kesinlikle geçersiz kılamaz.

Voltaire vasiyetinde bayan Denis'yi "Dağıtılacak malın belirli bir bölümünün paylaşılmasından sonra geri kalanının tek kalıtçısı" seçti. Ölümünün üstünden çok geçmeden, bayan Denis onun kitaplığını ve kâğıtlarını Rusya İmparatoriçesi II. Katerina'ya sattı. Onlar bugün Rusya'da, St. Petersburg'daki Saltuikov-Şçedrin kitaplığında korunmaktadır. Ama bayan Denis hiç olmazsa, aileye özgü kişisel kâğıtları saklamayı düşünmekle iyi etmiştir. Bayan Denis 1790 yılında ölünce, bu kâğıtlar yeğeni ve tek kalıtçısı *başkan* Alexandre Marie François de Paule de Dompierre d'Hornoy'a (1742-1828) geçti. Ondan sonra sırayla, oğlu Victor'a, daha sonra torunu Albéric de Dompierre d'Hornoy'a geçti... Albéric'in iki kızından biri, Léonie, Ambroise de Glos ile evlendi; oğulları Gaston, bayan Moraliel evlenince, 1915 yılında Guy de Glos doğdu; bugün o, d'Hornoy Şatosunun sahibidir (1958).

Fransa'nın Amiens kenti yakınlarındaki d'Hornoy şatosunda saklanan bayan Denis'nin özel 'kâğıtları' orada, satıldıkları yıl olan 1935'e değin korundular; 1957 yılına değin de satın alanlarca 'gizli' tutulan bu kâğıtlar en sonunda bir özgün elyazmaları satıcısının eline geçince, alımsatım borsasına girmiş oldular. Bu duruma gelinince, yalnızca bayan Denis'ye yazılan söz konusu mektuplara değil, aynı zamanda Voltaire'in elde kalmış ve henüz bilinmeyen bellibaşlı öteki kâğıtlarına da büyük bir çaba harcamadan ulaşılması kolaylaşmış oldu.

Şimdi yayımlanmakta olan mektuplar iki büyük dosyada korunmuş olup, bayan Denis dosyalardan birinin üstüne kendi eliyle *'lettre de Mr. de Voltaire / à Mme Denis sa niese / 1745-46-47-48-49'* (B. de Voltaire'den / yeğeni Bn. Denis'ye mektup / ...) ve ötekinin üstüne ise, *'lettre italienes de Mr. de / Voltaire à Mme. Denis / 1745-46-47-48-49'* (B. de Voltaire'den / Bn. Denis'ye italyanca Mektup/ ...) yazmıştır. Aslında bu mektuplar 1742'den 1750'ye değin olan bir süreci kapsamaktadır. Dosya içindeki paketlere de 19. yüzyıla özgü bir el yazısıyla şunlar yazılmıştır: 'Demek (5) (83 mektup)' ve 'Demet (4) (67 mektup)'. Geçen zaman, iyi ki, bu dosyalanmış, paketlenmiş kâğıtların içeriğini pek fazla bozmamıştır; böylece, benim elime geçtiklerinde dosyalarda 150 mektuptan 142'si vardı, hem de bunların arasında meraklısının dikkatine sunulmaya hazır en ilginçleriyle birlikte.

Bu değerli mektupları yayımlarken, mozaiği tamamlamak için, bu süreç içinde, yani Voltaire'in yeğeniyle olan aşk ilişkisinin başlangıcından, Paris'ten son ayrılışına değin –çünkü bir daha Paris'e yalnızca defne dalından yapılmış utku tacını giymek ve çok geçmeden ölmek için dönmüş olacaktır– Voltaire'in yeğenine yazmış olduğu bilinen kimi mektuplarını da ekledim. Bu eklenen mektupların sayısı 14'tür. Geri kalan 142 mektubun tamamı, şimdiye değin hiç bilinmeyen ve hiçbir yerde yayımlanmamış mektuplardır. Benim eklediğim 14 mektuptan biri (No. 1), İsviçre'nin Délice kentindeki Voltaire Enstitü ve Müzesi'nin koleksiyonlarındaki eski bir kopyadan alınmıştır. 11 adedinin (No. 106, 132, 141, 143-149,

156) fotokopileri New-York'taki Heineman Vakfı'nda korunan özgün elyazmalarından çıkarılmıştır. Yalnızca 2 Mektup (No. 13 ve 142) basılı kaynaklardan alınmıştır.

Yukarıda açıklamış olduğum 142 adet hiç yayımlanmamış mektubu benim önerim üzerine 'ele geçiren' ve sonra bana onları yayımlama izni veren New-York'taki Pierpont Morgan Kitaplığı'na ve onun sayın yöneticilerine teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Bu kitaptaki mektupların yalnızca biri (No. 3) dışındaki tüm mektuplar Voltaire'in elyazısıyladır. 3 sayılı mektubun hemen hemen tamamı bir sekretere dikte edilmiştir. No. 1, 13 ve 142'nin özgün mektupları bulunamamıştır.

Voltaire'in mektupları pek seyrek olarak yazıldıkları gün'ü belirtirler; mektupların çoğu gün'süzdür. 142 yayımlanmamış mektuptan yalnızca üçünün gün'ü tam ve doğrudur; yirmiüçünün gün'leri yarı yarıya doğrudur, ay ve gün belli, yıl belli değildir. Geriye kalanların hemen hemen tümü gün'süzdür; kimi zaman yalnızca yazıldığı günün adı vardır. İlk bakışta bu noksan, bayan Denis tarafından kimi zaman yıl, kimi zaman tam olarak ay, gün, yıl özgün elyazmasına yazılarak giderilmiş sanılırsa da, ne yazık ki, bu eklemeler hiç kuşkusuz, bana güçlük çıkarmaktan başka bir işe yaramamıştır; çoğu yanlıştır, giderek rastgeledir. Bununla birlikte, bayan Denis'nin kendi eliyle yazarak eklediği genellikle yıllar ve diğer bilgiler korunmuş ve yanlış bile olsalar parantez içinde gösterilmişlerdir; benim saptadığım gün, ay ve yıllar ise köşeli parantezler (braket'ler) içine alınmıştır.

Bu mektupların gününü, ayını, yılını saptarken, doğal olarak Voltaire Enstitü ve Müzesi'nce yayımlanan kendi yapıtım *Voltaire's Correspondence*'tan (Voltaire'in Yazışması) yararlandım. Bu yayınım tamamlanmış değildir. Şimdiye değin 34 cilt yayımlanmış olup, yayımı sürmektedir.

Voltaire'in çağdaş yabancı dil bilgisi çok genişti. Mektuplarından birçoğunu İngilizce ve İtalyanca yazmıştır. Kimi mektuplarının ya tamamını, yada bir bölümünü Latince, İspanyolca ve Almanca yazmışsa da bunların tümü sıradışı mektuplardır. 1726-1728 yılları arasında İngiltere'de kaldığı dönemde yazdığı İngilizce mektuplar, az denecek denli seyrektir. İtalya'ya hiç gitmemesine karşın, 1745-46 yıllarında birçok İtalyan akademisine onur üyesi seçildiğinde İtalyanca yazışmıştır.

Bu İtalyanca mektupların çevirisi, yada çözümü de büyük bir sorun yaratmıştır. Voltaire'in İtalyancası bir okul öğrencisininki gibidir, ama zaman zaman bu büyük biçem ustası beklenmedik bir sözcük kullanarak, yada tümceyi tepe takla ederek kişiyi şaşırtır. Geriye kalan tüm mektupları Fransızcadır; küçücük notlar, pusulalar bile, kendisini tüm Fransız düzyazı yazarlarının en büyüğü yapan ve tüm Voltaire okurlarınca çok iyi bilinen o güzel ve akıcı dille yazılmıştır. Onun yazılarının basit biçeminin, gergin ve capcanlı güzelliğinin çevirisi, daha karmaşık ve süslü yazan yazarların çevrilmesinden daha güçtür. Kişi başka birisinin yazısını kopya edebilir. Ama Voltaire'in İtalyancasını nasıl kopya edeceksiniz? Günümüz İtalyancasını Voltaire'in zamanındaki İtalyancaya

dönüştürerek çözümlemek başarılsa bile, bu iş, özgün yazının tadını kaçırır. Ya, onun bilerek yaptığı sözcük ve dilbilgisi yanlışları? Çaba bir yerde gülünç ve sonuç kaba olabilir. Ama yine de Voltaire'in yanlışları içtendir, dokunaklıdır, çünkü kimileyin istemeyerek yapılır, bilerek yapılsa bile etkilidir.

Aynı sorun, Voltaire'in sık sık kullandığı kimi terimlerde de kendisini göstermektedir. İtalyanca mektuplarında bayan Denis'ye çoğunlukla *'cara'* ve *'carissima'* denilmektedir; bunların Fransızca karşılıkları *'ma chère enfant'* ve *'ma très chère enfant'*dır. İtalyanca mektupların Fransızcaya çevirisi kolay olabilir, çünkü sözcük anlamları pek değişmemektedir: "Güzel kızım, Sevgili çocuğum" ve "Çok güzel kızım, Çok sevgili çocuğum" hemen hemen eş anlamları vermektedir. Ama bu terimlerin başka bir dile çevirisinde aynı anlamları veren terimler yerine Voltaire'in biçemine ve Fransızcasına yaraşır, uygun sözcükleri bulmak gerekmektedir. Bundan böyle, çeviride, kısa, içten ve okuma hızını kesmeyecek sözcük ve terim seçimine gidilmiştir. Genelde, en dolaysız ve süssüz bir biçem kullanılmış, Voltaire'in sözlüğüne saygı gösterilmiştir.

Theodore BESTERMAN

*

[Brüksel, yaklaşık 15 Mart 1740]

Öyle görünüyor ki, canım, Berlin yolu ile yaptığım o büyük turdan sonra bile can sıkıcı olaylar peşimi bırakmıyor. Adamın birinin beni, gerek Prusya'nın taht adayı prensinin, gerekse bay de Valory'nin gözünden düşürmek istediğini apaçık anlıyorum. Bu kişinin, Berlin sarayında bay de Valory'ye kötü bir dönüş yaptırıp ortalığı karıştırmak istemesine inanmanın bir nedeni olmalı.

Bay de Valory'yi uzaktan, kazanmış olduğu toplum saygısıyla, özellikle bay d'Argenson'da uyandırdığı saygınlıkla, beni bile taht adayı prensin sarayında yeni bir savunucu bulduğuma inandırmış olmasıyla tanıyorum.

Bay de Valory'nin, Fransızcayı öğrenmek için ekselanslarında bir istek uyandıracağını prense birkaçkez yazma onuruna erişmiştim; ayrıca, onun varlığının benim prensin gözüne girmeme yardım edeceğini de ummuştum. Böyle küçük bir yanlış anlamanın uydurulmuş olması bile umutlarımı hiç kırmayacağından kendimi kutluyorum.

Bay de Valory'nin başka herkes gibi, Avrupa'nın içine battığı o inanılmaz haber bültenleri içinde yer alan benimle ilgili uyduruk bir pusulaya inanmış olacağı pek doğaldır. O zaman bay de Valory, ya Prusya sarayında konuya şöyle bir değinmiş olmalıdır, yada Paris'te yine aynı konuyu okuyan bir başkası o haberi allayıp pullamış olabilir.

Bu küçücük fitne kırıntısının bay de Valory'ye karşı duyduğum derin saygıları artıracağını kardeşi aracılığıyla kendisine iletmenizi rica ederim. Verdikleri üzüntüye karşın hepsi böyle ödüllendirilseydi, Paris'te daha az işgüzar olurdu.

Bu mektup parçasının alındığı özgün mektup bulunamadığından, yayınlanan güncesiz parçanın günümüze değin yaşamını sürdürmesi, Voltaire'in Argenson markisine yazdığı 30 Mart 1740 günlü mektubuna söz konusu parçayı alıntılamış olmasındandır. Burada yayımlanan basım örneği, Fransız yazarlarından -Voltaire'in çağdaşı- Beaumarchais için söz konusu mektuptan kopya edilen ve İsviçre'de Cenevre'ye yakın Délices kentindeki Voltaire Enstitü ve Müzesi'nde korunan bir elyazmasından alınmıştır.

Voltaire'in, daha sonra Valory markisi olacak yeni Fransız elçisini etkilemesi için yazışmakta olduğu taht adayı prens Frederick'e yazması üzerine dedikodular hemen başlamıştır. Frederick'in Valory'yi küçümsediği doğruydu ve Valory, Voltaire'e karşı birtakım dolaplar çeviriyordu. Frederick 3 Şubat'ta Voltaire'e şunları yazmıştı: "Valory, Katolik dinine karşı kışkırtıcılık yaptığınız için sizin Fransa'dan sürüldüğünüzü söylüyor; ben de ona yalan söylüyorsun dedim." Bu küçük komplo bile prensin ölümcül bir sayrılığa yakalanan babasının sayrılığından daha tehlikeliydi.

*

(2 Eylül 1743) [Şubat ortası 1742]

Beş gün önce geldim, sevgili yeğenim, sayrıydım, bay de Breteuil[1] Paris'te değildi, tüm bunlar yetmiyormuş gibi rahip Moussinot[2] bugün sizin mektubunuzla birlikte 22 Ocak'ta bayan Du Châtelet'ye yazdığınız mektubu bana verdi. Gelir gelmez yaptığım ilk iş, bizim kibar -Bernard'-ımızı[3] çağırmak oldu. Bana tüm haberleri anlattı, sizin[4] maaşınızın ödenmiş olduğunu söyledi. Paranızın ödenmesi gecikmiş, yada bir genel müdürün maaşına katılmak üzere kontrol altına alınmış olsaydı buna daha çok sevinecektim. Ama henüz yitirilen birşey yok. Konuşacağım, başkalarını da konuşturacağım, dilekçeler sunacağım, mareşal de Coigny ile görüşeceğim, kardinalden[5] huzura kabul edilmemi isteyip, iyi bir zamanlama yapacağım. Üzülmeyiniz. Eğer iş çözümlenebilecekse, çözümleneceğini size yazacağım. Çoğu girişimler salt yürekten gelen istekle başarıya kavuşur. Atacağım adımların hesabını ayrıntılı olarak size vereceğim. Bu dünyada benim de etkili olacağımı bana

(1) François Victor Le Tonnelier de Breteuil, Fontenay-Trésigny markisi, savunma bakanı; 7 Ocak 1743'te öldü.

(2) Rahip Bonaventure Moussinot, Voltaire'in güvenilir iş adamı.

(3) Şair Pierre Joseph Bernard, Voltaire'in sevgiyle kibar -Bernard diye andığı, koruduğu- kişi.

(4) Daha doğrusu, makamında bir yükselme uman kocası Nicolas Charles Denis.

(5) André Hercule de Fleury, başbakan; 29 Ocak 1743'te öldü.

duyumsatıyorsunuz, canım. Sanki tek isteğim size yardım etmekmiş gibi, beni tutkulu biri yapıyorsunuz. Bunu da başarmak benim tutkumun sınırı olmalı. Bayan Du Châtelet size yararlı olacaktır. Sözün kısası, yapılması kesinlikle olanaksız olsa bile bu işi başaracağız.

Türk elçisini[1] gördüm, onunla yemek yedim; bizim Hıristiyan bakanlarımızdan daha açık sözlü, daha dürüst görünüyordu. *Mahomet* (Hz. Muhammed), oyununun sahnelenmesi için hiç acele etmiyorum, şimdi yalnız sizin işiniz önemli, ama birkez daha şunu iyice düşünmeli ki, sabır, Saray'dan medet umanlarla adalete susayanların erdemi olmalıdır. Sevgi dolu binlerce selamlar, bay ve bayan de Fontaine'e[2] de, lütfen.

V.

Bayan Denis bu mektuba 2 Eylül 1743 gününü yazmış: Doğruluğu aynı derecede yanlış bir gün; çünkü Voltaire o sırada Prusya kralını ziyaret ediyordu ve ne Breteuil, ne de kardinal sağdı. Voltaire Paris'e varınca 22 Ocak günlü bir mektup alıyor; Mahomet'nin sahnelenmesini görmeye de hiç acelesi yok. Öyleyse mektubun günü 1742 yılının Şubat ortaları olmalı; tam o günlerde Voltaire, 19 Ağustos'ta ilk temsili verilecek yeni tragedyasının sahnelenme hazırlıklarında bulunmak üzere Lent'e gitmek için Cirey'den Paris'e gelmişti.

---

(1) Mehmet Said Paşa, Fransa'ya gönderilen ilk Türk elçilerinden Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin oğludur; 1741'de o da babası gibi Paris'e elçi olarak gitmiş, 1742'de İstanbul'a dönmüştür; Voltaire'in düşmanları Babıâli (Osmanlı Hükümeti)'nin *Mahomet* oyunu aracılığı ile savunulduğu dedikodusunu yaymışlardı.

(2) Voltaire'in ikinci (küçük) yeğeni Marie Elisabeth, Nicolas Joseph de Dompierre de Fontaine'le evlenmişti.

*

Paris, 14 Mart 1744

Tam üç aydır, sevgili yeğenim, sabahın dördüne dek gözüme uyku girmiyor. Geç kalkınca da kendimi sayrı sanıyorum ya da bir işle yada yeni bir yorgunluğa neden olmayan, fiyaskoya da uğramayan *Mérope*[1] tragedyasıyla uğraşmak için Paris'te koşturuyorum. Nasıl olduğunu pek bilmiyorum, ama başıboş bir dünyada kendimi bisürü işlere kaptırmış buluyorum; bunun verdiği keyfin hayaletini kovalarken gerçek benden kaçıyor. Her akşam, "yarın yeğenime yazacağım', diyorum, ama ertesi gün tek satır yazamamanın vicdan azabıyla yatıyorum.

Her zaman sayrı, her zaman abesle meşgul, pek mahçup ve yaşamaktan yorgun olduğum için, şimdi tam traş olurken, midemde müthiş bir ağrı, bedenimde bir sancı ve kafamda yüzlerce çılgınlık, bu mektubu yazdırıyorum.

Yine de, siz elinizdeki işlerle benim tembelliğime karşı bir üstünlük sağlarken, size oldukça düzenli yazmaya çalıştım. Bundan böyle günahıma sığınarak kötü durumlara düştüm ve ben de kardeşiniz bayan de Fontaine gibi tembelleştim. Beni bay Denis'yle barıştırınız, sevgili yeğenim, içine düştüğüm gittikçe artan tembellik, ona karşı

(1) İlk kez, 20 Şubat 1743'te temsil edilen, 3 Şubat 1744'te yeniden sahnelenen Mérope'un basımı için resmî izin başvurusu başbakanlıkça reddedilmişse de, kitabı henüz basılabilmiştir.

duyduğum ateşli arkadaşlığı ve kendisine yardım isteğim asla ve hiçbir zaman eksiltmeyecektir. Onun bay de Saint-Martin'in makamına yükseltilmesi bana öylesine yerinde görünüyor ki, hemen sizi tebrik etmekten kendimi alamıyorum. Henüz bay de Séchelle'i[1] görmedim, ama iyileşirsem yarın Versaille'a gideceğim.

Baş-vergi-toplayıcıdan vergi bağışıklığı iznini alır almaz size postayla *Mérope* tragedyasının kitabından iki adet göndermeye çalışacağım. Birkaç ay önce size gönderdiğim bir balya kitabın bedelini geri çevirmemi reddetmekle duygularımı gerçekten incittiniz, sevgili yeğenim, oldu olacak beni birkez daha mahcup ediniz, çünkü yeni bir balyanın daha Amsterdam'dan size gönderilmesi için sipariş verme özgürlüğünü kendimde buldum. Benim emanetçim olmak istemez misiniz? Size olan borçlarımın bir hesabını lütfen bana bildirmenizi sizden önemle rica ediyorum; ne de olsa kişi kendi yeğeninden bile birşey çalmamalıdır.

Herkesçe bilinenlerin benzeri olan fısıltı haberleri konusunda hiçbirşey demeyeceğim, ama yüreğime çok daha yakın bir konu olan siz ve bay Denis'yle ilgili tüm haberleri lütfen bana bildiriniz.

Özür dilerim, sevgili yeğenim, sayrıyım, ne yaptığımı, ne yazdırdığımı bilemiyorum. Sevgi dolu öpücükler.

V.

Bu pusulayı yazısı çok kötü bir uşağa yazdırdım.
Son paragraf ve ek tümce Voltaire'in elyazısıyladır.

(1) Jean Moreau de Séchelles'in adı, Fransa'nın kuzeyindeki Flanders (Flandres) bölgelerinin yönetim görevlisi olarak ünlüdür.

*

7 Nisan 1744

Cirey'e üzülerek gidiyorum, sevgili yeğenim, çünkü bu yolculuk beni sizden çok uzaklara, mektuplarınızı kolaylıkla alamayacağım biryere götürüyor. Ve bu üzüntü, bay Denis'nin sağlığını merak etmeme neden olan haberlerinizdeki belirsizlik yüzünden daha da şiddetli. Sizi teselli etmek, sıkıntılarınızı paylaşmak için Lille'e gelmek varken, niye Cirey'e gitmek zorundayım ki? Sizden sonra bay Denis'i en çok seven bir kişi olmaktan övünç duyduğumu bilirsiniz. Öyleyse yüreğimi sizinkilere göre siz yargılayın. Bay Denis gelecek kez sağlığının yerinde olmasını arayacak. Erdeminin ona yeni beceriler getireceğinden kuşkuluyum. Yükselebilmesi için bay de Saint-Martin ona henüz yol açmadıysa kabahat benim değil. Bay de la Portre'u[1] gördüm, o da tıpkı benim gibi, sizden çok uzaklarda olmaktan pek öfkeli. Ama bana öyle geliyor ki, o benimle aşık atamaz, kaldı ki, size olan duygularımda ona karşı bir üstünlük sağlamak için sizin öz dayınız olmama da hiç gerek yok.

Kızkardeşiniz her zaman yaptıklarından hiç ders al-

(1) Aslı "Monsieur de la Porte" Türkçesi Bay Babıâli. Fransızca'da Osmanlı Hükümeti'ni yada devletini kastetmek için Babıâli yerine türetilen "La Sublime Porte" (Yüce Kapı), yada kısaca "La Porte" (Kapı) deyiminden Voltaire'in o zamanın elçisine yakıştırdığı ad. Mehmet Said Paşa daha sonraları bayan Denis'ye âşık olacak, ama onun kendisine göre olmadığını duyumsamayacaktır.

madığınız örnekler veriyor size. O gebedir. Ölçüleriniz epey farklıdır. Siz halinizden memnunsunuz, ama o yatağa bağlanmış durumda. Bana gelince, ben kraliyet ailesinden taht adayı prensin kızkardeşinin düğünüyle ilgili bir eğlenceye[1] çağrılıyım. Ne var ki, bay Denis'nin sağlığının iyi olduğunu bana bildirmediğiniz sürece, içim hiç rahat etmeyecek. Yürek, görevini huzurlu bir biçimde yapması için kendisiyle barışık olmalı. Bayan du Châtelet size binlerce selâm gönderiyor. Tüm ruhumla bay ve bayan Denis'yi kucaklarım. İyi günler ve allahaısmarladık benim sevgili yeğenim, gitmeliyim.

V.

*

Sevgili yeğenim, ayın 10'una ait mektubunuzu aldım. Sevimli eşinize verilen sözün onayının alınmasının peşi sıra, bay de Saint-Martin'in kutsal yağın bedene sürülmesi törenini ivedilikle yaptığından emin olunması için, hemen bay d'Argenson'a yazıyorum. Öyle sanıyorum ki, bu küçük not ergeç onu Lille'de bulacaktır. Emirlerinizin yerine getirilmesi için, size ve bay Denis'ye en ateşli dostlukla bağlı olan beni her zaman karşınızda hazır bulacağınızdan emin olabilirsiniz. Sizin sağlık ve mutluluğunuza ilgimin ne denli büyük olduğunu bilirsiniz. Yarın en sadık bir temsilcinizi bulabileceğiniz Paris'e dönüyorum.

(1) 'La Princesse de Navarre' (Navarre Prensesi) Versailles Sarayında 23 Şubat 1745'te Rameau'nun müziği eşliğinde temsil edildi.

Sizi sevecenlikle kucaklarım. Bay Denis'nin nerede olduğunu ve neler yapıldığını bana bildiriniz. İyi geceler.

V.

14 Nisan (1744), Champ.

Lille'deki bayan Denis'ye gönderilmiştir.

Bayan Denis bu mektuba önce 1743, sonra 1744 yılında aldığını not etmiştir; 1744 doğrudur, ama Voltaire hem bu mektupta, hem de Argenson markisine Cirey'den yazdığı 15 Nisan günlü mektupta bir hata yapmıştır; (yukarıdaki) önceki mektuptan ve Amelot de Chaillou'ya gönderilen bir başka mektuptan, Voltaire'in 7 Nisan'da Paris'te olduğunu ve kitabımızın 6. mektubunda ise 18 Nisan'da Cirey'de bulunduğunu görüyoruz.

*

Cirey, Bar-sur-Aube yakınları,
18 Nisan (1744)

Sevgili yeğenim, yazarken gözyaşlarım kâğıdı ıslatıyor; eğer acıması sağlığım elverseydi, eğer hemen size yetişebilecek bir yerde olsaydım, sizinle birlikte ağlamaya muhakkak gelirdim. Bu sarsıcı haberi[1] aldığımız zaman, Desaunet[2], Du Châtelet markisi ile birlikte buradaydı. Zavallı çocuk benim gibi perişan; sizin yanınıza gelemiyor, çünkü kumandanı değişen alayına gidip teslim olması için

(1) Bayan Denis'nin eşinin ölümü.

(2) Bayan Denis'nin erkek kardeşi Vincent'ın takma adı; 1728'de doğmuş, daha sonra hem rahip, hem de avukat olmuştur.

Nevers'e dönmek zorunda. Limousin bölgesi alayının kumandanı artık Nivernais[1] dükü değil, Castries[2] markisidir. Niye Desaunet ile ben sizi teselli etmek, size yardımcı olmak, tüm sevgimizi gösterebilmek için yanınıza gelmedik? Ama yine de bu, öylesine görkemli ve umulmadık bir talihsizlik karşısında pek cılız bir teselli olurdu. Bir tanem, bu olay, kişinin, tüm öteki kişilerin yiğitliğine gereksinim duyduğu o acımasız olaylardan biridir, ama aslında, ne önemsiz bir yardımdır yiğitlik! Size öylesine acıyorum, tüm üzüntüler içindeki sizi öylesine duyumsuyorum, sağlığınız için öylesine korkuyorum ki! Hiç olmazsa sağlığınıza özen gösteriniz, tesellimi benim için koruyunuz.

İlgi duyduğunuz şeyleri düşününüz, gelecekteki yaşamınızı düşününüz. Neler yaptığınızı, ne kararlar alacağınızı bana anlatmanızı rica ediyorum. Kayınçonuz[3] yanımızda mı? Lille'den elinizden geldiğince çabuk ayrılmız. Orada üzüntüden sararıp solmaktan başka ne yapabilirsiniz? Sizi ancak Ekim ayında kucaklamayı umduğum Paris'e gidiniz. Geri kalan günlerimin tümünü sizinle birlikte geçirememek benim uğradığım en büyük talihsizliklerden biridir, ama yine de elimden geldiğince çok sizi görmek istiyorum. Bu avuntuyu sizin üzüntünüzle benim üzüntümün hatırı için kabul ediniz. Acı kaybınız sonucunda size düşen kalıtla ilgili tartışmalarda hiçbir güçlük çıkarmayan dürüst bir kayınçonuz olduğu için ne mutlu size. Ömrünüz boyunca eşinizin taşınmazlarından uygun bir gelirin yanı

(1) Louis Jules Barbon Mancini-Mazarini, Nivernais dükü.
(2) Charles Gabriel de la Croix, Castries.
(3) Nicolas François Denis, bir avukat.

sıra bazı beklentilere de kavuşacağınız anlaşılıyor. Zihniniz hiç kuşku yok ki hep bu konuyla uğraşmıyorsa bile, bu gibi şeyleri de düşünmeye çaba göstermelisiniz. Bay ve bayan Du Châtelet talihsizliğinizden ötürü size başsağlığı diliyorlar. Benden bunu aynen size yazmamı istediler. Desaunet de ayrıca size yazacak. Allahaısmarladık, cesur ve kalender olunuz. Yaşam bir düştür, hem de üzüntü veren bir düş; ama her şeye karşın dostlarınız ve sizi sevecenlikle seven benim için yaşayınız.

V.

*

Cirey, 24 Nisan (1744)
Bar-sur-Aube yakını
mektuplarınızı göndereceğiniz
adres budur

Ayın 17'sinde yazdığınız mektubun bana ulaştığı gün kardeşiniz Cirey'den ayrıldı, canım. Onunla savaş-gereçleri komisyonu(1) üyeliği görevi hakkında henüz konuşmuştum; ama o, ya gençliğinin kendisine bir engel çıkarmasından çekindi, yada La Charite'de(2) konuşmalarımız alayında kalarak bir piyade teğmeni olmanın umut ve sevinciyle kendinden geçti;. şimdi o Nivernais dükünün değil, Castries markisinin emrinde; gelegeldim La Charite'

(1) Bu iş, Desannet'nin enistesi bay Denis'nin resmî göreviydi.
(2) Nevers'e yakın küçük bir kenttir; sekizinci yüzyıldan kalma küçük manastırıyla ünlüdür.

den ayrılıp Ren bölgesindeki bay Du Châtelet'nin emrine girmeyi ve ona yaver olmayı da umuyor. Bununla birlikte bay de Montigny[1] bana yazdığı mektupta ona *hesaplar düzeltmenliği*[2] görevini kabul etmesi için öğüt verdiğini bildiriyor. Bana gelince, ben yazacağım mektupta kendisine önerilen her iki olanağı La Charité'de gözden geçirmesini ona bildireceğim. Savaş-gereçleri komisyonu üyeliği, özellikle bay de Séchelles yardımlarını önerdikten sonra, daha uygun olacakmış gibi görünüyor. Aynı zamanda bu görevin size de çekici geleceğini düşünüyorum.[3] Desaunet'nin yanıtını pek kısa bir zamanda alacağımı umuyorum; eğer kararını verecek olursa, bunu kendisinin de size bildireceğinden hiç kuşkum yok.

Ancak, sevgili yeğenim, herşeyin size acı kaybınızı anımsatıp üzüntünüzü artıracağı bir kentten elverdiğince çabuk ayrılınız. Paris'e gidiniz, rahat ve hoş bir yaşam sürebileceğiniz bir düzen kuruncaya dek kızkardeşinizde kalınız. Keşke Tanrı gücenmeseydi de birlikte yaşasaydık! Bu hem benim yaşamımın tesellisi olurdu, hem de sizin yaşamınızın teselliye kavuşmasını sağlamaya çalışmış olurdum. Sizi sevecenlikle kucaklarım, sevgili yeğenim. Bay de Séchelle halen Lille'deyse, ona ne denli bağlı olduğumu kendisine söyleyiniz lütfen.

Lille'de bayan Denis'ye gönderilmiştir.

---

(1) Bilimler Akademisinden Etienne Mignot de Montigny, bayan Denis'nin babası Pierre François Mignot'nun kardeşidir (yani amcasıdır).

(2) Özellikle konu harcamalarının denetlenmesinden sorumlu *hesaplar düzeltmenliği*, Sayıştay'ın yasal işlerinden biriydi; bayan Denis'nin ağabeyi de 1737'den beri böyle bir görevdeydi.

(3) Bu gibi görevler -o zamanın Fransasında- alınıp satılabildiğinden, dul bayan Denis'ye göre eşinin aile içindeki gücünün korunması, böylece sağlanmış oluyordu.

*

Cirey, 14 Mayıs (1744)

Sevgili yeğenim, 29 Nisan'a ait mektubunuzu ve birkaç gün sonra da Desaunet'nin kesin kararını bildiren mektubunu aldım. Siz de şimdiye dek onun kararını öğrenmiş olmalısınız. Onun gerek bir kamu görevine, gerekse savaş-gereçleri komisyonu üyeliğine karşı koyması, korkarım, biraz da kendisinin küçük bir aşama isteğine karşı çıkan aile büyüklerine duyduğu öfke yüzündendir. Büyük bir olasılıkla onlar bunu piyade teğmenliği gibi bir görevden onu soğutmak için yapmışlardır. Böylece aile büyükleri onun biraz daha yükselmesine çalışırlarken, belki de bir başkaldırıya neden oldular. Hoş görenler mezhebine mensup[1] bana gelince, onu etkilemeye çalışmaksızın seçenekleri açıklamış olmaktan hoşnutum. Ee, demek ki o teğmenlikte kalıyor; öyleyse siz de bu iki resmi(i) görevi en kısa zamanda ve elinizden geldiğinde iyi fiyatlarla satmayı düşünmelisiniz.

Sizin şimdi Paris'te kızkardeşinizle birlikte olduğunuza inanıyorum. O mutlaka size büyük bir teselli olmuştur. Sizinle birlikte olamamak, ilk büyük acınız ve sıkıntınız sırasında Paris'te sizi göremememek benim için büyük bir üzüntüdür. Yerleşme hazırlıklarına girişmeyecekseniz, bu güzel havalarda Cirey'de bir ay geçirmenizi size önermek

(1) Son onbeş yıl içinde bu deyim Voltaire'in diline dolanacaktır.

isterdim. Sizinle bir ay geçirmekten söz ediyorum, sevgili yeğenim, hem de bunun tüm yaşamım olmasını dileyerek. Böyle birşeyi isteyerek mutlu olmam bile bana gülünç geliyor. Birlikte, gönül hoşluğuyla bir ömür geçirmeyi ve bu yaşamın acılarına katlanmak için birbirimize yardımcı olmayı tasarlıyorum.

Neredesiniz, ne yapıyorsunuz, neler oluyor, bana bildiriniz. Yaşamınızı bir düzene sokunuz, canım, mutlu olmaya çalışınız. Bu dünyada geçmişin bir hiç olduğunu, tüm amacımızın bugünü ve yarını yaşamak olduğunu, bizim için bundan başka yapacak birşey olmadığını düşününüz. Geri kalan herşey bir aldanıştır. Sizi sevecenlikle kucaklar, hiçbir işinizin olmadığı bir zamanda bana yazmanızı rica ederim.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Cirey, 13 Ağustos (1746) [1744]

Sevgili yeğenim, yakında sizi kucaklama tesellisine kavuşacağım. Paris'in(1) kaos'u uğruna Cirey'in barış ortamından ayrılıyorum. Şenlikler düzenlemek üzere, hiç hevesim olmamasına karşın, Sarayın can sıkıcı havasına dönmem kesinlikle zorunlu. Bu yaşta, bu kafayla ve kralın soytarısı olmanın yalnızlığıyla Cirey'den ayrılırken biraz utanç duyuyorum; ama bana anlatıldığına göre, önemli ki-

(1) Paris'e 31 Ağustos'ta gelecektir.

şilere özge bu saygınlığı elde etmek için büyük bir didişme varmış ve ben buna seçilmenin onuruna erişmişim. Bundan böyle ben bu onuru korumalıyım, Saraylıları güldürmeye çalışmalıyım, soylulukla komikliği harmanlamalıyım, salt kendileriyle ilgilenen kişilerle ilgilenmeliyim, içinde herşeyden birşeyler bulunan ve müziğinin sözlerini ört-bas etmediği bir gösteriyi sunmayı sürdürmeliyim. Yirmi oyuncuyla, opera'yla, dansçılarla, dekor tasarımcılarıyla ilgilenmeliyim. Peki, tüm bunları niye yapmalıyım? Taht adayı bir prensin eşi geçerken şöyle bir gerdan kırarak verdiği selâmını almak için. Vay, vay, vay! Yola çıkmam gerek, kaldı ki bu yolculuk sizi görebilmemi de sağlayacak; ayrıca birbirimizi teselli etme olanağı bulacağız, siz yitirdiklerinizden ötürü, bense huyuma suyuma ve düşünü biçimime tamamen aykırı olarak sürdürdüğüm bu gülünç yaşamımdan ötürü.

Sevimli kızkardeşinizle sevgili eşini özlemle kucaklarım. Canım, herhangi bir vergi-toplayıcı hakkında hiçbir bilgim olmadığı gibi, Montigny ailesi genç bayan Montigny'nin evlenme tasarımı üstüne bana bilgi vermediler. Tüm bildiğim, çok varsıl bir kişi olan baş-vergi-toplayıcının ona uygun olmadığı. Ama son derece sevimli biri olduğu için onu pek severim. Genç bayan Montigny mutlaka mutlu olmayı hak edecektir.

Mahomet oyununun kitapları için teşekkürler, canım. Lütfen dostunuz La Porte'tan[1] ben bir adres verinceye dek onları saklamasını isteyiniz. Teşekkürlerimi de ona iletiniz. Size iyi sağlıklar ve zihin dinçliği dilerim. Hoşça

(1) Bayan Denis bu adı karalamıştır.

kalınız sevgili yeğenim. Sizi kucaklayacağım günü iple çekiyorum. Bayan Du Châtelet size binlerce selâmlar ediyor.

V.

Paris, St. Antoine mah., Herbouville konağı, kraliyet alanı arkası, kaldırımlı sokakta, Hesap Uzmanı bay de Fontaine'in evinde kalan bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Sevgilim, fena halde sayrıydım. Bu cansıkıcı durum nedeniyle gecikmeseydim, beni burada tutan işlerimi çoktan bitirmiş olacaktım. Hem bayan de P.'nin,(1) hem sevecen ve iyiliksever kral hazretlerinin gösterdiği koruyucu yardımlara son derece minnettarım. Bunun tanıklığı *portfolio*'mdadır. Ama bu büyük bir gizdir ve açıklanacak olursa tüm emeklerim uçup gider. Bundan hiç kimseye söz etmemenizi çok rica ederim. Sizden hiçbir gizlim-saklım yoktur; yüreğimden geçenleri her zaman bileceksiniz.

Gelgelelim bizim işlerimize; bana verdiği sözlerin en küçüğünü bile tutmadığını bay de Fontaine'e söyleyebilirsiniz. Kızkardeşinizle evli ve her nasılsa bana minnet borcu olan bir adamı kınadığım için son derece üzgünüm. Ailesinin tüm mallarını çarçur etmekten çekinmeyen bu adam üstelik benim ona baş eğmemi, giderek tamamen kendisine bağımlı olmamı istiyor. Beni parmağında diledi-

(1) Bayan de Pompadour.

ği gibi oynatmayada başarılı olup olamayacağını yakında görürüz. Dostluğunuz bunca üzüntü ve sıkıntıların ortasında beni rahatlatıyor, canım. Yaşamın tüm dertleri ilişkimizin yumuşaklığı ve yüreğimizin sevecenliğiyle azalmaktadır. İşlerimizin şimdilik karmakarışık olduğu doğru, ama ömrüm yeterse, emin olunuz, benim dostluğumu küçümsediği için bay de Fontaine'in pişman olacağı gün gelecektir. Siz benim tüm ailem, tek dostum, sevgilim ve biricik umudumsunuz.

Çarşamba (1744) [1744/1745]

11

Pazar akşamı [28 Mart 1745]

Biriciğim, Rameau'nun bale'sine[1] Paris'ten tam yedibinbeşyüz kişilik istem geldiğine kim inanabilirdi? Bu aşırı istem yeteneğe gösterilen bir görkemli saygıdır. Ayen Dükü[2] istemlerin çoğunu reddetmek zorunda kaldı, ama sizin beğeniniz söz konusu olunca tüm engellerin üstesinden gelindi. Ve işte üç hanımefendi için üç bilet. Oda hizmetçinize gelince, onu içeri almak için de elimden geleni yapacağım. Ama buraya saat üçten önce gelmelisiniz. Arabacınıza arabasını sağ yöndeki en uzak avlunun kapısına,

(1) Voltaire'in sözlerinden ve demek istenenden, Versailles Sarayında ilk kez temsil edilen Rameau'nun balesinin Platée olabileceği, 31 Mart 1745'te temsil edildiği, bu tarihin de bir çarşamba gününe denk düştüğü anlaşılmaktadır.

(2) Louis de Noailles, Ayen dükü, muhafızlar yüzbaşısı.

küçük kilisenin sağına sürmesini söyleyiniz. Sonra sağa doğru yürümeye devam ediniz; bir küçük merdiven sizi Versailles Sarayının en pis kokan bok-borusunun[1] yakınındaki 144 numaralı ufacık odama götürecektir. Herhangi bir güçlükten sizi kurtarmak için arabacınızın arabasını süreceği avlunun kapısında bir uşak bekleteceğim. Sizi binlerce kez kucaklarım, sevdiceğim. Çarşamba günü birlikte yemek yemeyi umuyorum. Hoşça kalınız, sizi tiyatrodaki yerinize dek götüreceğim ve özel uşağınızı da içeriye almaya çalışacağım.

12

Perşembe [1 Nisan] (1745)

Temsilden sonra, canım, sizi Versailles'da göreceğimi sanıyordum. Ama Saray'ın o ayak oyunları herşeyi alt-üst etti. Bana kralın ardından var gücümle seyirtmem söylendi ve belirli birsüre sonra, teşekkürlerimi sunmak üzere kendimi bir köşeye kıstırılmış buldum. Şimdi bile nedenini tam olarak bilmememe karşın, bazı şeylerin bana bahşedilmesini istedim ve kralın onları bana bağışladığı söylenildi. Ne var ki, onaylı bir kraliyet fermanı almak, teşekkürler sunmaktan daha güçtür. Şimdi herşeyin titizlikle imzalanıp mühürlenmesinden sonra teslim edilinceye dek dişimi sıkıp beklemem gerektiğini bana söylediler. Bir an

(1) Voltaire aynı konudan, Versailles Sarayı'nın yapımıyla görevli Le Nortmant de Tournehem'e yazdığı 14 Haziran 1746 tarihli mektubunda da yakınmaktadır.

önce gelip sizi öpmeye ve benim kralla olan işimden çok, sizin Laporte'la[1] olan işinizi bitirmeye can atıyorum. Siz mutlu değilseniz, ben mutlu olmaya utanacağım. Laportes[2] üzerinde kesin etkisi olduğu söylenen genel hesap müfettişi ile konuşmamı dilerseniz, konuşurum. Eğer bayan Dupin'i[4] görürseniz, ona ne denli bağlı olduğumu kendilerine söylemeyi unutmayınız. Kızkardeşinize de mektup yazdığımı söyleyecek olursanız, onun, sizden sonra benim en gözde yeğenim[5] olduğunu söyleyiniz. Siz en içten duygulara layıksınız, canım ve bu duygularım ömrüm boyunca kesinlikle yalnız sizin için olacaktır. En ateşli öpücükler.

V.

Paris'te, kaldırımlı sokak, Herbouvillen konağında kalan bayan Denis'ye gönderilmiştir; Versailles'dan postalanmıştır.

*

Kral hazretleri bana bir özel-oda soylu kişiliği sanının, Fransa'nın kraliyet tarihçiliği makamının ve ikibin franklık bir maaşın verilmesini kabul buyurdular, ayrıca ö-

(1) Laporte: Bay-Babıâli (Bayan Denis bu adı karalamıştır.)
(2) Laportes: Bay-Babıaliler (Bu adda karalanmıştır.)
(3) Philibert Orry.
(4) Baş-vergi-toplayıcı Claude Dupin'in eşi bayan Dupin'in (Voltaire'le bayan Du Châtelet'nin mülkiyetindeki) evlerinde bulunan salonu pek ünlüydü.
(5) Okuyucuya Voltaire'in yalnıza iki yeğeni (kuzini) olduğunu anımsatmak zorunlu bir gereksinimdir.

zel-odasına girip-çıkma özgürlüğünü de bağışladılar. En içten incelikle benimle konuşma alçakgönüllülüğünü gösterdiler. Kişi öncelikle ailesini bilgilendirmeli ki; ben, Saray'ın tüm bağışlarından çok sizin sevginize teşekkürler borçluyum, canım. Paris'e geleceğim. Bu mektup sizin için olduğu denli, bay ve bayan de Fontaine için de geçerlidir; öncelikle kutsal ve değerli koruyuculuğuna sizi kabul etmesi için Tanrıya dua ediyorum, sevgilim[1].

V.

Cumartesi [3 Nisan 1745]

George Jean Aubry Lettres d'Alsace (Alsas mektupları) kitabında bu mektuba 28 Şubat gününü vermiştir; ben bunu 3 Nisan olarak değiştiriyorum, sonraki mektuptan bunun doğruluğu anlaşılacaktır.

*

Versailles, Perşembe (1746) [Nisan 1745]

Nasılsınız canım? Dün niye kurbağalar balesi'nde[2] yoktunuz? Öyle sanıyorum ki, siz burada görmek keyfinden beni yoksun bırakan neden, bayan Dupin'in rahatsız oluşudur. Kaçırdığınız şeyler görkemli bir kalabalık, kötü bir temsil, edepsizliğin doruk noktası, cansıkıntısı ve küstahlıktı. Bunu yalnızca size söylüyorum. Başkalarına söyleyemediğim şeyleri size söylemek gibi bir alışkanlığım

(1) Kraliyet dua formülünün bir parodisidir bu tümce.

(2) Yapıtın başlığına yada tüm öteki sözcüklere bir anıştırma değildir bu; olsa olsa, Platé'nin kurbağalar kraliçesi olması gerçeğini anıştırarak müziğe yapılan bir kırıcı göndermedir.

var benim. Beğenisi olmayan kişilerce denetlenen bir çılgın olmak Rameau'nun talihsizliğidir. İşte bu, onun asla iyi bir opera yaratmadığı denli, asla yaratamayacağının da nedenidir. Onun tüm yapıtları eşdeğerde değildir; çünkü dahiler dahiliklerini her zaman güle oynaya cılız sözcüklere uyarlayamazlar; ama bu sonuncusu hiç olmazsa onun eşdeğer yapıtlarından değildir: o yapıntı, tünel olarak şimdiye dek gördüğüm ve duyduğum en çirkin gösteri niteliğindedir.

Versailles'daki sıkıntılı konutumdan benim sefil Saint-Honoré semtine ne zaman göç edeceğimi henüz bilmiyorum. Nerede olursam olayım, kendimi sizden çok uzaklarda buluyorum ve bu beni bir başkaldırıya yöneltiyor.

Hoşçakalınız, uyuşuk kızkardeşinizi, benim için kucaklayınız. Bay de Fontaine'e selâmlar.

V.

Paris'te, Marais (eski Bataklık) semtinde, kaldırımlı sokakta, Herbouvillen konağında kalan bayan Denis'ye; Versailles'dan postalanmıştır.

Bayan Denis yılı saptarken yine bir yanlışlık yapmış; çünkü Voltaire'in sözünü ettiği yapıt Platé'dir.

*

Châlons, 20 Nisan (1745)

Canım, ben hem dostluk görevleri gereği, hem de önyargı hatalarının bir kurbanı olarak buradayım. Bayan

Du Châtelet oğlunu[1] görmek için yola çıkarken beni de yol arkadaşı olarak yanına almakta haklıydı. Ama Châlons kentinde[2] bize sanki vebalıymışız gibi davranmaları yanlıştı; çünkü biz hiç ateşi olmayan en küçük bir tehlike bile göstermeyen "pox" denen küçük bir çıbanı olan sakat hastanın yattığı odaya adım atmıştık. Châlons'un sağlık memuru, tıpkı bu sayrılıktan çok korkan titiz bir genç kadınmış, yada beceriksizliğini denetleyemeyen bir kişiymiş gibi ortalıkta görünmüyordu hiç; ama piskopos[3] hazretleri daha soğukkanlı ve cesur davrandı. Her ikimizi de güzel biryere yerleştirdi, mükemmel yemekler sundu, çevreyi gezdirip gösterdi. Kitaplarımız var, Paris'teymişiz gibi yaşıyoruz, tüm gün çalışıyoruz, geceleyin de cömertçe ağırlanıyoruz, kahvelerimizi içiyoruz. Bayan Du Châtelet mesajlarınızı çok beğeniyor, ama yemin ederim ki, ben de ondan aşağı kalmıyorum. Quasimodo[4] gününden sonra dönüyoruz. Paris yine boşalacaksa da, siz orada olacaksınız ya, bu bana yeter. Bay ve bayan de Fontaine'e binlerce sevgi selâm.

V.

Evet, *Platé* zayıf bir yapıttır.

Paris'te Marais semtinde kaldırımlı sokakta, Herbouville konağında kalan bayan Denis'ye.

(1) Louis Marie Florent, geleceğin Du Châtelet dükü, St. James'in Sarayında Fransa elçisi ve Devrim'in ilk kurbanlarından biri.

(2) Bulaşıcı sayrılığa ve çıbanlara kolaylıkla tanı konulamadığından, Saraya mensup kişilerin böyle bir sayrıya yaklaşması bile yasaktı.

(3) Claude Antoine de Choiseul-Beaupré.

(4) Paskalya yortusunun sonuncu pazarı olan Quasimodo gününün rastladığı o yılki pazar günü 25 Nisan 1744'tedir. Voltaire, Paris'e 29 Nisan'da dönecektir.

*

Grève alanındaki şenlik ateşini görmeye her ikiniz de gelecek misiniz? Ben, hiç kuşkusuz bayan de Fontaine'i de tanıyan Créguy markizini[1] götürüyorum. Bayan de Fontaine gelemezse, bayan de Créguy ile birlikte yalnız gelemez misiniz?[2] Size saat altı ile yedi arasında uğraya-cağım. Hemen yanıt veriniz!

Çarşamba 8 (22 Haziran) (1745)

Kaldırımlı sokak, Herbouville konağında kalan bayan Denis'e gönderilmiştir.

Bu küçük notu günlendirmek muhakkak çok kolaydır. Çünkü herşey "Çarşamba 8"den daha karışık görünmüyor; Paris'te unutulmaz bir şenlik ateşi St. Jean (24 Haziran) yortusunun arefesinde Gréve alanında yakılmıştır. Bu pusula ya 23 Haziran'da yada en erken 22 Haziran'ın akşa-mında yazılmış olmalı, aslında Çarşamba günü 22 Hazirandır; "Çarşamba 8" ise günden çok saati gösteriyor: Pek alışılmadık bir formül.

(1) René Cardine de Froulay, Créguy markizi, bayan du Châtelet'nin yeğeniydi.

(2) Bu tümce, Voltaire'in deyimiyle, "yalnız gelmekte tereddüt etmeyiniz, bayan Du Châtelet orada olmayacaktır." anlamındadır.

*

[Ağustos] (1745)

İtalyancayı gerçekten çok iyi yazıyorsunuz. Ben de tiyatroya gidip, sizinle birlikte iki, üç saat geçirmek isterdim, ama sayrı olmasaydım keşke. Ateşim vardı, yorgundum, bitkindim. Aslında sabırlı olmaya çok gereksinmem var. Siz beni İskoçca ve İngilizce biliyorum diye kutluyorsunuz ya; işte İtalyancam da emrinizdedir! Tüm İtalya'nın en ünlü akademisi olan Bologna Akademisi beni üyeliğine kabul ederek bana büyük bir onur bağışlamıştır. Ben tüm dünya ülkelerinin bir üyesiyim, içimde bir yabancıya özge birşeyler var sanki. İki gözüm size teşekkürler ediyor; onlar sizi görmeyi çok istiyorlar ama ne yazık ki, ateşli iki nöbetten sonra sararıp soldular.

Bayan de Fontaine'in yanağını benim için öpünüz, onun yanaklarının da benimkiler gibi biraz dolgunlaşması gerek. Onun gözleri bir öpücükten de değerlidir. Lütfen bay La Porte'a benim dostluğuma güvenmesini söyleyiniz. Hoşça kalınız, canım, sizi herşeyden çok seviyorum.

La Signora Denis, nella *strada lastricata*(1)

*

(1747) [18 Ağustos 1745]

Hangi uğursuz iblis bize acı çektiriyor ve bu acı birbirimizden uzakta olmak mıdır? Ah, keşke, salt ikimiz bir-

(1) Kaldırımlı Sokaktaki Bayan Denis'ye.

likte acı çekebilseydik! Yarın Etiole'e gitmeye korkuyorum, ama yola çıkmadan önce size uğrayacağım. Sayrılıkta yada sağlıkta sizi her zaman seveceğim.

V.

Bayan Denis'ye.

Bayan Denis'nin mektuba yılı yazmasına karşın (o da ilkin 1748 yazmıştır ya!) Voltaire burada hemen hemen kesinlikle bayan de Pompadour'a 1745 yılı ağutos ayında yaptığı ziyareti belirtmektedir.

*

Sevgilim, beni biraz olsun seviyorsanız, elmasların bir tasarımla yerleştirilmesi tartışmasına gerçekten izin vermelisiniz. Sizinkileri bayan Desforges'e[1] teslim etmeden önce bana söz vermiştiniz. Bırakınız o, bayan de Fontaine'dekileri alsın, ama şu bana söz verdiklerinizi bana bıraksın. Tek çıkar yol budur; sizden onları bayan Desforges'den hemen istemenizi ısrarla rica ediyorum. Bu işi çok önemli bir orunmuş gibi çözümleyiniz. Benim mektubumu bayan Desforges'e göstermenizi ve önerimi reddedecek olursa umutsuzluğa kapılacağımı ona söylemenizi rica ederim.

Sizi sevgiyle öperim.

V.

Pazar (1746) [yaklaşık Ekim 1745]

Kaldırımlı sokakta oturan bayan Denis'ye.

(1) Desforges(ler), Rouen'da bir avukat ailesiydi.

Bayan Denis, yılı önce 1745, sonra 1746 yazmış; ama göreceğimiz gibi 3 Aralık 1745'te, elmaslar Voltaire'e dönmüştür.

*

[Kasım] (1749) [1745]

Sizin İtalyancanıza gerçekten hayranım, canım. Yer değiştirmenizi[1] coşkuyla bekliyorum. Sanki hiç midem yok, güçsüzüm de; ama sizi yine görebilmek için yanıp tutuşuyorum. Bugün Versailles'a gidiyorum; salı yada çarşamba günü döneceğim. Keşke sizi hergün görebilseydim. [Utku][2] *Tapınağı* beni uykularımdan yoksun bırakmı-yor, ama o dostluk benim kilisem, o yürek benim dinimdir. Hoşça kal bir tanem, hoşça kal.

Bayan Denis'ye.

*

Evet, canım, yarın bir bale gösterisi olacak. Gerçi *Utku Tapınağı* bunun tek bir kaba modelidir ve muhakkak ki tamamlanmış bir yapıttır; eğer henüz biçimsiz ve dağınık

(1) Bayan Denis bir yıla yakın bir süreçte bile oturduğu yerden bir başka yere taşınmayacaktır; ama herhalde taşınma kararını henüz yeni almış olmalıdır.

(2) Voltaire burada bir sözcüğü ya çıkartmış yada yazmamış, başka birşey olamaz; kaldı ki, *Temple de la gloire* (Utku Tapınağı) Versaille'da 27 Kasım 1745'te sahneye konmuştur.

bu ham maddeleri bir arada görmek için kızkardeşinizle gelmek isterseniz, bana dünyaları bağışlamış olursunuz. Geleceğini vadeden Richelien dükü'nü[1] bekliyorum; ondan provayı seyretmeniz için size izin vermesini rica edeceğim, ki vereceğinden eminim. Yarın kızkardeşinizle birlikte ne zaman beni almaya gelmeniz gerektiğini bildireceğim. Sağlığım her zamankinden kötü. Sabrım ıstıraplarıma eşittir.

Cuma [? 19 Kasım 1745]

*

Canım benim, birincisinden daha güzel olacak ikinci gösteride acaba aramızdan kaç kişinin ağzı şaşkınlıktan bir karış açık kalacak? Kral ilk temsilden pek memnun kalmış olmalı ki, bir ikincisini istedi. Kendimi güvenceye almak için ilgililerden beş bilet ayrılmasını rica ettim. Epey çok demektir bu, hele hele bir sıralık localar kaldırıldıktan sonra. Niye bir sıra loca azaltıldı diye soracak olursanız, resmi baloya hazırlık olsun diyedir, derim. Tasarlanabilecek en görkemli görünümdür o resmi balo. XIV. Louis'nin şenlikleri öyle çok güzel olmazdı.

Paris'e dönecek durumda değilim. Yapılması gereken bisürü ıvır zıvır işlerle uğraşıyorum ve bundan hoşlanıyorum. Yalnızca siz yoksunuz yanımda Bayan de Fontaine ile

(1) Voltaire'in eski dostu, Richelieu dükü Louis François Armand Du Plessis, kralın ilk özel-oda soylu kişilerinden biriydi; Saray'da ve Comédie Française'de tiyatro gösterilerine sırayla gözetmenlik edilirdi; o yıl sıra Richelieu'deydi.

bayan Dosseure'ü de buraya getirmeye çalışınız.

Cumartesi günü saat tam üçte Versailles'da olmalısınız.

Arabanız *cour des princes* (prensler avlusu)'de yerini alsın. Cumartesi günü sizi karşılamaya yumruğum denli büyük, küçücük bir uşak göndereceğim; o sizi benim kaldığım deliğe getirecek; ben size elmaslarınızı geri vereceğim, sizi tiyatroya götürüp yerinize oturtacağım. Sevgi dolu öpücükler. Hoşça kalınız.

Perşembe sabahı. (1746) [2 Aralık 1745]

Yanıtınızı La Vallière dükünün saraydaki dairesine gönderiniz.

Paris'te, Marais'de, kaldırımlı sokakta, Herbouville konağında kalan bayan Denis'ye.

Bayan Denis günce saptamada yine yanlışlık yapmış; çünkü söz konusu gösteri *Temple de la Gloire*'dır ve ikinci kez Versailles'da 4 Aralık 1745 cumartesi günü temsil edilmiştir.

*

Perşembe [9 Aralık] (1745)

Canım, Blamont'un[1] operası cumartesi günü burada temsil edilecek. Dinlemek isterseniz biletleriniz emrinize

(1) Müziğini Calin de Blamont'un bestelediği Michel de Bonneval'in lirik tragedyası *Jupiter vainqueur des titans* (Titanları yenen Jupiter) Versailles'da ilk kez 11 Aralık 1745 Cumartesi günü sahnelenmiştir.

hazırdır. Sylphe[1] ve Princesse de Navarre[2] sahnelendiği zaman yine haberiniz olacak ve sizi burada bekleyeceğim. Tüm üzüntülerimin nedeni sizin yokluğunuzdur. Yalnızca sizi sevecenlikle seviyorum. Hoşça kalınız. Binlerce öpücük.

*

[Aralık] (1745)

İşte canım, bay Vallier için bir mektup. Bu mektubu size göndermemin nedeni, onun nerede oturduğunu bilmediğimdendir. İyi bir aileden gelme, iyi eğitim görmüş, yetenekli, pek duyarlı bu genç adam, kendisini tanıtıp, büyük bir istekle bayan Pagnon'un oğluna özel öğretmen olmayı isteyerek acımanıza sığınıyor. Adı Marmontel'dir[3] ve Toulouse'ludur. Sizi ziyaret etme onuruna erecek bu genç adama yardımcı olmanızı yürekten rica ediyorum. Nefret ettiğim bir yerden ayrılmaya işlerimin ne zaman izin vereceğini bilmiyorum. Saray, toplumun seçkin kişileri, dünya-

(1) *'Sylphe'* diye anılan, Paradis de Moncrif'in *Zélindor* adlı kahramanlık balesi, Versailles'da ilk kez 17 Mart 1745'te sahnelenmiştir.

(2) Gerçek Princesse de Navarre (Navarre Prensesi) değil, Rousseau'nun yeni bir yorumudur bu. 22 Aralık 1745'te Versailles'da oynanmıştır.

(3) 1745 yılının kasım ayında Voltaire, Toulouse'a o ünlü mektubunu gönderir: "Geliniz, gelecek korkusu duymaksızın geliniz. Görüştüğüm bay Orry sizinle ilgilenecek." İşte böylece Marmontel geldi, ama özyaşamöyküsünde anlattığı gibi Ekim'de değil, Aralık ayında. Bu arada bayan de Pompadour, genel-hesaplar-müfettişine karşı yürüttüğü entrikalarda başarı kazandı ve Voltaire ileride olacağı akademi üyeliğinden kendisini sorumlu tuttu.

nın en büyükleri gibiler canımı çok sıkıyor. Salt sizinle yaşarsam mutlu olabileceğim. Can yoldaşlığınız, sağlıklı oluşunuz beni mutlu kılacaktır. Binlerce öpücükler. Ruhum sizinkini öpüyor, pipim ve yüreğim sizinle sevişiyor. Sizin o güzel poponuzu ve tüm hayran olunası kişiliğinizi öperim.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

Bayan Denis bu mektubun sonundaki kimi sözcükleri karalamıştır.

*

Sevdiceğim, bugün bir rastlantıyla bana sizin mektubunuzu vererek beni mutlu kılan Isali adında biriyle tanıştım. Ama mektubu okurken sevincim üzüntüye dönüştü. Siz de sayrıymışsınız ve kan yitirmişsiniz. Bir sayrı-bacısı gibi niye yanıbaşınızda kalamıyorum. Ey o mutlu an ki, beni sizin için iyileştirince her ikimiz de sağlığımıza kavuşacağız, özgürleşip bu karabasanlardan kurtulacağız! Size anlatacaklarım öylesine çok ki, canım! Bu arada, emirlerinizi hemen yerine getirdim ve benden istediğiniz dört bileti sağladım. Ama o biletlerden bir tekini bile alamayacağınızı düşünmek bana büyük bir üzüntü verdi; öteki kadınlar Paris'ten Versailles'daki baleye koştururlarken siz, sayrı kalacaktınız. Bonneval ve Rameau'nun[1]

(1) Bu bir kalem sürçmesidir; Rameau ile Bonneval asla işbirliği etmemişlerdir; çünkü daha önceki 9 Aralık 1745 günlü mektuba göre Rameau, Blamont'un yalnızca müziğini okuyabilirdi.

yapıtını ikinci kez dinlemeye hiç mi hiç niyetim yoktu. Önce bu benim canımı çok sıktıysa da, öyle soğuk ve katı bir müziği dinlemektense, size mektup yazmak bana daha hoş ve sevindirici geldi. Çok çalışıyorum, o tarih konusu beni öldüresiye yoruyor. Bulabildiğim tüm bilgileri bir araya getiriyorum; bilgileri devşirmeyi bitirince Paris'e döneceğim. Sizi özlemle öpeceğim. Hoşça kal biriciğim.

Cumartesi (1746) [18 aralık 1745]

Paris'te, Marais semtinde, kaldırımlı sokakta, Herbouville konağında kalan bayan Denis'ye; Versailles'dan postalanmıştır.

Bayan Denis'nin sonradan yazdığı yılın yanlış olduğunu belirtmek zorunludur.

*

Pazartesi (1746) [27 Aralık 1745]

Öpmeye doyamadığım sevindirici bir mektup yazmışsınız bana. İtalyancayı böylesine mükemmel yazmanıza hiç şaşırmadım. Sizin sevgi dilinde bir uzman olduğunuz pek doğru ve kesin. Aman Tanrım! Hiç aşığınız olmadığını okuyunca inanamadım. Nasıl olur? Öylesine çok güzellikleriniz gerçekten hiç mi hiç işe yaramadı? Sahi, iz birisiyle hiç yatmadınız mı? Ah, benim güzelim, Tanrınızı

(1) Voltaire, "tarih yazarlığı"nı önemseyerek alışılmış geleneği bozuyor ve daha sonra *Précis du siècle de Louis XV*. (XV. Lous'nin yüzyılı üstüne) adını alacak *Histoire de la guerre de 1741* (1741 savaşının tarihi) için bilgiler derlemek üzere doğrudan doğruya resmi belgeliklere başvuruyordu.

gücendiriyorsunuz siz. Mektubumun duygularınıza *bile* keyif verdiğini söylüyorsunuz. Benim duygularım da tıpkı sizinkiler gibi; bana yazdığınız o pek tatlı sözcükleri benliğimin ta derinliklerini tutuşturduğunu duyumsamaksızın okuyamıyorum. Mektubunuza verdiğim değer, sizin tüm kişiliğinize vermekten hoşlanacağım değerdir. Beğeni ve duygular göz açıp kapayıncaya dek uçup giderler. Ama bizi birbirimize bağlayan sevgi, karşılıklı güven, yüreğin duyduğu hazlar, ruhun cinsel sevinçleri yok olamazlar ve kolay kolay yozlaşamazlar. Sizi ölüme dek seveceğim.

Burada, benim yatak odamda *Armide* için dört bilet var. Gelip onları ayaklarınızın dibine sermeyi ve sonra o güzelim Denis'yle birlikte Paris'ten Versailles'a[1] kısa bir yolculuk yapmayı çok isterdim. Hoşça kalınız, binlerce öpücük.

Bayan P.'nin annesinin[2] öldüğünü biliyor musunuz? Ben kızına çok şeyler borçluyum, aman, susalım!

Paris'te, Marais'de, kaldırımlı sokakta, Herbouville konağında kalan bayan Denis'ye; Versailles'dan postalanmıştır.

Bayan Denis bu mektubun yılını yanlış saptamıştır; aşağıya bakınız.

---

(1) Söz konusu temsil Versailles'daydı ve büyük olasılıkla 30 Aralık 1745'teydi; metnini Quinault'nun yazdığı Lully'nin *Armide*'i 7 Ocak 1746'da Paris'te yeniden sahnelenmiştir.

(2) Bayan de Pampadour'un annesi Madeleine de La motte Poisson, 25 Aralık 1745'te ölmüştür.

*

[1745/1746]

Canım, İtalyancayı çok iyi bilen o çocuğun bana hizmet vermesini sağlamanızı ciddiyetle sizden rica ediyorum; kanım çok ısındı ona. Sizinle yemek yerken o hep benim yanımda duracak, bir tanem. Yemeği başından sonuna dek İtalyanca konuşarak yiyeceğiz. Ama o çocuğun sahibini bırakması gerekli siz de benim uzatmalı dostum olacaksınız. Bu sabah size uğramak istedim, ama gelemedim; kötü sağlığım her zaman büyük bir haz düşmanımdır benim.

Hoşça kalınız, sevgiyle öperim sizi.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1745/1746)

Bana boş veren bir uşağa ben de boş veririm, canım. İtalyancayı bu iğrenç rezille konuşmaktansa, sizinle konuşmak gerçekten daha hoş olacaktır. Buraya gelmeyiniz, çünkü İtalyan tiyatrosunda olacağım. Yarın size geleceğim. Başka bir şey yok, beni seyreden hanımefendiyle birlikteyim.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Canım, dışarıya çıkmam olanaksız, atlarım sayrılanmıştı ve hâlâ iyileşmediler, tıpkı efendileri gibi. Ama dışarıya çıkacak parasal gücüm olur olmaz hemen size geleceğim, sonsuza dek birlikte yaşamak istediğim sevgili İtalyanım.

Perşembe [1745/1746]

*

Bu akşam sevdiğimi görmeye niyetliydim, canım. Ne var ki, zorla kentin öbür yakasına götürüldüm. Cuma günü serbest ve yalnızsanız sizinle birlikte yemek yiyeceğim ve bu dünyada bana sevinç verebilen tek haz kaynağıma kavuşacağım. Sizi pek çok seviyorum.

V.

Çarşamba [1745/1746]

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Canım benim, sağlığım ile ben sonsuzluğa dek sürecek bir ayrılık için yemin ettik sanki. Tam sizi görmeye gitmek isterken, bir de bakıyorum yatmaya gidiyorum. Ama tüm azizlere ve sizin güzelliğinize yemin ederim ki,

dışarı çıkabilirsem eğer, yarın sizi göreceğim. Hoşça kalınız canım.

V.

Pazar Akşamı [1745/1746]

*

Benim ufak bir bölümüm, yani bedenim, çok rahatsız bir biçimde Paris'e geldi. Ruhum sonsuza dek sizindir ve bugün sizi ne denli çok sevdiğimi size söylemeye sabırsızlanıyor.

Hoşça kalınız, canım.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Dışarıya çıkmak zorundayım, saat altıda evde olacağım. Sizi bekleyeceğim, sevdiğim. Konuşacak binlerce şeyimiz var. Sağlığım acımasızca bana acı çektiriyorsa da, sevecenliğiniz beni iyileştiriyor. Binlerce öpücük.

Çarşamba [1745/1746]

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Canım, evinizi kirlettiğim için tüm güzelliklerinize kendimi göstermeye cesaret edemiyorum sanabilir kişi.

Sizce değersiz olabilirim, bir tanem, ama yine de sizi görmek için yanıp tutuşuyorum. Çalışmaktan bitip tükendim, dünya işlerinden yorgun düştüm, sizden başka hiçbir şey istemiyorum, yeter ki bana eşlik edesiniz. Sabahımı da, öğlenimi de, akşamımı da sizinle birlikte geçirmek isterdim. Ne var ki, toplumun o koca hortumu beni çekip yutuyor. Ah, canım, canım, aşığınız ne zaman salt sizinle birlikte yaşayabilecek acaba?

Cumartesi [1745/1746)

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Harika denecek denli başarılı bir mektup yazmışsınız bana. Hem bunun için size teşekkür etmek, hem de -yalnızsanız eğer- Paris'in en sevimli kadınıyla yemek yiyeceğim demektir; ama aslında yaşamak için geberiyorum. Bir tanem nasıldır acaba?

Perşembe [1745/1746]

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

Bayan denis bu mektubun altına İtalyanca "Rimprovero al mio cuore" (Yüreğimi ayıplıyorum) tümcesini yazmıştır.

*

Eğer benim sevdiceğim evdeyse bugün, ona uğrayacağım; bu kısa görüşme onun sayrı dostunu rahatla-

tacaktır. Sizi son görüşümden beri sağlığım bir an bile iyi olmadı. Sizin varlığınız sağlığımı da, sevincini de bana geri verecektir. Binlerce öpücük.

V.

Bayan Denis'ye göndermiştir.

*

İşte küçük bir inceleme yazısı, canım. Onu size gönderiyorum, ama keşke kendim getirseydim, çünkü Livry'ye gitmek üzereyim. Geri dönünce sizi görmek, sevgili yüreğimle birlikte yemek yemek ve sevdiceğimi binlerce kez öpmek niyetindeyim.

Pazar sabahı [1745/1746]

*

Ben de operadaydım, canım, eh, bir de sizin yanınızda olsaydım sevincim ikiye katlanacaktı. Metz'li hanımefendi beni mestediyor, ama iyileştiremiyor. Sayrıydım ve hâlâ sayrıyım. Haz duymanın sağlığımı geri vereceği doğru olsaydı eğer, siz onu bir kezden daha çok vermede başarılı olacaktınız. Ne var ki, en sivri dikenler ortasındaki bir öbek çiçek yerine, en tatlı keyiflerin de artık bana göre olmadığını anlamış bulunuyorum. Bugün size gelmek istedim. Ağrılarım daha da acımasız bir biçimde artınca gelemedim. Eğer yarın küçücük bir sağlık belirtisi olursa,

geçmiş ağrılarımı unutup, sizin yanıbaşınızda kısacık bir anı bile boş geçirmek istemiyorum. Tüm sıkıntım, benim servetimin varlığı karşısında yok olacaktır.(1) Hoşça kalınız, binlerce kez öperim, değersiz olsam bile.

Pazartesi [1745/1746]

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1745/1746]

İyi değilim, canım, sizin küçük notlarınız sağlığımı olmasa bile, sevincimi iyileştiriyor. Bugün sizi görmeye geleceğim, canım. Yemek yiyebilirsem, yiyeceğim, ama muhakkak geleceğim size. Sizi öperim, sizi seviyorum.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1745/1746]

Ah, canım benim, dün akşam öyle sayrıydım ki, saat sekizde hemen yattım. Ama bugün ölü ya da diri, saat dokuzda size uğrayacağım. İşlerimin mide ağrısından daha

(1) Bu tümcenin özgün mektuptaki İtalyancasında başka bir dile kolay kolay çevrilemeyecek bir sözcük oyunu vardır: "Tutto il male svenira nella presenza del mio bene" (Tüm kötülük/sıkıntım, benim iyiliğimin/servetimin varlığı karşısında yok olacaktır).

beter olup olmadığını bilmiyorum, ama şunu iyi biliyorum; sizinle birlikteyken işlerimin sıkıntısını, kötü sağlığımın üzüntüsünü unutacağım. Her ne olursa olsun, şurası kesin ki, sizi her zaman seveceğim.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Paris'e gelir gelmez yaptığım ilk iş size koşmak oldu; gelişimden sonraki [günüm] ilk saatlerimi size mektup yazarak geçirdim ve en sonunda beni ayaklarınıza kapanmış göreceksiniz. Yemek yiyip yiyemeyeceğimi bilmiyorum, ama sizi göreceğim ve binlerce kez öpeceğim.

Pazartesi [1745/1746]

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1745/1746]

Sizi görmem yarına kaldı, canım. Bugün, sağlığım elvermiş olsaydı, bir saat içinde sizi görmeye geleceğimi umuyordum. Ne var ki, sizi ne denli çok sevdiğimi yarın size söyleyebileceğim.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1745/1746]

Biriciğim, tüm günümü sokaktan sokağa koşturarak geçirdim. Bittim, tükendim. Bugün sizi göremeyeceğim. Ama yüreğim size doğru uçuyor, sizi sevecenlikle öperim, ölünceye dek sizi seveceğim.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1745/1746]

Canım, bugün sizi göremeyeceğim günlerimin tümü mutlu geçmiyor.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1745/1746]

Hayır, canım, hayır, bugün Fontainebleau'ya gitmeyeceğim. İyi değilim, ama sizi göreceğim. Ayaklarınızın dibinde yaşamak, kollarınızın arasında ölmek isterdim.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1745/1746]

Dün akşam çok sayrıydım, canım. Ah! Sağlam bir ka-

faya karşın, sağlıklı bir bedenle yaşayamamak ne acı! İşgüç, mide-ağrıları, Versailles'a yolculuklar kıvrandırıyor beni. Ah! Tüm dünyaca unutulmuş olarak ne zaman sizinle birlikte yaşayabileceğim? Bugün sizi görmeye gelmeyi umuyorum. Binlerce öpücük.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Eve gelince o güzel mektubunuzu buldum. İlk Daphnis[1] sevimliydi, ikincisi sevindirici. Gerçekten, sizin beğeniniz büyülüyor beni. Canım, bayan Du Ch.[2] bu akşam Modena düşesi[3] ile yemek yiyor, ben de kendi yaşamımdan çok sevdiğim sevgili esin perimle.

V.

Salı [1745/1746]

*

[1745/1746]

Saat sekiz sularında kızkardeşinizde olacağım, ama saat ona doğru kalkmalıyım. Canım, sizi başkasının evinde

(1) Mitologya'da güneş tanrısı Apollon tarafından sevilen ve kovalanan peri kızı.

(2) Bayan Du Châtelet.

(3) 'Bayançe Valois' denilen Modena prensesi Charlotte Aglaé d'Orléans.

görmüş olmak, hiç görmemek demektir. Sizi sevecenlikle seviyorum. Her zaman sizinle başbaşa olmak isterdim. Ama, canım benim, şimdiye dek hiç böylesine kötü olmamıştım. Yüreğim mutlu, bedenim azapta. Ah, keşke sizin düzenlediğiniz gibi yaşayabilseydim!

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1745/1746]

Bugün size bir mektup yazdım. Bu mektubu biraz geç alacaksınız gibi geliyor bana, çünkü haber ulağı öteki mektupları evinizden daha uzak yerlere götürüyor. Sağlığınız bence benimkinden daha değerlidir. Yarın sizi görebilmek için elimden geleni yapacağım. İyiyseniz eğer, kendimi daha az sayrı sayacağım. Hoşça kalınız, en görkemli sevecenlikle sizi her zaman seveceğim.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Salı akşamı, 2 (Eylül 1743)
[? yaklaşık ocak 1746]

Canım, Versailles'da bulunmak benim kötü talihim olduğundan, mektubunuz beni teselli ediyor, çünkü en sudan bir iyiliği kabul etmek, kötü kişilerden önce davranıp eyleme geçmek üzere zorlanmak, yapmak zorunda

olduğum sıkıntılı işlerdendir hep. Krallardan, saray soylularından, şarlatanlardan uzakta, unutulmuş, ama huzurlu biri gibi sizinle birlikte yaşamamak yüzünden çok mutsuzum, çok çılgınım. Bu düşünceler beni umutsuzluğa itiyor. Kuramsal olarak böylesine filozoflaşmak, uygulamada ise öylesine zavallı bir yaratık olmaktan utanç duyuyorum. Dostlarıyla yaşayanlar dışında, bunun hiçbir anlamı da, mutluluğu da yoktur. Versailles'dan çabucak dönmeyi umuyorum, sizin varlığınız tüm endişelerimi yok edecek. Her zaman birbirinden öylesine uzakta olmak! Birbirini özleyip zar-zor görüşmek ne kötü bir alın yazısıymış! Ah, sizinle aynı evde yaşamadığımdan, öyle üzgünüm ki! Bu yüzden alışkanlıklarım daha da yumuşadı sanırım. Hoşça kalınız, bir tanem Flandre'lardaki adamla iyi geçininiz, Versailles'da yaşayan ve de öfkelenen kişiyi de seviniz biraz.

Paris'te, Marais'de, kaldırımlı sokakta, Herbouville konağında yaşayan bayan Denis'ye; Versailles'dan postalanmıştır.

Bayan Denis bu mektuba Eylül 1743 gününü koymuş; bu olanaksız, çünkü Voltaire o yıl 30 Ağustos'ta Berlin'e gitti ve 10 Eylül'de Bayreuth'a (Ansbach prensliğine) gitmek üzere oradan ayrıldı, sonra yaklaşık 1 Ekim'de yine Prusya'ya, Charlottenburg'a döndü. Bayan Denis'in iyi geçinmek zorunda olduğu kişi aslında kocası değil, büyük olasılıkla kardeşiydi.

*

7 Mart [1746]

Paris'e dün değil önceki gün döndüm ve yine yatağa düştüm. Dün *Armide*'i görmek amacıyla yataktan kalktım; siz de oradaymışsınız ve ben bunu eve gelip o sevimli mektubunuz bana teslim edilinceye dek bilmiyordum. Bugün daha da kötüyüm; sizi görebilmek için kalkmak istedimse de, yapamadım. İşte böyle benim mutsuz yaşamımın düzeni ya da daha doğrusu yaşamımın korkunç denecek düzensizliği. Şu anda Menil'i falan düşünecek durumda değilim, sizi, ama yalnız sizi düşünüyorum ve ölürken de sizi seveceğim, tıpkı geri kalan şu günlerdeki yaşamımda sizi sevdiğim gibi, eğer yaşanacak fazla günüm kalmışsa.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Canım, tüm umutlarınızın gerçekleşeceğine inanıyorum. O konuyu, sizin de dileğinizi iletmiş olduğunuz kayınçonuza açtım. Bana kalırsa, hepimiz Pazartesi yerine Cumartesi günü bay Menil'le buluşmalıyız, çünkü Pazartesi günü Paris'te olmayacağım belki. Binlerce öpücük. Bir noterde buluşacak olmamız bana gülünç geliyor. Aşkım başka yerleri ve başbaşa kalınacak köşeleri yeğlerdi.

Perşembe [Mart 1746]

Herbouville konağındaki bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Çok iyi bildiniz. Evet, canım, sayrıydım. Yarın öğle yemeğine bana gelir misiniz? Marmantel, Pope'tan yaptığı Rizzio[1] çevirisini okuyacak! Size söyleyecek yüzlerce şeyim var. Bugün bay Fortunati'ye[2] bir mesaj göndereceğim. Herkes sayrı, belki Fortunati de bundan payını almıştır. Hoşça kalınız, canım, sevecenlikle seviyorum sizi. Yarın öğleyin saat bir sularında sizi bekliyorum.

Çarşamba [yaklaşık Mart 1746]

*

[Mart/Nisan 1746]

Benim bir tanem nasıl acaba? Çektiği başağrısı ne durumda? Ne yapmıştır, ne yapıyor, ne yapacaktır? Ben kent dışındaydım ve yarın yine gideceğim. Bu akademi işiyle çok uğraşıyorum, ama yakında kendimi otuz dokuz akademisyenden kurtarıp, onların yerine size yardımcı olacağım. Sevecenlikle sizi öperim. Tüm yüreğimle seviyorum sizi.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

---

(1) Bu başlık, M[armontel]in yeni bir çevirisini yaptığı *The Rape of the Lock* (Saç buklesinin kaçırılışı)nın 1746, Paris baskısı La Boucle de cheveux enlevée olabilir ve bu duruma aşağıdaki 57. mektupta değinilmektedir. "Rizzio" sözcüğü, 'ricciolo (rapito)' (kıvırcık, lüle) sözcüğünden bozma, uydurma bir sözcük olmalı.

(2) Bu Fortunati, Papalık elçiliğinin eski sekreteriydi, İtalyanca da öğretirdi; 1746 Mayıs'ında Voltaire *Mercure de France* dergisi okurlarına onu önermişti.

*

Yirmi dokuz akademisyen dün toplandı ve ben yirmi dokuz oy[1] aldım. Şimdi Roy[2] denen o canavarın cezalandırılması başlıyor. Bilmelisiniz ki, canım, bu mutlu sonuç sizi her zaman sevecek dostunuz için kesinlikle gerekliydi. Kırk kapının ipini çekmeliyim ve sonra Versailles'a çekip gitmeliyim.

Salı [26 Nisan 1746]

Marais'de, kaldırımlı sokak, Herbouville konağında, bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Biriciğim, küçük bir soğuk algınlığına yakalanmış olmalısınız, ama benimki kötünün de kötüsü. Sayrı olduğunuzu bilmiş olsaydım, sizi görmeye gelirdim. Öğrencisinin onunla birlikte olmasından çok, Fortunati öğrencisiyle birlikte olmaktan keyif almış olmalı! Gerçekten çok güzel yazıyorsunuz. Yarın sabah dışarı çıkıp gitmek zorundayım, ama akşama evdeyim. Tek başıma olacağım ve sizi görme keyfini tatmayı sabırsızlıkla bekleyeceğim. Birlikte ilgilenilecek çok işimiz olacak. Sanki yüzyıldır sizi hiç görmemişim gibi geliyor bana. Sizi binlerce kez öperim, sevecenlikle ve de tutkuyla.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

(1) Académie Française'deki oy vermenin giz dolu olduğu sanılır, oysa ayrıntılar hep bilinir; geleneğe göre bir üye Voltaire için karşı oy kullanmıştır.

(2) Pierre Charles Roy (uzun süredir unutulmuş, önemsiz bir yazar) sudan nedenlerle Voltaire'in seçilmesine engel olmaya çalıştı.

*

Bu soğuk ve kuru havada Fortunati'nin de sıradan bir soğuk algınlığına yakalanmış olmasını düşünmekte yerden göğe haklısınız. Evinden çıkabildiği gün hemen size gelecek. Bugün sizi yeterince göremedim, canım. Pope'u çeviren kişi canımı sıkmaya başlıyor; sizin bir tel saçınız benim için Belinda'nın tüm buklelerinden daha anlamlıdır. Sizi seviyorum ve her zaman seveceğim.

Cuma [yaklaşık Mayıs 1746]

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

(1746)

Canım benim, fırsat bulursanız, ya bay Geli'yle konuşunuz ya da bir yakınıyla ve oğulları için Linant'ın[1] (özel öğretmen olarak) tutulmasının kendilerine ne denli yarar sağlayacağını anımsatınız lütfen. Böylelikle hem ona, bu arada hem de bay Fortunati'ye birkaç öğrenci daha bulabilirseniz, büyük bir iyilik yapmış olursunuz. Bu iş onun anlamının yapacağı gibi, ben de size sonsuza değin minnettar kalmış olacağım.

Bayan Dosseure size yanıt verdi. İşte onun gönderdiği

(1) Voltaire, büyük bir sakınganlıkla, bayan Du Châtelet'nin 1737'de başından defetmek zorunda kaldığı Michel Linant denen bu tembel adamın tekine hâlâ ilgi gösteriyordu.

pusula. Sizi sevecenlikle öperim. Hoşça kalınız, hoşça kalınız!

Kaldırımlı sokak, Herbouville konağındaki bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

(1746)

Canım, hiç uyuyamadım; uşağınızı gönderdiğiniz zaman ölü gibiydim ve şimdi Versailles'a gidecek olan benim acımasız alın yazımdır. Ah, ne zaman birbirimize komşu olacağız? Ama artık işlerimizin bitmesi gerek. En kısa zamanda sizi görmeyi umuyorum. Hoşça kalınız; şu dünyadan, size duyduğum delicesine sevgimden daha çok tiksiniyorum. Hoşça kalınız bir tanem.

Kaldırımlı sokak, Herbouville konağındaki bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

(1748) [? 1746]

Ne yeterli zamanım var, ne de sağlığım yeterli; zihin yorgunluğu, bedensel ağrılar, zamanın boş yere harcanması, sayısız özlemler, az iş, hiçbir şey üretmemek, işte benim yaşamım böyle! Bu yaşamın tek tesellisi sizsiniz. Ne yapıyorsunuz? Nasılsınız? Yüreğiniz ne durumda? Sizi her zaman seveceğim, ama geri kalan günlerimi birlikte geçiremiyoruz diye her zaman pişmanlık duyuyorum.

V.

Marais, kaldırımlı sokak, Herbouville konağındaki bayan Denis'ye gönderilmiştir.

Bayan Denis'nin, yazdığı yıla göre, bu adreste kalması olanaksızdır.

*

(1746)

Aman Tanrım! Kimmiş bu kuru iftiracılar? Benim bayan Dosseure'le öğle yemeği yediğimi kim söyledi size? Çoğunlukla ben hiç öğle yemeği yemem, kaldı ki, sizinle bile yemedim.

Gelebilirseniz, yarın bayan de Fontaine'le provaya geliniz.

Şu yeni dileğimden tüm beklentim, Brizon'dakinden daha iyi ağırlanacak olmanız. ama bu önemsiz öyle değil mi? Bunlar ne de olsa ufak tefek ayrıntılardır. Sizi tüm yüreğimle seviyorum. Önem verdiğim tek şey budur. Beni gömmek istediler, ama ben onları atlattım. İyi geceler.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Canım, size söyleyecek binlerce şeyim var. Eğer evinizde yiyorsanız öğle yemeğinizi, yemekten sonra sizi

görmeye geleceğim, saat üçle dört arasında. Dostlarınızın en hasını bekleyiniz.

V.

Cuma (1747) [1746]

Marais, kaldırımlı sokak, Herbouville konağındaki bayan Denis'ye.

Bayan Denis 1747 yılında Herbouville konağında değildi artık.

*

(1746)

Oh, nedir bu yaygara! Ve niçin canım, bunca özür dilemeler, bunca kanıtlar? Bayan Prangins'in[1] gelmesini istiyorsunuz, tamam, benim için yeterli bu. O gelecek. Hem de Opera denen o görkemli genel evi yakmış olsam bile çok sıcak bir biçimde karşılanacak. Ateşinizin yükselmesine çok üzüldüm. Saat üçe değin yemek yedim ve ölmedim.

Lütfen anımsayınız, bana saat beşten önce gelmelisiniz ki, saat beşte opera için yola çıkabilelim. Her dakika değerlidir. Bayan Prangins'le birlikte gelebilirsiniz. Onu da bekleyeceğim, ama sizi öpeceğim.

(1) Kocası baron Jean Georges Guiguer de Prangins, sekiz yıl sonra (1754'te) Nyon'a yakın bir yerde bulunan kır-evini Voltaire'e bırakacak, dayı ve yeğeni en sonunda orada birlikte yaşamaya başlayacaklardı.

*

Cumartesi günü istediğiniz herhangi bir kimseyle geliniz, kaç bilet istiyorsanız bulacaksınız; ama eğer bayan de Prangins'in sizinle gelmesini ayarlarsanız, size söz veriyorum, en sıcak kabullerden birini görecektir. Pek kalabalık olmayacak, çünkü bale Paris'te de temsil edilecek. Gösteriden sonra bayan de Prangins ile önce onların evine gidebilirsiniz, ben de size eşlik ederim; ya da ertesi gün, yani Pazar günü, içimizden çok kişi pek az ayin dinlerken size uğrarım. Şimdiye dek tam bir günü sizinle birlikte hiç geçirmedim, bunun tadını doyasıya çıkarmak istiyorum. Beni seviyorsanız eğer, bu izleği kabul etmesi için bayan de Prangins'i kandırınız lütfen. Binlerce öpücük.

Perşembe [1746]

Bay Vallier'e sayrı olduğumu, şiirini yarın sunacağımı ve Paris'te adresini bilemediğimi kendisine söyleyiniz.

*

[yaklaşık 15 Ekim] (1746)

Canım benim, bizim onurlu Saksonyalımızın, her zaman savaş yollarında dolaşan, ama her zaman yenilgiye uğrayan zavallı prens Charles'a karşı kazandığı büyük utkuyu[1] henüz duydum. Saksonyalı Aşiller'imize[2] teşek-

(1) Bu bilgi, büyük olasılıkla Fransız ordusunun 11 Ekim 1746 günü Saksonyalı Manrice kumandasında Lorraine prensi Charles'ı yenilgiye uğrattığı savaşla ilgilidir.

(2) 'Saksonyalı Aşiller'deki Aşiller (Achilles), Yunan mitologyasındaki yiğit savaşçı Akhilleus'un Fransızca yazılışının çoğul biçimidir.

kürler sunulur. Saksonyalımızın sağlığına sizinle birlikte kadeh kaldırmayı canım çekiyor. Ama sizden ayık olmanızı ve beni de ayık tutmanızı dileyeceğim. Gevşememe de izin vermenizi rica ediyorum. Aslında dik olmanın daha uygun kaçacağını sayıyorsam da, dik miyim, değil miyim bu henüz belli değil. Her zaman sizi seveceğim, siz benim yaşamımın tek tesellisisiniz.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[yaklaşık 5 Aralık 1746]

Size bildirmekten mutluyum ki, canım, Richelien dükü tüm inceliğiyle sizin önerdiğiniz beyefendiyi kabul edecek ve büyük bir debdebe içinde yaşayacağı Dresden'deki evinin kapılarını ona ardına dek açacaktır. Ama dük, tamamen dolu olduğundan, onu arabasına alamayacaktır ya da herbiri hemen yola çıktığından başka beyefendilerle birlikte de gönderemeyecektir. Arkadaşınız olan o beyefendi Frankfurt'a dek kendi olanaklarıyla yolculuk edecek, burada aynı yolculuğu yapan öteki kişilerle de buluşacaktır. Ona tanıtma mektupları vereceğim ve onu düke bizzat ben tanıtacağım. Ne var ki, onun yitirilecek zamanı yoktur. Ağrılarım bana azap çektiriyorsa da, sizi binlerce kez öperim canım; benim için yaptığınız iyiliklerin yanında değersiz sayılırım ben.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

Richelien 9 Aralık 1746 günü diplomatik bir görevle Dresden'e gitmek üzere Paris'ten ayrılmıştır.

*

Canım, kral beni boş bir makama atadı, ne var ki, kralların iyilikleri sizinkiler yanında daha az değerlidir gibi geliyor bana.

Cumartesi (1745) [24 Aralık 1746]

Elverdiğince çabuk sizi kucaklamayı umuyorum.

Bayan Denis son tümcedeki söz verme ile bunun yerine getirilmesi üstünden 18 ay geçtiğini unutmuş olarak yılı yanlış saptamış.

*

Canım benim, Versailles'da, Saray'ın çalkantı ve fırtınalarının tam ortasında, dingin ve huzurlu bir dinlencedeyim; ne var ki, sizden uzakta olmasaydım gerçekten mutlu olacaktım. Ama siz benim yarımsınız, hem de en iyi yarım, mutluluğum ise bir sürgünün mutluluğu. Hadi, söyleyiniz, nasılsınız? Müzik ve İtalyanca dersleriyle aranız nasıl? *Malheuro de l'amour* adlı bir roman[1] burada

(1) *Les Malheurs de l'amour* (Aşk Hüzünleri) adlı bu roman 1747'de Amsterdam'da basılmış olup, markiz de Tencin ve yeğeni Pont-de-Veyle kontu tarafından yazıldığı sanılmaktadır; her ikisi de Voltaire'in yakın çevresinin üyeleridir.

pek yoğun bir ilgi gördü. Sevdalı bir kişinin çektiği en büyük talihsizlik siz'siz yaşamaktır, canım. Bay Pont-de-Veyle'in bu romanı bence beş para etmez. Buz gibi soğuk, yavan ve can sıkıcı buldum onu. Kibar ve hoş görünümlü sevimli bir adamla, zeki ve yetenekli bir başka adam arasında ne büyük bir ayrım var! Hoşça kalınız, bir tanem, binlerce kez öperim ve ölünceye dek seveceğim sizi.

V.

Pazartesi [1747]

Paris'te, Bouloy sokağındaki bayan Denis'ye; Versailles'dan postalanmıştır.

*

Övgüye değer alışkanlığımın doğru sonucuna göre, sindirim bozukluğum var, ama mudim rahatsız olursa, yüreğim seviniyor. Ne! Bana şiir mi yazıyorsunuz, sahi mi? Peki öyleyse, hadi hemen besteleyelim onu. Rameau buraya geliyor, kısık sesiyle kendi payına düşeni seslendirecek size. Aşağı yukarı saat ikide burada olunuz, olabilirseniz eğer. Hayran olunası birisiniz ve sizi tüm yüreğimle seviyorum. Yemeğinizi burada yemek isterseniz, binbir çeşit çerez ve yiyecek için dışarıya adam koştururum, üstelik buz da buluruz. Binlerce öpücük.

V.

Pazar (1747)

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

(1747)

Korkunç denecek biçimde sayrıyım, canım. Ağrılar içindeyim. Ne evden dışarı çıkabiliyorum, ne dinlenebiliyorum, ne yediğimi sindirebiliyorum, ne perhiz yapabiliyorum, ne uyuyabiliyorum ve ne de... Öfke küpüyüm. Sağlığımı düzene sokabilmek için benim gösterdiğim çabadan da iyi bir biçimde işlerinizi düzene sokunuz. Bir dostunuzdan gelen mektubunuzu yolluyorum size. Ne olur ne olmaz, kişinin iki uğraşı olmalı.

*

(1747)

Bu cansıkıcı Nivelle de la Chaussée'den başımı kaldırıp sevgili esin perime dönüyorum. Bu ciltte, size sözünü etmek için yazmaktan hoşlanacağım tek bir güldürü bile yok. Her şey durgun, dümdüz, nüktesiz, incelikten yoksun. Yüzyılımız gerçekten barbarlıkla dolu. Dün sayrıydım, ya benim esin perim nasıl acaba?

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

Mektubun yazıldığı günlerde La Chaussée'den birkaç oyunu içeren bir cilt yayınlanmış değildi, Voltaire'in elinde ayrı ayrı zamanlarda yayınlanmış çeşitli oyunların bir cildi vardı herhalde.

(1747)

Canım, bugün sizi görmekten, sevdiğim, tüm yüreğimle her zaman seveceğim, bir tanemle, esin perimle konuşmaktan büyük bir keyif alacağım.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Çok şirinsiniz, sizinle birlikte yaşamak için sağlıklı olmayı özlüyorum. Dün bol bol su içtikten sonra çalıştım ve en sonunda, on saatlik sıkıntıdan sonra, bayılmaya hazırdım. Yemek yemeden yattım ve şimdi iyiyim. Operadan sonra beni görmeye geliniz, sizi bekleyeceğim, sizi evimde göreceğim. Eğer isterseniz, bir piliç yeriz. Size yardım için emrinizde olacağım. Size çok söyleyeceklerim var, en başta ve ilk peşin sizi tüm yüreğimle seviyorum.

Salı (1747)

*

(1747)

Dün akşam burada unuttuğunuz bir belgeyi size geri gönderiyorum. Korkunç bir gece geçirdim, ama güldürünüze ışık saçan hayran olunası güzellikler ve konuşmanızın çekiciliği şiddetli acılarımı dindirdi. Binlerce öpücük.

Piyesinizin çok güzel olacağını şimdiden söyleyebilirim, ama üzerinde biraz daha çalışılması gerek.

Bouloir sokağındaki bayan Denis'ye.

*

(1746) [? 1747]

Salı akşamı saat beşle altı arasında, kızkardeşiniz, rahip du Resnel[1], Marmontel ve Jeanne[2] ile birlikte küçük bir öğle-akşam yemeği karışımı yiyeceğiz. Sakın beni bekletmeyiniz, canım.

Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye.

Bayan Denis, Bouloir sokağındaki evine 1747 yılında taşınmıştır.

*

Çarşamba günü saat beş buçukta, canım. Beni merakta bırakmayınız, toplantı sizin içindir. Jeanne ve ben sizi öperiz. Bu akşam size uğradım, canım.

Pazar, gece yarısı [? 1747]

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Canım benim, birkaç gün daha Versailles'da kalacağım.

(1) Aynı zamanda o da bir Pope çeviricisidir.

(2) Bu demektir ki, Voltaire'in Pucelle'inden kimi bölümler okunacaktır.

Benim davam[1] ne durumda hiç haberim yok ve önem de vermiyorum. Bir aydır günlerim sizden uzakta geçiyor diye düşünmekten öfkeliyim yalnız. Birkaç gün içinde Anet'ye gideceğim. Sonra Anet'den Passy'ye dönüp suları alacağım. Sizinle birlikte olabilmek için sağlıklı yaşamak istiyorum. Sizsiz ve sağlıksız geçen yaşam benim için bir işkencedir. Gelecek kış esin perim Denis'yle bir opera yazacağım diye kendimi pohpohluyorum. Hoşça kalınız, bir tanem, en derin sevgiyle sizi her zaman seveceğim.

Versailles, Çarşaba [Temmuz/Ağustos 1747]

*

[yaklaşık Ağustos 1747]

Sizin çalışkan ve sakat dostunuz sizi sevecenlikle seviyor. Onun o çetin davası ona azap veriyor, ama yüreği her zaman sizinle doludur. En kısa zamanda dostuyla konuşmaya gelecek o. Binlerce kez öperim, sizi; ölüme dek seveceğim sizi.

*

Bir tanem, Passy'nin suları az kalsın öldürüyorda beni, ama yine yaşama dönebilirsem, yarın, yani Pazartesi günü sizi görmeye geleceğim.

(1) Travenol davası.

(2) Du Maine düşesinin yaşadığı yer; Voltaire orada sıksık kalırdı.

Pazar akşamı (1747) [Eylül/Ekim 1747]

Bu pusulanın güncesi için bundan sonraki mektuba bakınız.

*

Vous prenez à votre avantage
Un paurre mortel tourmenté
Qui m'a que les maux en partage;
Tandis que la volupté
Sant votre brillant apanage
Comme vous je vondrais chanter
Cet amour qui par vons sait plaire;
Mis il fandrait se mieux porter
Pour en parler et pour le faire.(*)

Ölüyorum, canım, suları içmeden öncekinden yüz kez daha kötüyüm. Tesellisi yalnızca siz olan korkunç bir yaşam kaldı bana. Birkaç gün içinde beni sürükleyerek Fontainebleau'ya götürecekler. Belki kır havası bana biraz iyi

(*) Üstünlük taslıyorsunuz
Azap çeken zavallı bir ölümlüye
Payına salt acılar düşen;
Kaldı ki, cıvıl cıvıl canlılık,
Eğlence ve cinsel haz
En doğal hakkımızken.
Ben de sizin gibi şarkısını
söylemek isterdim
Hoşlandığınız bu sevginin;
Ama sağlıklı olmak gerek
Sevgiden söz etmek
ve sevişmek için.

gelir. Ama sizi bir daha görünceye dek sağ kalamayacağımı duyumsuyorum. Hoşça kalınız, sevgili esin perim, hoşça kalınız, siz kadın cinsinin utkusunuz. Acınmaya çok gereksinen ve acılarını yalnızca sizin dindirdiğiniz bir adamcağızı biraz olsun sevmeyi sürdürünüz. Şiiriniz çok şirindi. Siz, benim mutsuz olduğum denli sevimlisiniz.

Pazartesi (1748 Cirey'den) [Paris Eylül/Ekim 1747] Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

Mektubun içeriğinden Cirey'de değil, Paris'te yazıldığı anlaşılmaktadır; Voltaire, birkaç gün içinde Fontainebleau'ya sürüklenerek götürüleceğini Cirey'de (Champagne bölgesinde, Paris'in oldukça doğusunda) söyleyemezdi. Anet'den ayrıldıktan sonra gittiği Passy'den Voltaire'in suları alışına önceki mektupta değinilmiştir.

*

Sizi görmek tesellisinden yoksun olarak ayrılmak zorunda kaldım. Fontainebleau'ya gitmeden önce bay Montmartel'le görüştüm. Şimdi, iyi dost Uranio'nun sözünü özenerek ettiği o kişilerin arasındayım: "Konuşmaları saygılı, kendileri aylak ünlü kişiler" Yine de becerilerini başarılı bir sonuca dek götürmeyi umuyorum. Şimdi uğraştığım işi bitirir bitirmez, benim tek gerçek beğenime, sevgili sığınağıma, size, benim kendi ruhuma geri döneceğim. Kıyılarımızı sel gibi basıp, kaçan ve dolanıp duran, Okyanus'a benzeyen o İngilizlere ne dersiniz? Şeytan onları denizlerin dibine batırsın ve yüce Tanrı beni de sizin ayaklarınızın dibine yollasın.

Perşembe [Eylül/Ekim] (1747)

Bouloy sokağında oturan bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[Eylül 1747]

Anet'de sayrılandım,[1] canım benim, ama sizin etkinizle sağlığıma yeniden kavuşacağımı umuyorum. Döner dönmez enerjimi tazelemek için doğru size koşuyorum. Öyleyse bugün sizi göreceğim ve yaşamımın acılarını dindirebilen tek tesellime bugün yeniden kavuşacağım. Bana yüreklerin en sevecenini bağışlayan doğa, ne var ki, bana bir mide vermeyi unutmaz. Yediklerimi sindiremiyorum, ama sevebiliyorum. Sizi seviyorum ve öleceğim güne değin seveceğim. Binlerce öpücük, benim sevgili virtuosa'm[2]. Siz İtalyancayı benden daha iyi yazıyorsunuz. Crusca akademisine bile girmeye layıksınız. Yüreğim ve pipim[3] en sevecen duygularla sizi selamlıyor. Bu akşam kesinlikle göreceğim sizi.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

(1) Bu tümcecik, bayançe Launay tarafından kıskanç bir biçemde betimlenen, Voltaire'in bayan du Châtelet ile birlikte Du Maine düşesini 1747 yılı Ağustos'unun ikinci yarısındaki ziyaretlerini anıştırıyor.

(2) Virtuosa: Virtüoz, ustalaşmış kişi üstadı, -yada buradaki dişil biçimiyle ve eskilerin deyimiyle- üstade.

(3) Bayan Denis buradaki 'Cazzo' (üvendire, pipi) sözcüğünü hırsla karalamıştır.

*

20 (1746) Ekim 1747]

Canım, Fontainebleau'da bile Paris'te olduğu gibi sayrıyım. Tüm Azizler Gününe[1] dek ot gibi yaşarım artık burada. Tüm yüreğimle saygıdeğer Mignot babanın dinsel konuşmasını dinleyebilmeyi diliyorum. İnşallah çok yakın bir zamanda onu Sarayda vaaz verirken görebiliriz ve şansölyem mirepoix piskoposu, Mignot babayı da bir piskopos yapar. Öyle sanıyorum ki, geri dönünce benim beğenime uygun bir vaazdan daha günahkar kimi şeylerinizi bana göstereceksiniz, ama gelgelelim, siz kendinizden daha çok hoşuma gidecek hiçbirşeyi üretemezsiniz. Lütfen vaaz veren saygıdeğer pedere, bay ve bayan de Fontaine'e en içten selâmlarımı iletiniz. Hoşça kalınız canım. Sizin tüm kapı kurallarınızın en sadığı ve en sayrısıyım.

V.

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'e; Fontainebeau'dan postalanmıştır.

Bayan Denis bu Mektuba ilkin 1745, sonra 1746 yıllarını yazmışsa da, her ikisi de yanlıştır; Voltaire, 1 Kasım'dan önce Fontainebleau'da ya 1746, yada 1747'de olabilirdi, 1746'da bayan Denis Kaldırımlı sokaktaki kızkardeşinin evindeydi.

(1) Katolik dinine göre, tüm ölmüş Azizlerin (Kutsal kişilerin) anıldığı 1 Kasım günü.

*

[Kasım 1747]

Bugün saat sekiz sularında kesinlikle geleceğim, canım. Bir provayı yönetmek için yarın Sceaux'ya[1] gitmek zorundayım. Sizi sevgiyle öperim. Bu nedenle sizi ancak Pazartesi günü Sceaux'da görebileceğim.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[Kasım/Aralık] (1747)

Sevgili esin perim, sevgili ruhum, şimdi geceyarısı ve ben biraz önce küçük Versailles kentinden ve Sceaux sarayından döndüm. Mektubunuzu buluyorum; sağlık haberlerinizi merak ediyorum. Benim sağlığım berbat! Hele başım daha beter. Sizi yarın görmeyi umuyorum. Her zaman sizi seveceğim.

*

[Kasım/Aralık 1747]

Meleğim, Sceaux'dan döndüm; bugün biraz kendimi toparlayabilirsem, biraz da zamanım olursa, sizi görmeye

(1) Bayan Du Maine'in özel komutu olarak kullanılan, Versailles Sarayı'na yakın küçük, Sceaux Sarayı.

geleceğim; siz benim tüm tesellimsiniz. Lütfen, benim için görevlendirdiğiniz ulağın -eğer başka bir yere gönderilmemişse- hemen bana gönderilmesini özel uşağınıza söyleyiniz. Binlerce öpücük, canım benim.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Cumartesi [Kasım/Aralık 1747]

Canım, değişik rüzgârlara kapıldık sanırım; Versailles'da sizi göremedim. Şimdi Du Maine düşesinin sarayına döndüm. *Zirphe*'nin(1) temsili çok alkışlandı; tüm hafta boyunca güldürüler ve baleler vardı. Pazartesi günü *Zaïre*(2) tragedyasında Lusignan rolünü oynuyorum, peşinden bay Séneterre'in(3) küçük bir güldürüsü oynanacak. Eğer siz ve dostlarınız Pazartesi günü gelirseniz Du Maine düşesi çok memnun olacak. Bu iyiliği yapacak olursanız, sizin varlığınız benim Lusignan rolünü yorumlamasında bana büyük

(1) Yani, Paradis de Moncrif'in, Rebel ve Franceaur ikilisince müziği bestelenen bir *kahramanlık balesi Zélindor;* Voltaire, bayan Du Châtelet tarafından oynanan başrolün adından ötürü ona *Zirphé* demektedir ve bir mektubundan [bize] anlattığına göre, 'O, bu rolü soyluluk ve incelikle temsil etmiştir. En aşağı dörtbin elmas gösterisini süslemiştir. Hadi, hadi, canlarının istediğini desinler, tüm güzel sanatlar onunla onur kazanmıştır.

(2) Voltaire'in 1732'de yazdığı en başarılı tragedyalarından biridir; oyun kişilerinden Lusignan onun en sevdiği roldü ve o bu rolü oynamayı kendisi de yaşlı bir kişi oluncaya dek sürdürmüştür.

(3) Sénetterre kontu, Henri Charles.

bir canlılık verecektir. Bir yaşlı kişi olarak beni beğenmeniz canıma can katacaktır, çünkü hangi yaşta olursa olsun, birisini sevindirmek en yüce işlerden biridir. Binlerce öpücük. Bayan de Fontaine ve size en sadık biriyle gelebilirsiniz. Hoşça kalınız, sizi bugün, yada yarın göreceğim.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[Aralık 1747]

Canım, dün tüm günüm zehir oldu bana, sabahın üçüne dek eve dönemedim. Bugün biraz rahatsızım ve buna razıyım. Sceaux sarayına, orada bıraktığınız dilbilgisi kitabını[1] almak için gittim. Karın ağrıma aldırış etmeksizin sizi görmeyi umuyorum, her zaman kendi yaşamımı sevmemden daha çok seveceğim sizi.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Canım benim, mektubunuz bana getirildiği zaman henüz uyanmıştım. Saat akşamın beşiydi. Daha sonra hiç uyuyamadım ve şimdi size yazarken saat sabahın beşi. Prude Cuma günü, yani 15 Aralık'ta sunulacak. Geliniz ve benim yargıcım olunuz. Erkek kardeşinizin de onu görme-

(1) Unutulmamalı ki, Paris'ten Sceaux Sarayı arabayla bir saat çeker.

sini çok isterdim. Bunu hiç çekinmeden, güvenle[1] yapabilirdi, çünkü onu burada hiç kimse tanımıyor. Tüm dostlarınız ve ailenizle birlikte geliniz. Öyle umuyorum ki, büyük eğlence gününden önce sizi kucaklayabileceğim, ancak. Sizi herhangi bir güldürüden de, öteki tesellilerden de çok seviyorum.

Sceaux 7 [Aralık 1747] (12 Ekim 1745)

Sabahleyin yatmadan önce.

Bayan Denis'nin yazdığı gün, değerlendirmeye göre doğru değildir. Voltaire'in Prude (Aşırı Namuslu Kadın) adlı yapıtı gerçekten 15 Aralık 1747'de Sceaux sarayında ilk kez sahnelenmiştir.

*

Canım, dün akşam saat onbirde ateşler içinde eve geldim, ama mektubunuz beni teselli etti. Sayrıyım sayrı olmasına ya, bugün dışarıya çıkmam gerek ve öyle umuyorum ki, sizin yanıbaşınızda sağlığıma yine kavuşacağım.

V.

Salı [1747/1748]

Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye.

(1) Kiliseyle ilişkili rahib vb. kişilerin halkın önünde yapılan eğlencelere katılmasının doğru olmadığı sanılırdı; ama bu kuram, baş papaz ve rahipler arasından yalnızca oyun yazarları değil, aynı zamanda en iyi tiyatro eleştirileri de çıktığından pek uygulanmamıştır. Bunnula birlikte, Voltaire soylu bir prensesin konutunda yapılan bir gösterinin hiç kuşkusuz uygun ortam yarattığı kanısındaydı.

*

[1747/1748]

Bay d'Argental dün beni yalnızlığından çekip dışarı çıkardı ve kendisiyle birlikte evine götürdü. Bugün iyi olursam, esin perim de dışarı çıkmamışsa, hem onu, hem onun oyununu biraz olsun görmeyi umuyorum.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[1747/1748]

Canım, henüz dışarı çıkamıyorum; erkeklerin en çilelisini, sizi ta derinden seven birisini görmek için saat altıda buraya gelebilirseniz beni teselli etmiş olursunuz.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Bilmiyorum, canım, size gönderdiğim mesih-mektubu size değerli mi acaba? Onun üstüne ne düşündüğünüzü bana yazınız ve içeriğini onaylıyorsanız bir kopyasının çıkarılması için onu bana geri gönderiniz. Bu akşam evdeyseniz eğer, sizi görmeyi umuyorum. Sizi sevecenlikle öperim.

Cuma [1747/1748]

*

Benim sevdiceğim nasıl acaba? Onu henüz göremedinse de, her gün, her saat onu görmek için yanıp tutuşuyorum.

Çarşamba [1747/1748]

Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

Lunéville 1 Şubat [1748]

Canım, Cirey'e geldim, Cirey'den de buraya; şimdi sizin o gezgin aşığınız Lunéville'de, iyilikten ve tinsel yüceliğinden başka hiçbirşeyi olmayan bir kralın[1] sarayındadır. Gel gelelim, sizin özel odanızı rastgele bir Saray salonuna ne denli yeğlediğimi bilirsiniz! Güldürünüzün ikinci perdesini bitirdiniz mi? Ne yapıyorsunuz? Prens de Beauvan'yu[2] hiç gördünüz mü? Onun size âşık olduğuna inanıyorum. Troyes kentini boydan boya geçtim, ama kardeşinizi göremedim. Çok hızlı gidiyorduk ve iki bayanın eşlik ettiği birisi arabayı kolay kolay durduramazdı. Çok özür dilerim, ne Saray piskoposuyla[3] ne de vaaz veren o

(1) XV. Louis'nin kayın-babası, Polonya'nın eski-kralı Stanislas, şimdi Lorraine'in 'kralı'dır; bu önemsiz tuhaf sarayın belli başlı işlevi güzel sanatları sevmek ve korumaktır.

(2) Charles Juste de Beauvau, Beauvau-Craon prensi.

(3) Matthias Poncet de la Rivière, aynı zamanda Stanislas'ın 'sadakacıbaşı'ydı.

din görevlisiyle görüşebildim. İnşallah onlarla yolculuğumun dönüşünde görüşürüm. Ah! Benim için dönmek ne zaman kısmet olacak? Burada tıpkı kuğular gibiyim, iyi bir yuvam, yeterinden büyük parklar, bahçeler ve hoş bir çevre düzeni var, iyi bir şömineye de teşekkürler; ne de olsa sarayda ağırlanıyorum; siz de Lunéville'de olsaydınız yaşamım daha mutlu geçecekti, ama alın yazısı her zaman bizi birbirimizden ayırıyor. Bende mutluluğun tüm belirtileri varsa da, mutsuzum ben.

Çoğu kez salaş hanlardaki, yoksul görünüşlü damlar altındaki canlar, kendilerini dostluklara adarlar. Ben sizin gözden yitip giden o küçük koruyucu damınızın özlemini çekiyorum ve hergün ömrümün son günlerini size bağışlamayı duyumsuyorum; çılgın bir ilkbahardan, fırtınalı bir yazdan, yorgun argın bir güzden sonra, siz ancak benim kışımın sertliğini yatıştırabilirsiniz. Gelecek ay sizi görmeyi umuyorum, ama kesinlikle sizi ölünceye dek seveceğim.

V.

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye gönderilmiştir; Lunéville'den postalanmıştır.

*

[yaklaşık 10 Şubat] (1748)

Canım, size *Sémiramis*'i[1] gönderemiyorum; gerçi biraz zehir saçıcı ise de, herşeye karşın saygıya değer bir ki-

(1) İlk Asur kralı Ninos'tan dul kalan ve oğullarının yerine yönetimi alarak Mezopotamya'da Babil'i kuran doğulu kraliçe Semiramis'in yaşamıyla ilgili bir tragedya. Bu mektuptan Voltaire'in ne gönderdiği belli değilse de, bir sonraki mektuptan el yazması bir dosya gönderdiği anlaşılmaktadır.

şidir o. Lütfen onu dikkatle okuyunuz ve coşkuya kapılıp kapılmadığınızı, ürküp ürkmediğinizi bana bildiriniz. Korku ve acımak bir tragedyanın ana-zembereğidir. Binlerce öpücük, benim sevgili düşünürüm. Sağlığım hâlâ çok kötü. Can istiyor, ama ten isteksiz.

V.

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

Bayan Denis bu mektubun alınış yılına 1748'i, bundan sonrakine 1751 yılını yazmışsa da, her iki mektup okununca, bu mektupların birkaç gün arayla yazıldığı ve bu mektubun ötekinden önce yazılmış olduğu anlaşılır.

*

Canım benim, Sémiramis'in sizde bıraktığı izlenimin ne olduğunu anlatınız bana. Gönderdiğim elyazması kopya yanlışlarla doludur; yazıcın voile, yerine üç kez bandeau, yazmış, kimbilir daha nice karmakarışık dizeler vardır. Marmontel'in tragedyası[1] üstüne neler düşünüyorsunuz? Paris'ten gelen mektuplara bakılırsa, başarısı günden günü artıyor. Bu başarı beni çok sevindiriyor, çünkü o tragedyanın yazarı hiç kimseden yardım görmemiştir. Kaldı ki, yapıtını buna adayarak onurlanmamı istediğinden, yazarının utkusu benimdir. Bu tasarım aynı zamanda yazın dünyasına da onur kazandıracaktır; çünkü kişinin, yapıtlarını bilisiz bir prens yada adı çıkmış bir yakın arkadaş yerine, ya-

(1) *Denys le tyran* (Zorba Denys) ilk kez 5 Şubat 1748'de temsil edilmiştir; Marmantel bu ilk oyununu Voltaire'e adamıştır.

kın bir dostuna yada bir yazın adamına adaması anlı şanlı olmanın ötesindedir. Lütfen onu yemeğe davet ediniz de, bunun ne güzel bir fikir olduğunu, başarısının ne denli hoşuma gittiğini ona söyleyiniz. Benim özel ulacığım Marmontel'in yerini biliyor. Ne var ki, canım, sakın kendi yapıtınızın son durumundan beni habersiz bırakmayınız. Doğa, sevgi ve esin perileri en iyi ve en sağlam birliği oluştururlar. Ah, ne olurdu, o yazarı ve yapıtını yakından görebilseydim! O'nu binlerce kez öperim.

Lunéville, Perşebe 15 Şubat (1751) [1748]

*

Lunéville, 1 Mart (1747) [1748]

Sevgili yeneğim, benim zararsız, giderek töreye çok uygun bir şakalaşma uğruna Fransa'dan sürülmüş olduğumu hiçbir kanıt göstermeksizin ileri süren kişiler, elbette ki, pot üstüne pot kıranlar ve eklemeye cüret ediyorum, en kötü yurttaşlar.(1) Kral, özel mührüyle bu halkın sinsi sinsi yakınacağı böyle emirleri çıkartmak için ya çok dürüsttür, ya çok aydınlanmıştır yada çok iyidir. Aslında *onlar* neyi başarıyorlar? Herhangi bir kişinin hiçbir neden yokken sürülebileceğini ortalığa yayıyorlar, ama bunun için *lettres de cachet*(2) gereklidir. Onla-

(1) Versailles'da büyük ölçüde kumar oynayıp para yitiren bayan Du Châtelet'ye Voltaire, kimi sözler dokundurmuştur.

(2) Hükümdar yada kral buyrultusunu gösterir mektup biçiminde yazılmış resmi yazılar.

rı kendi içlerinden seçilmiş biriyle gırgır geçmeye hak kazanmışlar sanki.

Hiçbirşey benim *dauphine*'e[1] yazdığımdan daha yanlış olamaz. Bu mektup, -ki size bir kopyasını ilişikte gönderiyorum- iki yıldan daha fazla bir süre önce buradan yaklaşık dörtyüz *fersah*[2] uzaktaki sarayı elinde tutan bir prensese yazılmıştır. Bu mektubu gören kraliçe, buna fena halde bozulmuş, prensesin babası, Polonya kralı, beni sarayına davet edip düpedüz bir incelikle karşılayarak bana onur bağışlamıştır; eğer böyle yapmamış olsaydı, ben Fransa Sarayında da gözden düşmüş olacaktım.

Ben sürülmüş olsaydım, bundan en çok memnun kalacak kimseler, öncülümün ölümünden sonra benim atamamın yapıldığı güne değin işleyen bir yıllık maaş tutarını bir hediye gibi bağışlaması nedeniyle kralın bana ek bir kıyak yaptığını öğrenerek buna da çok bozulacaklardı. Bu fikri ilk öğrenen bay *Philippe*'di. Böylece sizin dostlarınız bana yardım etmiş oluyorlar; benim düşmanlarım beni ülkemden sürerlerken kral kıyağının daha başka nimetlerini de bana vermiş oluyordu. Aptalların kıskançlığı, kralların kıyağı ve dostların sevinci yüzünden, pek fazla acınacak durumda değilim. 20 Mart'ta mutluluğum tamam olacak, canım; sizi yeniden görünce ve içinde bulunduğum

(1) Eski Fransa'da kralın büyük gelini, taht adayı prensin eşi. Voltaire'e zarar vermek üzere, onun aptal düşmanları *dauphine*'e (Taç adayı prensese) diye başlayan bir mektup yazarak, Voltaire'in bir düş kisevesi içinde İsveç'in taç adayı prensesi Louisa Ulrica'yla sevişti̇ğini ortalığa yaymışlardır.

(2) Eskiden kara ve deniz için ayrı birim ölçülerine göre kullanılan uzaklak ölçüsü; 400 fersah, yaklaşık 1800 km.'dir (kara için).

o sevimli Saray'dan kendimi koparınca. Çünkü en sevimli krallardan da çok sizi sevdiğimi bilirsiniz.

V.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye; Lunéville'den postalanmıştır.

Bayan Denis yılı saptarken bir yanlışlık yapmıştır; çünkü 1 Mart 1747'de Voltaire Paris'te yada çevresinde bulunuyordu.

*

Canım, ne zaman döneceğimi hiç mi hiç bilmiyorum. Küçük bagajımı henüz gönderdim, Paris'e varmıştır belki; buradaysa, bayan de Boufflers'in[1] sayrılığı nedeniyle Lunéville'de kapana kıstırıldım. Bir haftadır ateşler içinde olduğundan O'nu terkedemezdik. Burada bir sabahlığım yok, gömleklerim yok ve en kötüsü, kitaplarım da yok; çaresiz, bayan de Boufflers'in yine sizi görmesinin gerçekleşmesini bekleyeceğiz. Buradan üç dört gün içinde de ayrılabiliriz, ama iki hafta içinde olamaz elbette. Alın yazıma kesinlikle boş veriyorum. Bunların ötesinde, Lunéville'de yaşam güzel olmasına çok güzel de, sizinle birlikte olmanın mutluluğu yok. İki şeyin yokluğu nedeniyle mutlu değilim: Siz ve iyi sağlık. Niye onların ikisini birden

(1) Marie Françoise Catherine de Beavau -Craon, Boufflers- Remiencourt markizi, kral Stanislas'ın metresi; bu hiç bitmeyen aksamalar belki onun kadınlara özgü rahatsızlıklarındandı; ama sevgi ilişkileri ve sıkı-fıkı dostu bayan Du Châtelet de asıl nedeni oluşturan etkenlerdi.

hemen ele geçiremiyorum? Özellikle sizi, en çok gereksindiğim kişiyi.

V.

Lunéville, 3 Nisan (1748)

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye gönderilmiştir; Lunéville'den postalanmıştır.

*

Pek yakında sizi görmeyi umuyorum, canım. Ayın 25'inde[1] ayrılıyoruz buradan. Güldürünüzü ve sizi iyi durumda bulacağıma güvencim var. Bir kişinin öpülmesini, ötekinin alkışlanmasını sabırsızlıkla bekliyorum. Sanki sürgündeyim. Polonya kralının tüm iyilik dolu davranışları, sizin konuşmalarınızın vereceği keyfe eşit olamaz; yine görüşünceye dek kendimi mutlu saymayacağım. Hoşça kalınız, canım benim; kendinize iyi bakınız ve tüm ömrü boyunca sizi sevgiyle sevecek birini biraz olsun seviniz.

V.

Lunéville, 20 Mart (1747) [1748]

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye gönderilmiştir; Lunéville'den postalanmıştır.

(1) Voltaire'in kanıtlar göstererek bayan Du Châtelet'yi inandırabilmesi ve Cirey'e gidebilmek için Saray'dan ayrılmaları bir başka iki hafta sürmüştür.

*

Cirey 29 Nisan (1746) [1748]

Canım, işte buradayım, Paris'e tam yarı yolda. İki gün yerine, sekiz, on gün kalacağız burada, çünkü işler her zaman umulandan daha fazla kalmayı gerektiriyor. İçinde bir süre kaldığınız bu evi yine görmek bana büyük bir keyif verdi; sizi yine görebileceğim bir yer olması nedeniyle Paris de bana keyif verecek. Belki biliyorsunuz, bayan Du Châtelet eşinin Lorraine'e[1] birlik kumandanı olarak atanmasını başardı; bay Du Châtelet'nin görevinde yükselmesi belki orada kalmayabilir. Bayan Du Châtelet çıkmış olduğu yolculuktan yararlanma ile keyif almayı böylece bağdaştırmış oldu. Bana gelince, yalnızca keyif için yaşayan ben, sizinle yeniden buluşma anını sabırsızlıkla bekliyorum. Polonya kralı, Prusya kralınınki gibi çok güzel bir karşılama töreni düzenledi bana. Krallar tarafından şımartılmamak için kendimi tutuyorum. Ben onların tümüne karşı yine sizi yeğlerim. Binlerce kez öperim sizi, canım benim, en sıcak sevgiyle.

V.

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye; Vuassy'den aktarmalı.

Bayan Denis bu mektuba önce 1747, daha sonra 1746 yılını yazmıştır; oysa, Voltaire'in bayan Du Châtelet ile Nisan sonu ile Mayıs başını Cirey'de geçirmek üzere Lunéville'den ayrılması ve Paris'e Mayıs ortasında varması 1748 yılında gerçekleşmiştir.

(1) Stanislas'ın Sarayındaki Polonyalılar grubuna karşı zorlu bir savaşın hemen ardından.

*

Canım benim, özür dilememi gerektiren herhangi bir sorun varsa, sevecen ve sonsuz sevgimin somut kanıtını size sunmamdaki o boş ve anlamsız gecikmemi bağışlayınız lütfen. Siz benim tüm amaçlarımın tek sonucusunuz ve pek yakında daha mutlu olacağım için kendimi kutluyorum. Siz benim tesellimsiniz ve ömrüm boyunca ve ölümümden sonra bile sizi mutlu etmekten başka hiçbir isteğim yoktur. Doğa ve sevginin birleştirdiğini doğa yasasının ayırdığı güne değin sizi her zaman sevecenlikle seveceğim. Haydi, o zamana değin sevelim birbirimizi. Binlerce öpücük.

Pazar 22 Mayıs [1748]
Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

*

[? Mayıs/Haziran 1748]

Gareggiava con Phebo, il vago amore
di *Dionisa* a tutti i dei cara,
volea ciaschedun' restar signore.
Amortermino cosi la gran' gara,
lo spirto poggi col dio dell'arte:
il tenero cor sia la mia parte.

Sizin o güzelim Fransız şiirinize P*andore* adlı yapıtımla dönüyorum canım. Emeğini yapıtına iyice sindirmiş-

se birisi, onun yargıcı olmaya da hak kazanmıştır. Binlerce öpücük.

Voltaire, Pandore (Pandora) adlı bu 'manzum' (şiirsel) tragedyasını 1740 yılında yazmış, 1748 yılında yayımlamıştır, ama yapıtı hiçbir zaman temsil edilmemiştir.

*

Canım, çoktandır burada sizin için biriktirdiğim enerjiyle birlikte dönüyorum artık Denis. Versailles'a doğru yola çıkmak üzereyim. Yola koyulmadan önce, sizden bayan Du Bocage'ın konutuna uğramanızı rica ediyorum. Kendileri Rouen'da mahkeme başkanlığı eden yargıcın[1] metresidir ve bu mahkeme başkanını aşağıda belirttiğim iş için gereksiniyorum.

Benim çeşitli yazı ve yapıtlarımdan oluşan bir koleksiyon Rouen'da on bir yada oniki cilt olarak henüz basılmıştır. Bu derleme, çoğu pek tanınmamış yapıtlarımdan, çeşitli kişilere karşı onur kırıcı yergilerden, dini inanca karşı saygısızca yazılmış yazılardan oluşmaktadır. Bu çok korkunç bir iş, özen gösterilmesi gereken bir ek gelir kaynağı ve en ciddi cezalandırma konusudur. Bayan Du Bocage en etkili terimlerle birinci başkana yazmayı kabul edecek diye şimdiden seviniyorum. İyi geceler sevgili esin perim.

Pazartesi (1748) [10 Haziran]
Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

(1) Camus de Pontcarré.

Bu mektubun güncesi Voltaire'in aynı kaçak yayından yakındığı başka mektuplarına göre saptanmıştır.

*

Bugün sizi göremeyeceğim, canım. Benim tüm günlerim teselli günleri değildir. Kimi günlerim iş üzüntülerine, görevlere adanmıştır. Ama yine de yarın, varlığında ruhumun dinlendiği, acı çekmeye yazgılı bir yaşamı yalnız O'nun avuttuğu ve kendisini bana sevdiren kişiyi göreceğim diye seviniyorum.

V.

Pazartesi (1738) [1748]

Bayan Denis'ye gönderilmiştir.

Bayan Denis'nin mektuba yazdığı 1738 yılı olanak dışıdır; olsa olsa 1748 yerine bir kalem sürçmesiyle yanlışlıkla yazılmıştır.

*

Sevdiceğim, yaşamım sanki bir sakatın günlüğüne dönüştü. Ağrılarımın iki kat çoğalmasının saldırısına uğradım. Versailles'deki son görüşmemizden beri iki saatçik için olsun iyi sağlık yüzü göremedim. Hiç bu denli çok acı çekmemiştim; benim bu berbat durumum biraz daha kötüleşirse, siz en ateşli ve en sadık dostunuzu yitireceksiniz demektir. Ayakta durmamı sizinle birlikte

yaşayabilme umuduna borçluyum; sizin bana karşı gösterdiğiniz incelik ve anlayışla hafiflemiş olmasaydı, bu ağır yük çekilmezdi. Beni seviniz. Sizi perşembe günü görmeyi umuyorum. İyi değilsem o sevimli ellerinizi, iyi isem ağzınızı öpeceğim. Hoşça kalınız, ölünceye dek sizi seveceğim.

Pazar [Haziran] (1748)

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'e; Versailles'dan postalanmıştır.

*

Commercy, 19 Temmuz (1947) [1748]

Canım, hergün size dönebilmenin yolunu gözledim. Önce Compiègne'ye, oradan da Paris'e gitmeye niyetlendim. En sevecen tesellilere, sizi öpmelere ve sizin yavrunuz olduğu için beni de ilgilendiren bir yapıtınıza ilişkin haberlere can atıyordum. Bu yavru hiç olmazsa sizindir, yalnızca sizindir. Tanrıça Diana gibi, hiç kimseden yardım görmeden tek başınıza doğurabilirsiniz onu. Öyle bir çocuğu size verecek kişi Linant değildir. Anneyi binlerce kez öpecek, yazdıklarınızı okuyacak, yine okuyacaktım. Salt bana özgü ve tüm şiddetini bende yineleyen bir sayrılık beni buraya bağladı ve uzun bir süre de bağlayacağa benziyor. Ne sizi, ne Sémiramis'yi, ne de *Dame à la mode*'u[1] görebileceğim; umarım uzun bir süre için değil. Çok berbat bir durumdayım. Hem keyif çatmak, hem çalışmak ba-

(1) 'Günün Hanımı' (Bayan Denis'nin yazmaya çalıştığı oyunun adı).

na yasak, aynı zamanda sizden de yoksunum. Doğrusu daha uzun birsüre yaşayacağımı hiç duyumsamıyorum. Buna ömrümün son günlerini sizinle geçirmiyorum, yaşamımı kollarınızın arasında sona erdirme huzurundan yoksunum mu denecek? Yazınız bana, teselli ediniz beni, bedenimin doktorlara gereksiniminden daha çok, yüreğimin mektuplarınıza gereksinimi var.

V.

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye; Commercy'den postalanmıştır.

Hiç kuşku yok ki, bu mektup 1947'da değil, 1748'de yazılmıştır.

*

Commercy, 27 [Temmuz] (1748)

Canım, en sıkı perhizlere karşın iyileşmek çok güç bir savaşım. Birisi, başka birisinin yanlışları yüzünden cezalandırılırsa, yerinde olsa bile, kendisini suçlu görerek elleri kolları bağlı acı çekmesi çok kötü. Sizin işinize gelelim. O iş beni sağlığımdan da çok ilgilendiriyor. Şurası sakınılmaz bir gerçek ki, birlikte yaşamadığımızdan, ben sizin Lille birlik kumandanınızın yerini alabilir miyim hiç? Sizin ta Flanderlere gitmenize yüreğimin katlanmasının benim için en büyük bir özveri olacağına yemin ederim. O kumandanın en kısa zamanda görevini terketmesini istemesinden başka bir öneride bulunamam. Onun bu istemi evlenmesinin hemen sonrasında gerçekleşirse,

bu benim tek tesellim olacaktır. Bundan sonrası için kararı sizin sağduyunuza bırakıyorum. Büyük bir maddesel çıkardan emin olmadıkça hiçbir şey yapmayacaksınız. Sonra, canım, sizi kendi krallığınızda görmeye geleceğim. Ama acaba oradan oraya taşınmanız hemen gerçekleşecek mi? Sağlığım benim bir an önce Paris'e dönmeme izin verecek diye seviniyorum. Yolculuğumun tek nedeni siz olacaksınız. Oynanması hiç başarılı olmasa bile, *Sémiramis* benim gelmem için bir bahane oluşturacaktır. Kral, onbeş bin franka mal olan elmas kakmalı bir seti bana bağışlama inceliğini gösterdi. Bundan ötürü koltuklarım kabardıysa da, bu ayrıcalık çabucak bir kıskançlığa yol açacak diye ödüm patlıyor. Öyle inanıyorum ki, *Sémiramis* hiç olmazsa iyi oynanacak. Bir provasını sizin o yaşlı çapkın kumandanınızla birlikte gidip seyretmenizi çok isterdim. Bu iyiliği yapınız bana, canım, oyuncuların temsil yetenekleriyle çevre düzeni konusundaki düşüncelerinizi bana bildiriniz.

Size elyazmasından okuduğum o küçük yapıttan söz ediyorsunuz. Crébillon'un sakıncalı bir yapıt olduğuna inanarak onu basmayı reddettiğini biliyor musunuz? Zavallıcık az olan usunu da yitirmiş olmalı. Lyons'un yöneticisi bay Palu'nün onu bastığını ve belki basılı kopyaların şimdi Paris'te olduğuna inanıyorum. Ama, ne de olsa, toplum, değerlendirme konusunda Crébillon'un anlayışsızlığı gibi kayıtsızdır ve bu kitapçık, tanıtımı yapılmadıkça, kayda değer bir dağıtım ve satışa kavuşamayacaktır. Biz yine de *Sémiramis* üstünde duralım ve başarılı olmasını umalım. Size onu öneririm. Eğer oyun ilk temsilinde iyi karşılanır-

sa, beni belki bir havalarda görürsünüz. Her ne olursa olsun, krala teşekkürlerimi sunmalıyım. Ama şunu biliniz ki, yalnızca sizin için geliyorum; benim o berbat sağlık koşulum izin verirse eğer, kendimi sizin dizlerinize fırlatacağım ve tüm güzelliklerinizi öpeceğim. Bu arada yuvarlak göğüslerinize, kışkırtıcı poponuza, bana arada sırada ereksiyonlar veren ve beni bir kösnü seline salıveren tüm bedensel varlığınız üstüne binlerce öpücük konduracağım.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye Commercy'den postalanmıştır.

*

Commercy, 8 Ağustos (1749) [1748]

Canım, sizin Lille'li kumandanınız Lorraine'li kumandandan daha çok canımı sıkıyor. Neye karar verdiniz? Size öğüt vermeye yeltenmiyorum. Bildiğim tüm şey şu ki, eğer Paris'ten ayrılırsanız buna son derece üzüleceğim ve benim hiçbir tesellim kalmayacak. Sizinle Eylül başında buluşacağım. Keşke şimdi orada olsaydım. İyi bir birliktelik ve toplumda daha iyi bir konum, bedeli yüreğime kaça malolursa olsun, boyun eğmek zorunda olduğumu esefle söyleyeceğim karşı konulmaz tutkulardır. O arsız, yaşlı Laporte,(1) bir baş-vergi-toplayıcının eşi olarak bile düşünmeye değer bulmadığı kadını, bir birlik kumandanının eşi olarak görecektir ve belki de bu daha iyi bir neden-

(1) (4) Sayılı mektubun dipnotunda açıklayıcı bilgi verilen bu ad, bayan Denis tarafından karalanmıştır.

dir, çünkü aptallar için biz neler neler yapmıyoruz ki... Her neyse, siz, felsefeniz ve biraz da tutkunuz arasında karar vereceksiniz; ben her iki durumda da, yalnız sizi seven adamın uygunluğunu ve sizin hatırınız için kendisini nasıl unutturacağını bilen adamı kabul edeceğim. Eğilimlerinize karşı koyarak evlenecek olursanız, *Femme à la mode* olarak yazılması yerine, *femme à la mode*[1] olacaksınız. Canım benim, bu konuda yazgı yolunu çizsin diyorum ve tüm isteklerinize boyun eğiyorum. Neye karar verirseniz veriniz, sizi yaşamdan daha çok seveceğim.

Sémiramis'den hiç haber yok. Belki dekor ve giysilerinin öngörülenden daha fazla zamana gereksinimi var. Belki de siz, *Sémiramis* sahneye konulmadan önce evlenmiş olursunuz. Hoşça kalınız, canım, sağlık durumum dehşet verici. Söylendiğine göre burada bol bol eğlence var. Bayançe de la Roche-sur-Yon[2] da burada, onuruna operalar ve oyunlar sahneye konuyor. Doğa ve güzel sanatlar Commercy'yi hayran olunası biryer yapmak için birleştiler. Kral herkesi mutlu ediyor, ama iyi sağlık herşeyden hoşlanmanın temelidir. Bana sık sık yazmanızı rica ediyorum; unutmayınız ki, siz benim tek tesellimsiniz.

V.

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye Commercy'den postalanmıştır.

Lille birlik kumandanıyla ilgili bilgi, bu mektubun yılının 1749 değil, 1748 olmasını gerektiriyor.

---

(1) 'Günün Kadını, yada *günün kadını'.

(2) Bayançe de la Roche-sur-Yon denilen Louise Adélaïde de Bourbon-Conti.

*

İşte Lunéville'deyim, canım. Eğer o ünlü hayaletimiz[1] tıslayıp engel olmazsa, Eylül başında sizi kucaklamayı ummaktayım. O zaman sizin Lille'deki kalenizi tartışırız. Paris'ten ayrılmanız düşüncesiyle umutsuzluğa kapılıyorsam da, sizi kendi elimle arabanıza yerleştirip, en büyük bir özveri ve derin bir pişmanlıkla sizin oturma izninizi imzalayacağım. Niye yaşamımın geri kalan günlerini sizinle krallığın hiç hoşa gitmeyen bir kalesinde, örneğin Perpignan, yada Notre Dame de la Garde'da geçirmeyeyim? Oysa saray salonlarının en şatafatlısını yeğlerdim ben. Sağlığım beni umutsuzluğa yöneltiyor, ama sizi yitirme düşüncesi beni tümüyle yok ediyor. Seyrek de olsa sizinle *Sémiramis* üstüne konuşmayı canım çekiyorsa da, salt siz isterseniz bu konuya giriyorum. Siyah krep bence gülünçtür. Söz konusu olan bir savaşçının giysisidir; beyazdır, bronz göğüslüğü, altın bir tacı, altın bir asası ve Festin de Pierre'deki[2] yonutta olduğu gibi beyaz bir maskesi vardır. Lütfen bu öneriyi kabul ediniz ve hayaletin yas tutmasına izin vermeyiniz.

Ama ya ben kendimi nasıl giydireyim? Ben Ninus'unkinden daha çok, gerçek bir hayalete benziyorum aslında. Benim durumum kötüden daha berbata doğru kayıyor. Öyleyse niye yaşamım yolunu sizin yanınıza doğru çizmiyor? Hoşça kalınız, binlerce öpücük.

(1) *Sémiramis* tragedyasındaki Asur kralı Ninus, yada Nino.
(2) Molière'in bir yapıtıdır.

V.

Lunéville, 15 [Ağustos] (1748)

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye.

Bu mektup daha önceleri salt günsüz bir alıntısıyla biliniyordu ve yaklaşık 20 Ağustos 1748 olarak günlenmişti.

*

Canım benim, yorgun argın, sayrılaşmış, kendisinden geçmiş bir durumda geri döndüm. Kendi yanlışlığım yüzünden üç gecedir gözüme uyku girmedi. Yarın ölü yada diri yanınızda olacağım. Sizi seviyorum, tüm yaşamım boyunca da seveceğim. Siz benim ruhumun cennetisiniz; bu cennet fırtınaların bağışındadır. Benim dinginliğim, tek ve gerçek mutluluğum sizdedir. Ben sizin güldürünüzü, bana göstereceğinizden daha şiddetli bir tutkuyla seyretmek için yanıp tutuşuyorum. Hoşça kalınız, esin-perim, hoşça kalınız.

V.

Bouloir sokağındaki bayan Denis'ye.

*

(1748)

Evet, canım, evet, bu akşam sizi göreceğim. Çok acı çekiyorum, bunaltıdayım, çektiğim acılarla bunların üstesinden geliyorum, ama sizin yanınızda sağlığıma, yaşamıma kavuşuyorum.

Bayan Denis'ye.

*

Sonra canım, işte o birisi çok geç geldi! Ve böylece ben en büyük keyfimden yoksun kaldım! Ama o birisi de güzel bir gösteriyi kaçırmış oldu; öyle sanıyorum ki, gösteriden çok hoşlanacaktı. Bu aksilik onun zihninde herhangi bir gönülsüzlük yaratmadığı ve Cumartesi günü erkenden gelmeye niyetli olduğu için kendimi kutluyorum. Hoşça kalınız biriciğim, sizi her zaman tüm yüreğimle seveceğim.

Çarşamba (1748)

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye.

*

Sevdiceğim, Çarşamba günü acı çekiyordum, bugün de çekiyorum. Sizi yarın görebilme ve birlikte yemek yiyebilme umuduyla sağlığıma göz kulak olmak istiyorum. Acılar ve işlerimin baskısı altında ezilmiş durumdayım. Yarın mutlu olmayı umuyorum. Bununla birlikte, benim iyi günlerim, sevgili virtüoza'mla, sevdiğim ve her zaman seveceğim dostumla geçirebildiğim günlerdir.

Cumartesi (1748)

Bayan Denis'ye.

*

(1748)

İşte yine düpedüz mide ağrısından acı çekiyoruz. Doğallıkla sizin o sevimli bedeninizde de acı çekip rahatsız

olduğu için doğaya öfkeliyim. Ama aynı düzensizlikle bana rahatsızlık verince onu bağışlıyorum ve bu, bana da aynı benzerliği vermiş oluyor. Binlerce işle ilgilenmeme ve sayrı olmama karşın, hiçbirşey birkaç gün sizi görmeye gelmekten beni alakoyamaz.

V.

*

(1748)

Teşekkürler biriciğim. Müziğinizi okuyamıyorum pek, ama şarkıyı neredeyse söyleyebilecektim; sizin ve Rameau'nun birlikte söyleyeceği bu şarkıyı, inşallah dinlerim. Sizi seviyorum ve her zaman seveceğim.

V.

Bayan Denis'ye.

*

Benim sancılarım bugün sizin yüksek ateşinize saygılarını sunmaktan geri kalmayacak. Dostunuzun bay Maynard'a benim hakkımda yazması nedeniyle gösterdiği incelik ve ivedilik için binlerce kez teşekkürler ederim, canım. Beni seviyorsanız eğer, kendinize iyi bakınız.

*

Lunéville, 26 Eylül (1747) [1748]

Canım, sağlığım ne denli düzelirse, sizi o denli çok

özlüyorum. Kendimi sayrı görünce kollarınızda ölmek, sağlığım iyileşince sizinle birlikte yaşamak istiyorum. Duyduğuma göre, *Sémiramis* fena gitmiyormuş, ama yine de onu kötülemek için birtakım dolaplar dönüyormuş. Bana Lille kalesi ve *Femme à la mode* güldürüsüyle ilgili haberler gönderiniz. Burada kimi güldürülerde oynamam için baskı altındayım. Bugün *Etourderie*[1] başlıklı bir oyundaki ciddi bir yaşlının gülünç rolünü aldım. Burada çok eğlenti var, ama bunların hiçbiri sizin yanınızda olmanın mutluluğuna erişemez. Binlerce öpücük.

V.

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye.

Sémiramis'yle ilgili bilgilere karşın, bayan Denis, yılı saptarken birkez daha yanlışlık yapmıştır.

*

4 Ekim (1748)

Canım, beni nasıl olur da savsaklarsınız? Eğer *Femme à la mode* yüzündense, bağışlandınız, ama canım benim, niye beni böyle yapayalnız bırakırsınız? Hiç durmadan yolculuk ediyoruz. Bugün Malgrange'dayız[2], yarın Commecry'ye, oradan da Luneville'e gidiyoruz. Hadi, Lorraine'deki Polonya kralının sarayına yazınız bana. Yazacaksınız değil mi, benim sevgili tembel biriciğim? Nerelerdesiniz?

(1) *Etourderie* (Hoppalık) Barthélemy Christophe Fagan de Lugny'nin bir oyunu.

(2) Kralın en küçük kır-evlerinden biri.

Ne yapıyorsunuz? Güldürünüzle eğlencelerinizle, yüreğinizle, Lille kalesiyle ilgili bana söyleyecekleriniz yok mu? Yaşamım düşüncelere dalıp yazmakla geçtiğinden, geri kalan ömrümün günlerinin tümünü sizinle birlikte geçirmeyi nasıl başarabilirim? Hiç olmazsa siz yazınız bana, yüreğimi sizin yüreğiniz olarak kabul ediniz; son soluğuma dek sizin olacaktır yüreğim.

V.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye; Nancy'den postalanmıştır.

*

Oyununuz nasıl gidiyor? Benim biriciğim ne yapıyor? Yazacak olursanız mektuplarınızı Lunéville'e gönderiniz. Birkaç güne değin oraya gidiyorum. Sizden ayrıyken yapıtınızı okuma iznini bana vererek beni teselli etme lütfunda bulunur musunuz? Sizin, ben hiç düşünmezken bile, bana annelerini anımsatacak dört, yada beşyüz şirin şirin çocuğunuz var ve onlar benim akrabalarımın en sevimlisidirler. Elinizden gelirse, bu güzel aileyi bana gönderiniz. Ne şiir, ne haber sağlanabilen dingin bir kırsal alandayız burada. Oysa bu şeylerin tam kaynağında olan siz acıyınız bize. Hoşça kalınız canım, sizi sevecenlikle seviyorum.

V.

Commercy, 13 [Ekim] (1747) [1748]

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye, Commercy'den postalanmıştır.

Bayan Denis'nin eklediği yıl yanlıştır; genelde bu mektup 1748'in Ekimi'nde (yada 1749'un Temmuz'unda) yazılmış olmalı; bayan Denis'nin oyununa yapılan gönderme önceki güncenin geçerli olduğunu gösteriyor.

*

Lunéville, 21 Ekim (1745) [1748]

Canım, bizim başpiskopos kardeşinizin vaaz vermesini yasaklıyorsa da, ablasının bir güldürü yazmasını da önleyemez ki; ben bir güldürünün bir vaaz denli iyi olduğuna inanıyorum. Belki başpiskopos, bana enfiye çekenleri anımsatan Mignot adlı bir rahibin, vaazları güldürüye dönüştürmesini düşünüyor olmalı. Onların, ne derlerse onu sözcüğü sözcüğüne söylemeyi kabul edenleri istediklerini göreceksiniz. Bir topluluk çalışması içindeki kardeşinizin uğraşına ben hiç inanmıyorum. Tümden olasıdır ki, bir sabah bağlarını ve Summa'sını yaktıracak bir düşünsellik atağı ile kendi kendini aşacak ve hiç kuşkusuz kötü bir yazgıdan kurtulup, sevimli, özgür ve bağımsız bir adama dönüşecektir.

Sizi Aralık ayında kucaklama umuduyla yaşamaktayım, canım. Siz üçüncü perdenize el atarken, ben beşincimi gözden geçiriyorum. Hergün Sémiramis üzerinde çalışıyorum. Bir oyunda her zaman geliştirilecek birşey vardır. Aslında, oyun yazma bir kişinin düşünmesini de aşan daha büyük bir iştir. Ama benim en önemli işim sizin yanınıza dönmektir. Tüm sevgimle.

V.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye; Lunéville'den postalanmıştır.

Bayan Denis bu mektuba ilkin 1747, sonra 1745 yılını yazdı, ama ikisi de yanlıştı: Bu mektuba salt 1748 yılı verilebilir; çünkü Voltaire, yeniden sahneye konulması için Sémiramis'yi gözden geçiriyordu, ilk sahneye konuş için değil.

*

Lunéville, 28 Ekim (1746) [1748]

Canım, size mektup yazmıştım; eğer mektubum yanlış yere gitmişse, buna çok üzüleceğim. Öyle anlaşılıyor ki, bizim rahibimiz vaiz kürsüsünde eşek gibi anırmalı. Hadi, anırdı diyelim, eğer öyle yapması ona, kendileri çok büyük bir vaiz olan sevgili dostum bay de Mirepoix'dan[1] bir yardım sağlamasına yardım edecekse. Kardeşiniz sekiz vaaz verdiğine göre, siz ne zaman sekiz güldürü yazacaksınız? Benim vaazım *Sémiramis* Fontainebleau'da[2] iyi karşılandı. Aldığım ilk haber, babası krala oyun hakkında bir mektup yazan kraliçedendi. Sarayda parodinin sunulmasını güvenceye almak için, yeni bir düzenleme yaptım; küçük de olsa başım bir belaya girseydi, kasabada bile yasak-

(1) Mirepoix başpiskoposu Boyer, Voltaire'in en fazla kin ve nefret saçan düşmanlarından biriydi.

(2) Voltaire ilk önce 'Versailles' yazmış, sonra 'Fontainebleau' olarak düzeltmiştir.

lanan bu çılgınlığı üstlenmeyi başarmış olacaktım. Böyle aptallıkları ayak takımına yüklemekten nefret etmiyor değilsem de, millete onursuzluk getiren bir kötüye kullanımdır bu. Oysa o yasağı sona erdirebilir, düşmanlarıma sözümün onlarınki gibi geçerli olduğunu göstermek, onları bu boş ve saçma utkudan yoksun kılmak hiç canımı sıkmazdı. Richelien dükünün Fransanın bir maraşeli olduğunu yazıyorsunuz. Umarım ki öyledir ve özellikle o'nun onuncu yada onbirinci olmamasını da dilerim.

Duyduğuma göre, Argenson kontunun sağlığı daha iyiceymiş. Mégare'ın yazgısını biliyorum. Babasını tanırım. Çocukları ne yaparlarsa yapsınlar bundan daha değişik olamazlardı. Aralık ayı başında saray salonunu Luné-ville'den sizin salonunuza dönüştürebilme umuduyla yaşıyorum. Hoşça kalınız biriciğim, binlerce öpücük.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye; 'De Blamont' imzalı.

Bu mektubun 1746 yılında değil, 1748 yılında yazıldığını belirtmek zorunludur.

*

Canım, işte o övgü[1] kitabımın yeni basımı. Öyle anlaşılıyor ki, kral da, benim düzyazım da, taşrada Paris'tekinden daha çok seviliyor. Ve işte, bay de Richelieu'ya yazılmış, sizi eğlendirebilecek kimi küçük dizeler[2]. Görüyor

(1) İvedi bir başarıyla en az beş kez üst üste basıldığı bilinen Panégyrique de Louis XV. (XV. Louis'ye Övgü) 1747'de değil 1748'de yayınlanmıştır.

(2) Voltaire'in, bu küçük-dizelerden oluşan Epitre au due de Richelien (Richelieu Dükü'ne Mektup) kitabı da 18 Kasım 1748'de yayınlanmıştır.

musunuz, size neler neler gönderiyorum da siz bana hiç, ama hiç yazmıyorsunuz. Yine de sizi sevecenlikle seviyorum ve şimdi Aralık ayında sizinle kucaklaşabilmenin tatlı umuduyla yaşıyorum. *Femme à la mode*'u ilginize sunarım. Hoşça kalınız sevgili esin-perim. Sizi sevecenlikle öperim.

V

Lunéville, 22 Kasım (1747) [1748]

*

Lunéville, 12 [Aralık] (1746) [1748]

Size yazdığım son mektubumdan beri çok sayrıydım, canım. Şimdi, Noel'e dek buradan ayrılamıyorum. Uzun birsüre sizden ayrı kalacağım için son derece üzgün olduğumu söylemek zorundayım, ama olaylar da öyle düzenlenmiş ise, yazgıma boyun eğmeliyim. Lütfen, quai des Augustins'de, Médoc otelinde kalan Richemond adındaki adamı çağırtınız. O'nun, o kötü Rouen yayınının yolda olduğunu savladığı tüm kopyalarının satışını menetmek için söz verdiğimi anımsayacaksınız. Bu işlemin Kasım ayında benim dönüşüme dek çözümleneceğini hesaplamıştı o. Lütfen O'na, benim Ocak ayına dek Paris'te olmayacağımı ve hâlâ onun 'Onur sözü'ne güvendiğimi söyleyiniz.

Dostumuz Marmontel'in *Denys*'si beni pek çok ilgilendiriyor. Henüz onun kitabını getirtemedim. Malgrange'da Polonya kralının çevresindeki toplulukla üç-dört gün geçirdim. Duyduğuma göre, şu sıralarda, büyük bir paket

postayla Lunéville'deki benim adresime gelmiş ve sonra bu paket, tüm büyük paketler güvence altına alınmadıkça[1] reddedilir sürekli-emri uyarınca, Paris'e geri gönderilmiş. Acaba, diyorum, o paket *Denys*'yi de içeren paket miydi? Beni ondan yoksun kılanları, Sicilyalılardan daha büyük zorbalar gibi görüyorum. Denis adı bana pek sevimli geliyor ve bu adı taşıyanların tümünü görmek için vermeyeceğim şey yoktur. Canım benim, lütfen olup bitenleri çözümleyiniz. Korkarım, bu pakette ayrıca Marmontel'den bana yazılmış bir de mektup vardı belki. Aptalca yapılan bu yanlışlığı ve en içten teşekkürlerimle hiç zedelenmemiş dostluğumuza güvenilmesini O'na bildirmenizi rica ederim. O'nun yeniden sahnelenen oyunu başarılı mı? *Catilina*'yı sahneye koymayacaklar mı? La Tour' lu bir rahip, Crébillon'un oyununa önsöz olmak üzere ve Comédie Française'de[2] sürekli oynansın diye Catilina'nın yaşamöyküsünü yazmış. O, bu ayrıcalığı benim ondan devraldığımı sanıyor ve benden öç almak istercesine Crébillon'a yüzyılın en büyük tragedya yazarı diyerek onun *Sémiramis*'sine adamakıllı yağ çekiyor. Ah, başkent! Ama, ben böyle terimlerle bana da yağ çekilseydi çok üzülürdüm.

Sonra, canım benim, Marmontel'i görürseniz, lütfen O'na bana mektup yazmamasını söyleyiniz, çünkü mektupları Lunéville'de hiç elime geçmiyor. Birkaç günlüğüne

(1) O zamanki Fransız posta örgütünde, bir görevli kişi açıkça ayrıcalık tanıyıp, paketi güvence altına almadıkça, pek ağır olan posta ücretleri alıcılarca ödenirdi.

(2) Voltaire, ilk önce yanlışlıkla *'Comédie Italienne'* yazmış, sonra Italienne'i Française olarak düzeltmiştir.

Cirey'e gideceğim ve Noel'de eninde sonunda sizi kucaklama keyfini tadacağım, Paris'e döneceğim.

*

İşte Cirey'deyim, canım; burada onikinci geceye[1] değin kalacağım. Sizin mektubunuzu buldum burada. Beşinci perdenin tamamlanmak için beni bekleyeceği büyük bir haber. Size gerek düzyazı, gerekse şiir olarak söyleyecek bir sürü şeyim var! Richemond'la konuştuğunuz için çok minettarım size. Dresden basımı,[2] ötekinden biraz daha iyidir. En kısa zamanda onu kitaplığınıza koyacağınızı umarım, ama yapıtlarım beni yoruyor artık. Ben yalnızca sizinkilerle ilgileniyorum. Ara sıra kendime çok gördüğüm tüm başarılarımla pohpohlanmaktansa, sizin oyununuzu başarı kazanmış görmek beni daha çok mutlu ederdi. Crébillon'un *Sémiramis*'sini yeniden, daha henüz okudum. O'nun adına umarım ki, *Catilina*'sı daha değişik bir biçimde kurgulanmış ve yazılmış olsun. Bu *Sémiramis* bir budalanın yazdığı bir delinin yapıtıdır. Kitapta peşpeşe gelen anlam yüklü iki dize olmadığı gibi, genelde ondan daha kötü bir yazar da yoktur. Yine de kötü bir oyun tiyatroda pekâlâ başarı kazanabilir. Bunun birden fazla örneğini çok

(1) Noel'den sonraki 12. gece, 6 Ocak gecesi olmakla birlikte, Voltaire, Paris'e gitmek için Cirey'den Ocak ayının sonuna dek ayrılamamıştır.

(2) İlk Walther basımı, Dresden'de 1748'de sekiz cilt olarak yayımlanmıştır; Voltaire'in değinisi 'gerçek duyguları yansıtmayan ters bir ince alay'dır (ironi'dir), çünkü bu yayının da pek kötü olduğunu düşünüyordu.

gördük. Yalnızca zaman beceri derecelerini kararlaştırır. Kişi, herkesi ilgilendiren yanlışlıkların zamanla, tıpkı bir sel gibi geçip gitmesine izin vermelidir. *Catilina*'nın sizin üstünüzde ne gibi bir etki bıraktığını bildirirseniz, bana büyük bir iyilik etmiş olursunuz. Sizin mektubunuzu alabilmek için, burada epey zamanım var. Lütfen, Cirey, Vassy'ye yakın, Champagne adresine yazmayı unutmayınız.

Bu arada, *başkan* Hénault'ya yazılmış bu 'küçük-dizeler'le kendinizi eğlendirmek istemez misiniz? Onu Richelien dükü'ne yazılandan daha çok beğeneceğinizi umarım. Beşinci perdenizi bitirdiğiniz zaman, en güzel 'küçük-dizeler'imi adamak istediği kişi siz, olacaksınız. Hoşça kalınız, odamda birileri var. Canımın istediği gibi yazamıyorum. Haberlerinizi sabırsızlıkla bekliyorum ve sizi yine görmek için çok sabırsızlanıyorum.

V.

Cirey, Vassy'ye yakın, 24 Aralık (1748)

*

Cirey, Vassy'ye yakın, 27 Aralık 1748

Neler yapıyorsunuz? Yada sizi böyle tembelleştiren nedir? Bana mektup yazmak, *Catilina* üstüne düşüncelerinizi göndermek için söz vermenize karşın, Cirey'in bu görkemli çölünde bana tek satır olsun göndermeyip yalnızlığa terkettiniz beni. Siz o Lille kalesindekine daha uygun bir işle ilgili birşeyler söylemiştiniz. Belki siz şimdi bu

yeni iş konusunu çözümlemişsinizdir. Ama bana bununla ilgili birşeyler söylemenizi rica ediyorum. Sayrı olabilirsiniz diye de korkuyorum. Ve de mektuplarınızı alamayınca binlerce ölümcül olgu kafama üşüşüyor. Bundan böyle yazınız bana, canım. Sizin iyi olduğunuzu öğrenecek olursam, dün gece gördüğüm bir düşü size anlatırım. Belki bana mektup gönderdiniz de mektubunuzun adresi yanlışlıkla Luneville olarak yazıldı.

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye; Vuassy aktarmalı.

*

Cirey, 29 Aralık (1746) [1748]

Umutsuzluk içindeyim, sizden hiç mektup yok; sayrısınız korkusuyla titriyorum. Üstüne üstlük burada ayın 20'sine dek kalacağım. Sizden epeydir ayrıyım ve Ciney yakınlarındaki Tancourt sularından içiyorum hep. Bana dediklerine göre, bu sular beni iyileştirecekmiş, ama bana kalırsa, asıl sizin mektuplarınız bana yarayacak. Nasıl olduğunuzu ve gizemli bir biçimde değindiğiniz işin içyüzünü bana bildirmenizi rica ediyorum. Beni teselli ediniz, seviniz beni. Sağduyulu olarak yazınız bana, çünkü mektuplar kimi zaman açılmış oluyor. Hoşça kalınız sevgili esinperim. Yazınız.

Paris'te, Bouloir sokağında oturan bayan Denis'ye; Vuassy aktarmalı.

*

Cirey 4 ocak (1748) [1749]

29 Aralık günlü şirin mektubunuza çok çok teşekkürler. Ölesiye meraktaydım. Gönderdiğim küçük-dizelerimden hoşlanmanıza sevindim. Şimdi onu biraz düzelttim.(1) Başlangıcı bana çok senli-benli ve önemsiz görünüyordu.

Vous qui la chronologie
Avez réformé les erreurs,
Vous dont la main cueillit les fleurs
De la plus tendre poésie,
Hénault dites-moi je vous prie,
Par quel art, parquel magie
Avec tant de succès flatteurs
Vous avez désarmé l'envie.(*)

(1) Voltaire en pohpohlayıcı küçük-dizelerinden birini (bir ev sahibi gibi, önce ününden söz eden şiirin, engin bilgisine göre kırıcı olduğunu sezen) *başkan* Hénault'ya adamıştır:
Hénault, fameux par vos soupers,
Et pour votre chronologie...
(Hénault, supe'leriyle ünlü kişi,
Ve kronolojiniz için...)
Ne var ki, Voltaire başlangıcı yukarıdaki mektupta yazıldığı gibi değiştirerek şiiri yeniden Hénault'ya 3 Ocak 1749'da göndermiştir.

(*) Siz ki kronolojide
Yanlışları bir düzene koydunuz
Siz ki elinizle topladınız çiçeklerini
Daha sevecen şiirlerin
Hénauld söyle bana, yalvarırım,
Hangi sanatla, hangi sihirle
Alkışçıların hangi başarısıyla
Kıskançlığı silahsız bıraktınız...

Henüz çok güzel oldu sayılmaz, ama ben size benim en küçük başyapıtım olacak bir küçük-dizeleri yazmak istiyorum.

Size gönderdiğim taşlama, *Catilina*'nın ilk gecesine giden, çok zeki bir adamın, bir Lorraine'linindir. Dediğine bakılırsa, şimdiye dek bundan kötü başka bir oyun görmemiş. Sizin o oyunu tanımlamanız daha ılımlı ve ölçülü. Aslında hiç kimsenin sizinkinden daha ince bir beğenisi yoktur ve sizin beğeninizin yanı sıra aynı zamanda yeteneğiniz de vardır. Ama, biriciğim, sakın becerilerinizi pek fazla zorlamayınız ve özellikle, karnınızda sancılar oluşacak noktaya gelinceye dek kendinizi işinize kaptırmayınız. Ondan çektiklerim bana yeter. Başımdan geçen 'melankoli, deneyiminin bana öğrettiğine göre, yaratıcı çalışma denli sindirime zararlı olan, barsakları kurutan başka hiçbirşey yoktur. Siz her ikimiz için sağlıklı olmalısınız.

Niye sizi Cirey'e çağırmıyorum? Sevgilim, sizi ay sonuna dek göremeyeceğim. Benim için hep anımsayacak mutlu günler olurdu bu. Bundan başka, *Catilina* ile ilgili yaygaranın alıp yürüdüğü bir sırada, kırsal kesimde olmak beni hiç üzmez. Bundan böyle iş artık bir para sorunu değildir. Size yararlı olabilecekse bana bildiriniz. Mektuplar güvenle alınıyor. Ne siz, ne ben bir elçi değiliz, bizim paketlerimiz açılmaz ve tüm düşüncelerinizi bana korkusuzca söyleyebilirsiniz.

Hoşça kalınız, yüreğiniz duygularımın, benim onları tanımlayabilmemden bin kez daha iyi, nasıl olduğumu size söyleyecektir.

V.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan, bayan Denis'ye; Vuassy aktarmalı.

*

Cirey, Vassy yakını, 5 Ocak (1747) [1749]

Biriciğim, 2 Ocak günlü mektubunuzu şimdi aldım. Yardımcı general! Kralın İtalya'daki elçisi! Güzelim, tüm bunlara karşı koyamazsınız artık. Evde oturup duracak birisi için bir kısa-dizeler yazıyordum size. Şöyle başlıyor:

Vivons pour nous ma chère Rosalie,
Que l'amitie, que le sang qui nou lie
Nous tiennelieu du reste des humains.
Ils sont sots, si dangereux, si vains,
Ce tourbillon qu'an appelle le monde
Est si frivole, et tant d'erreurs abonde
Qu'il n'est permis d'en aimer le fracas
Qu'à l'étourdi qui ne le connaît pas.
etc.(*)

Ama şimdi fikrimi değiştirmeliyim. Kişinin talihine karşı koymasında kendisine uygun gelmeyen koşullar

(1) Yaşayalım kendimiz için sevgili Rosalie'em
Bağlasın dostluk ve kan bizi birbirimize
Geçelim yerine geri kalan tüm insanların.
Onlar öyle aptal, öyle korkunç ve kibirlidir ki,
Adına dünya denen bu fırtına
Öyle uçarıdır, öyle çok yanlışlarla çevrilidir ki,
Salt uğultuyu sevmeye izin verir
Ve şaşkınlıktan tanımaz onu.
vb.

vardır. Sizi ne denli seviyorsam, bu öneriyi kabul edip yüreğimi incitmeniz için size o denli yalvarıyorum. Giderek, bir kale yerine, eviniz olarak İtalya'nın daha çok hoşuma gideceğini bile belirtmeliyim. Yemin ediyorum, sevgilim, sizi evinizde ziyaret edeceğim. Bundan hiç kuşkunuz olmasın. Paris'teki günlerimi sizinle birlikte, yazın-çevresini oluşturanlarla barış ve dostluk içinde geçirmeyi yeğleyecektim; ama kendimi sizin mutluluğunuza kurban etmeliyim. Yardımcı-General'inizle evlenmenizi dizlerimin üzerine çökerek yalvarıyorum sizden.

Bu, kesinlikle benim düşümdü; tamamen karşıt olmakla birlikte. Ne zaman geleceğimi size bildireceğim. Benim size olan görkemli sevgim, böyle parlak bir evlilikten vazgeçmemeniz dileği dışında herşeyi bana unutturuyor. Bu işi sona erdiriniz. Yaptıklarınızın tümünü, yapmayı tasarladıklarınızın tümünü bana bildiriniz. Yüreğinizin tümünü benimkine dökerseniz, kendinizle konuşmuş olacaksınız. Yalnız sizi seviyorum, sizi yalnızca kendiniz için seviyorum. Sizden başka hiçbirşey düşünmüyorum. Mektuplarınızı güvenlikle ve tam zamanında aldım. O mektupların üzerimdeki etkisini tasavvur edemezsiniz. Değindiğiniz iş size yararlı olabilecekse eğer, hiç korkmaksızın bana açıklayınız. Mektuplarınızı önce öpüyorum, sonra yakıyorum onları. Hoşça kalınız sevgilim, binlerce öpücük.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye; Vuassy aktarmalı.

*

Cirey 13 Ocak (1747) [1749]

Sevgilim, 9 Ocak günlü mektubunuzu aldım. Bana daha önce açıklamış olduğunuz tasarıdan söz ediyorsunuz. Bunun başarılı olup olmayacağı konusunda çok kuşkum var. Bay de Richelieu'nün onu krala önerecek konumda olduğuna inanmıyorum; diyelim ki önerdi, genel-denetleyici onu daha önce önerdiği için başarılı olamayacaktır.

Bayan de P. bu işi kotarmak için daha iyi konumdadır, ama o da bay de Montmartel'e danışmaksızın parmağını bile kımıldatmaz. Geriye kalan iş, önerinin usa uygun ve yapılabilir olmasıdır, ki bunların tümünün bir araya gelmesi oldukça enderdir. Bunu ben dönünce konuşuruz.

Artık bay de La Caseique'ten hiç söz etmiyorsunuz. Bana öyle geliyor ki, sondan bir önceki mektubunuzda onun adına hiç dayanamıyor gibiydiniz. Kendi payıma buna üzülüyor, sizin payınıza fazlasıyla keyifleniyorum. Bu iş, bana anlattıklarınıza göre, mareşal de Richelieu'yü ilgilendiren yanı dışında daha uygulanabilir görülüyor.

Crébillon oyunlarının son perdelerini Le Blanc'a(1) yazdırmış ise, şenlik var demektir! Allahtan siz kendi oyununuzu kendiniz yazıyorsunuz ve siz ne Linant, ne de bir Le Blanc'sınız. Bana *Catilina*'dan, Le Blanc'a özgü olduğu bal gibi belli birkaç dize gönderildi:

Mais ce qui me surprend, c'est que Sertorius
M'a dit qu'en aucun lieul'on n'avu Manlius.(*)

(1) Jean Bernard Le Blanc; hiçbir neden olmaksızın, yetenekleri Voltaire tarafından kraliyet katında kötülenmiştir.

(*) Ama beni şaşırtan şu ki, bu Sertorius
Dedi ki bana, hiçbir yerde görülmedi Manlius.

Daha bunun gibi birsürü dize olduğu söylentisi var. Ama bunlar niye Crébillon'un olmasın?

Binlerce öpücük, canım. Sizi yine göreceğim an, ömrümün en güzel anı olacaktır. Size düşümü anlatacağım, ama benim lanet olası o karın sancılarından, o tür düşlerin en büyük düşmanından kurtulmalıyım önce. Kendinize iyi bakınız ve benim için, tek teselliği kaynağı olacak bir yüreği koruyunuz.

V.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan, bayan Denis'ye; Vuassy aktarmalıdır.

*

[Ocak-ortası] (1747) [1749]

Sevgilim, büyük bir incelikle bana gönderdiğiniz *Catilina*'yı henüz okudum. Karşılaştığım şaşkınlıktan kendime gelemiyorum. Böylesine bir yapıtın birkaç kez sahnelenmesi, yada ilk temsilinden[1] sonra ayakta kalması olası mıdır? Salt kurgusu bile baştan sona dek son derece gülünç değil, salt diyalogları abuk-sabuk, çocuksu söz söyleme becerisiyle yapmacık aptallıkla, boş düşüncelerle, ilginç olmayan us-dışılıkla, görkemli çelişki ve tutarsızlıklarla ve her türlü arsızlıkla -daha önce eşi görülmemiş derecede- dolu değil, aynı zamanda Fransızca olduğu söylenebilecek on dizesi bile yoktur. Biçemi III. Henri zamanındakine benzer görünüyor. Kişi bu oyunun bir bahis için,

(1) Crébillon'un bu oyunu ilk kez 20 Aralık 1748'de temsil edilmiştir.

yada bir parodi olsun diye yazıldığını sanacak. Ve birisi,[1] bu edepsizce gösteriyi desteklemeye gerçekten soyunmuş mudur acaba? Ona koltuk çıkmak bir komploya katılmakla koşut mudur? O, ulusumuzun bir yüz karasıdır. Beni küçük düşürme tutkusunun, insan usunu ayaklar altına alan bu bölünmenin varlığının tek nedeni olduğu gün gibi ortadadır. Haksızlığa karşı kızıp köpüren biriyim, tamam; ama Catilina'nın senatoyu küçümser görünmesinden de çok, Paris'ten nefret ederim ben. Canım benim, kişi ya salt kendisi için, yada dostları için çalışır, ama küçük, yada büyük bir ayak takımı için asla! Ne tiyatroyu, ne de kendi dilini bilen bir kaçık olduğu için zavallı Crébillon'u bağışlayabilirim, ama güzellikler gösterisinde hiçbir değeri olmayan bir oyunu *Cinna*'nın da üstüne çıkaran o bölücü aptalları nasıl bağışlayabilirim?

Bu konuda daha fazla konuşmayayım. Çok öfkeliyim. Tüm düşüncemi size çeviriyorum, canım. Sizinle ortak anılarım, sizi yine görmek istek ve umudu, ruhuma *Catilina* ile enjekte edilen acılığı ve melankoliyi hafiletiyor.

Yeni evinizden söz ediyorsunuz. Ah, keşke tek ben sizinle orada olsaydım. Keşke tek ben sizinle!.. Hâlâ iyi değilim, ama yeniden doğuyorum, düş gücümü yazı yazan, harp çalan esin-perime doğru yönlendirince yaşıyorum.

(1) *Catilina* uğrundaki fitnenin başı, Voltaire'in de arkadaşı bayan de Pompadour idi.

*

Cirey, 18 [Ocak] (1748) [1749]

Sevgilim, 13 Ocak günlü mektubunuz düşünürlerin en büyüğüne yakışır biçemde yazılmıştı. Benim bile küçümsemenizi öğütlemeyi çekineceğim kimi çıkarları siz, kendiniz küçümsüyorsunuz. Usunuz ile dünyanın önyargısı arasındakini seçecek olan sizsiniz, buna karar verecek olan sizsiniz. Bana gelince, ben salt sizi sevebilirim, size hayran olabilirim ve kararınızı bekleyebilirim. Tüm bildiğim şu ki, henüz burayı terketmiyoruz ve benim tek mutluluğum sizinle birlikte yaşamak olacaktır.

Küçük fanteziler vb. örneğin, yaşamımı yönetmek gibi şeyleri söylemekle ne demek istiyorsunuz? Yüreğimi size açmadım mı ben? Hemen eğlence ve alay konusuna dönüşecek bir coşku[1] yaratmamayı bir kamu ödevi gibi duyumsadığımı bilmiyor musunuz? Yirmi yıl süren bir birlikteliğe saygı göstermede ve gerek Lorraine Sarayında, gerekse sürekli olarak sorun yarattığım dinsel inanç konusundan ötürü eziyet görmeye karşı şimdi bir korunacak yerde olduğum yalnızlığımda tek bir eylem çizgisini izlemeye zorlanmadım mı? Bu ay Paris'te olsaydım, hem bayan de P.'nin, hem kralın zihinlerinde oluşacak fikirlerden ötürü başıma neler geleceğini pekâlâ biliyordum. En garip hilelerle oynadım oyunumu, bunların en güzellerinden kimilerini döndüğüm zaman anlatırım. Gelgelelim bu mutlu

(1) Yeğeniyle evlenmesi konusunda, Voltaire'in sözcük seçimi ilginçtir: O, bir "eğlence ve alay konusuna dönüşecek coşku"dan (sansasyondan) sözediyor, bir "skandal"dan değil.

an hâlâ pek uzak. Bu ayın sonuna dek sürmez belki. Benim Paris'e geç gelmem ve beni konuşturmak[1] isteyen kişilere hiç fırsat vermememem zorunludur.

Başlangıcını beğendiğiniz küçük dizelerimi hiç kuşkusuz tamamlayacağım. Bu günlerde, ilk yazımından daha çok beğeneceğinizi umduğum *Sémiramis*'yi kısaltıyorum. Okuyunuz onu ve bana da *Femme à la mode*'u okutunuz. Sizin yapıtlarınızın verebileceği denli çok keyfi, salt benim düşlerim verebilir bana. Düşlerimi görürken, uyanır uyanmaz çabucak sizinle birlikte olmayı öylesine çok istiyorum ki! Ne var ki, buna layık mıyım acaba? Bu konuda hiç olmazsa sizin inceliğinize güveniyorum.

Canım benim, son mektubumdan, bay Richelieu'ye önermek istediğiniz iş konusunda ne düşündüğümü anımsayacaksınız. Şidiye dek öğrendiklerimden, öyle inanıyorum ki, o iş olacak. Bunu ayın 30'unda konuşuruz. Hayret, böylesine çok eleştiriye karşın, *Catilina* hâlâ oynanıyor. Ama kötü bir oyunu görmeyi sürdürmekten daha büyük bir günah olamaz. Sizi sevecenlikle öperim, ruhum sizi daha da çok öper.

*

Pazar [12 Mart 1749]

Dün dışarıya çıktım ve kendimi hiç iyi duyumsamadım. Siz, Thalia ile birlikteyken, ben de bay d'Argental'le *Sémiramis*'ye gittim. Önemsiz bir siyatiğim var bugün. Kar

(1) Crébillon'a öfke saçarken, bayan de Pompadour'a gücendiğini belirtmektir bu.

yağmayı sürdürürse, uzun süre böyle dolaşmalara çıkamam. Bana yaşanacak kısa bir yaşam kalırken, sizi öylesine uzun bir süre seveceğim ki...

Paris, *Sémiramis*'ye yeni bir beşinci perde yazmamın ve 800 dizeyi değiştirmemin dedikodusuyla çalkalanıyor. Bu öykünün kaynağı olarak siz gösteriliyorsunuz. Herkese bunun yanlış olduğunu belirtmenizi ve topu topu elli dizeden fazla dize değiştirmediğimi üstü kapalı olarak açıklamanızı rica edeceğim. Yoksa halk hemen benden yeni bir oyun beklemeye başlar ve başka hiçbirşey bundan daha büyük bir zarar veremez bana. Binlerce öpücük, sizi seviyorum.

V.

Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye.

*

Ah, canım, sizin, sayınızı yeniden görmek istemenizden daha çok, sizi kucaklamaya can atıyorum ben. Yemek yemeyeceğim, ama bana yemek çıkarırsanız perhizimi bozarım. Bayan Du Bocage'ı defterinizden siliniz; o, benim sevdiğim denli çok sevmiyor sizi. Bu akşam saat dokuzda ayaklarınızın dibinde olacağım ve sizi sevecenlikle öperim.

Bayan Denis'ye.

(1) *Sémiramis*, 10 Mart 1749 Pazartesi günü yeniden sahnelenmiştir.

*

[Yaklaşık Mart] (1749)

Canım, bugün sizi öpemeyeceğim, demek ki bugün yitik bir gündür. Dün akşamki o pis olaydan biraz acı çekiyorsam da, kentte koşuşturmaya zorunluyum. Yarın sizi görmeyi umarım. Ömrümün tüm saatlerini sizinle birlikte geçirmeyi isterdim.

*

[Yaklaşık Nisan] (1748) [1749]

Canım, o güzelim güldürüden dönüyorum. Onu daha sonra konuşuruz. Ben biletleri birinci haber-ulağınıza verdim ve bu mektup ikincisiyle size ulaşacak. Beni kınayıp özür dilerken, şaka ediyorsunuz, sevgilim. Tüm ömrüm boyunca sizi sevecenlikle seveceğim, neyi beğenirseniz inanacağım, yaptığınız herşeye onayımı vereceğim, ruhunuz benim ruhumun yarısıdır, tüm üzüntülerimde benim tesellim olunuz. Binlerce öpücük.

Bayan Denis'ye.

*

[Lunéville 1746) [Paris, yaklaşık 25 Mayıs 1749]

Canım, bana bildirildiğine göre, kral, sanırım onur payelerimin ve Saraydaki makam görevlerimin sürekli koru-

ma hakkını, onları[1] satma iznini de içermek üzere bana bağışlanmış. Bu, öylesine görkemli bir bağış ki, zor inanabiliyorum. Henüz ilgili bakandan bir mektup almadım. Benimle dalga geçip geçmediklerini anlamak üzere Versailles'a gideceğim.

Tüm Paris biliyor ki, o küçük güldürü Nanine[2] benimdir. Öte yandan yalan yere buna karşı koymak olası değildir artık. Bunun, kişinin yüzüne karşı fısıldanması bile üzüntü verici. Maskeli olmayı yeğlerdim. İşin içinden sıyrılmak istedim. Ya sizin başınıza gelseydi... Benimkinden çok onu daha ilginç buluyorum. Binlerce öpücük.

Bayan Denis'ye.

Bu mektubun gününü saptamada bayan Denis'nin 1746, 1747 ve 1748 yılları arasında bir karar veremediği anlaşılıyor; Versailles'ın adının geçmesi bile mektubun Lunéville'de yazılmadığını göstermeye yeterli; her ne olursa olsun, saptanan günde hiçbir kuşku yok (aşağıya bakınız).

*

Lunéville, 24 Temmuz (1748) [1749]

Canım, en sonunda bay d'Argental'dan istediklerimin tümünü elde ettim. Bundan böyle size yazdığım isteğimi geri çekiyorum. Bay d'Argental *Nanine*'i geri gönderdi.

(1) Bu kitabın ilk özgün Fransızca baskısında bu mektuba 10 Haziran 1749 gününü verdik; ne var ki, kitap basıldıktan sonra, kendi çaba ve girişimimle, Voltaire Enstitü ve Müzesi için, Voltaire'in ünvanını sürekli korurken, kral odası soylusu payesinin satışını onaylayan, kralın 27 Mayıs 1749 günlü yetki belgisini buldum; 53.000 franka Pierre Dufour adındaki kişiye yapılan satışın kayıt belgesinin günü de 27 Mayıs 1749'a uygun olup, bu belgelerin tümü şimdi Enstitü arşivindedir.

(2) 16 Haziran 1749'da ilk kez sahnelenmiş, birkaç gün sonra Voltaire, Cirey'e dönmüştür.

Benim hâlâ onun üzerinde çalıştığımı düşünebiliyor musunuz? Hem de oldukça yoğun bir biçimde. Bana inanınız, bir güldürü Herkül'ün üstesinden geleceği işlerden biridir. Sizinle, kendimle olduğum gibi ciddiysem eğer, şaşırmayınız, yada öfkelenmeyiniz. Kişi, dostlarının alkışlarıyla dinginleşmemeli ve olumlu davranarak bu tehlikeden sakınmalı. Başka hiçbirşey böylesine yanıltıcı olamaz. *Amour pour amour*(1) tam Paskalya'dan önceki büyük perhiz günlerinde temsil edildi. La Chaussée alkışlandı, ama ileride küçümsenecek demektir bu. *Le Méchant*(2) alkışlar yüzünden sıksık kesildiyse de, kimi çok güzel taşlayıcı dizeleri olan çok kötü bir oyun olarak anımsanacak. Bir yapıtın özgüyü hak eden gerçek niteliğine kavuşabilmesi için dolu dolu bir on yıl gereklidir. Aman Tanrım, ne bitmez tükenmez azap! Ve hem de hangi yetersizliğin karşılığı olarak! Sanat sonsuzdur, ödülü boş bir düştür; salt emek gerçektir. Aman yüreğimizi yitirmeyelim. Çalışalım, canım. Çalışmanın keyfi herşeyi yatıştırır, ama sizden çok uzaklarda olduğum için beni hiç yatıştıramaz.

Raffiat'nın Cartouche'un(3) yerine geçmesi gibi, Fréron

(1) *Amour pour amour* (Aşk için aşk), Pierre Claude Nivelle de la Chaussée'nin bir oyunudur; ilk kez 16 Şubat 1742'de sahnelenmiştir.

(2) *Le Méchant* (Kötü yürekli adam) Jean Babtiste Louis Creset'nin bir oyunu; yazgısı ne parlak, ne de hüzün vericidir. Oyun ilk kez 1747'de sahnelenmiş 13 kez temsil edilmiş, sıksık yeniden sahneye konmuştur.

(3) Pierre François guyot Desfontaines, şiddetli bir Voltaire karşıtı eleştirmendi ve homoseksüellikten Bicêre'de hapsedilmişti. Yaşamı, sonra onu kötüleyerek sürdürdüğü bir adamın araya girmesiyle kurtulmuştur; Elie Fréron, Desfontaines'ten daha az yetenekli olmasına karşın, yeni fikirlere karşı savaşmaya ilgi duydu; *Lettres sur quelques ecrits de ce temps* (1749-1754) adlı dergisini çıkarmaya başladı, sonradan bu sürekli yayın L'année littéraire (1754-1790) adıyla yıllığa dönüştü. Raffia ve Cartouche kötü-ünlü iki soyguncuydular.

da Desfontaines'in yerine geçmiştir. Ama Bicêtre hapishanesi ortalıktan kaldırıldı mı? Şu aşağılık Rousseau'nun mektuplarının[1] üç cildini okudunuz mu? Onun olsa olsa salt üç ode'u (güzellemesi), Tanrıyı öven şiirlerinin çoğu, birkaç taşlaması korunmalı, yapıtlarının geri kalanı kendisiyle birlikte ateşe atılmalıdır. Söylendiğine göre Racine'in[2] değersiz oğlu, bu mektupların editörüdür. Basımevi harflerinde bir yenilik yapmışsa da, öteki yaptıkları babasının onurunu ayaklar altına almasına yetmiştir. İyi geceler, her zamankinden çok sizi seviyorum.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye; Lunéville'den postalanmıştır.

Bu mektubun yılı 1748 değil 1749 olmalıdır; Voltaire, en sonunda Nanine'i geri verdiği için 24 Temmuz 1749 günü Argental'e ayrı bir mektupla teşekkür etmiştir.

*

Lunéville, 12 [Ağustos] (1748) [1749]

Canım, beni üzen iki mektubunuzu da bugün aldım. Ben sizi kırda, kasabada sanıyordum, meğerse Paris'tey-

(1) *Lettres de Rousseau sur différen(t)s sujets* (Çeşitli konular üzerine Rousseau'nun mektupları) (Cenevre 1749-1750). Bu Rousseau, elbette ki, Jean Baptiste idi.

(2 Özgün mektubun bu tümcesinde, tam olarak çevrilemeyecek bir yanılsatma var; Voltaire şöyle yazıyor: "On dit Racine fils ou fy..." (söylendiğine göre oğul Racine ya da fy...) Louis Racine aslında çoğunlukla Rousseau'nun *Lettres* (Mektuplar)'ın editörü olarak bilinir, ama bunun kesin bir kanıtı yoktur.

mişsiniz. Belki şimdi bile oradasınızdır. Siz bayan Du Bocage'unkinden çok daha değişik bir hevesle çalışıyorsunuz ve bu hevesiniz sizi özümsüyor. Oyununuz en iyisi olacak, ama mimar yaptığı evin altında kalıp ezilmemeli.

Ben size öğüt veriyorum, ama benim öğüt almaya hiç yeteneğim yoktur. Bildiğiniz gibi, bir yıla yakın bir süreden beri *Catilina* rezaletine karşı Fransa'nın öç alması için bir tasarıyı kafamın içinde evirip çeviriyordum. Cicero'ya çok değer verdiği utkuyu yeniden yaşatmak, pezevenkliğini paylaşma amacıyla uydurulmuş bir papazla birlikte kendi öz kızını başkalarına peşkeş çekme noktasına dek alçalışını göstermek istiyordum. Paris'e ve Roma senatosuna öç aldırmak istiyordum. Ulusa yeniden onur giysisini giydirmek istiyordum. Ama bu fikirler kafamdan uçup gitmişti, çünkü Catilina'nın komplosuna kadınlar nasıl katılabilirdi? Her neyse, bu ayın üçünde benim dinginliğimin düşmanı bir şeytan içime giriverdi, etkisi müthiş bir kadın fikrini verdi, Saltanat ve Plutarkhos'u yeniden okuttu bana, kendime karşın beni zorla çalıştırdı ve bu hızla beni bir haftada bir oyun[1] yazmaya yönlendirdi. Şimdi bile bu büyük cesaret ve becerinin dehşeti içindeyim. Gün aşırı bir perdeyi, güç beğenir kişiliği olan bayan Du Châtelet'ye; beğenisi zekiliği denli iyi olan bay de Saint-Lambert'e; kısacası, bizim küçük topluluğumuza okuyorum. Konunun varsıllığı, Roma'nın yüceliği, kadınların konumunun o müthiş duygululuğu, Cicero, Catilina, Sezar, Cato gibi kişiler beni benden yukarı çektiler, daha önce var

(1) Bu oyunun adı en onunda Rome Sauvée (Kurtarılan Roma) oldu. Voltaire'e göre kuşkusuz iyi bir oyundu.

olduğumu bilmediğim bir güç verdiler bana. Bu oyunu yazmak için kaç güne gereksinmem olduğu sorulsaydı, iki yıl diye yanıt verirdim. Oysa ben onu sekiz günde yazdım, yada sekiz gecede diyebilirim. Yorgunluktan öldüm bittim, tükendim, şimdi deliksiz bir uyku çekebilirim artık. İşte canım, yeteneğin doğası böyledir, sizi zorla ele geçirir. Yeter ki, öldürmesin. Sağlığınızı düşününüz, ama oyununuzu da unutmayınız. Size benim *Catilina*'mdan kimi sahneler göndereceğim, ama al gülüm, ver gülüm, bay de La Reinière'i[1] anımsayınız. Buradaki dostlarım *Mérope*'un *Catilina*'ya kıyasla daha soğuk olduğunu, ama bu son tragedyanın benim en iyi oyunum olduğunu söylüyorlar. Elbette bu tümüyle doğru değildir, ama laf aramızda, *Catilina*'nın birçok bakımdan sorgusuz sorusuz en güçlü yapıtım olduğuna ben de inanıyorum.

Salt pek saf ve hınzır birisi, o kitabın benim olduğuna inanır. Ben bile zor okuyorum onu. Ne küstahlık! Bırakalım başkaları ne derlerse desinler; biz çalışalım, mutlu olalım ve birbirimizi yine görelim, işte böylece, şunu söyleyebilirim.

Vivons pour nous ma chère Rosalie. Kavga ettiğiniz o kibirli eşek kimmiş? Beni *Catilina*'dan daha çok ilgilendiren oyun nasıl gidiyor? Rousseau'nun şu mektupları ne yavan! İyi geceler.

Voltaire'in yeni oyununun yazısı gösteriyor ki, mektubun yılı 1748 değil, 1749'dur.

---

(1) Bu tümcenin anlamı şuydu: 'Paketleri, giderlerini benim ödemem koşuluyla göndermeyiniz, benim yaptığım gibi yapınız; posta servisinden sorumlu baş-vergi-toplayıcı'nın izniyle parasız gönderiniz.'

(*) Yaşayalım kendimiz için sevgili Rosalie'm.

*

Lunéville, 14 [Ağustos] (1747) [1749]

Canım, rahib d'Olivet'ye *Catilina*'mın ilk sahnelerinin bir taslağını gönderdim ve onu size vermesini rica ettim. O'nun, uygun bir zamanda sizin güldürünüzü okumasını isterdim. O şen şakrak biri değildir, ama iyi bir yargıcıdır. Ne zaman size uğrayabileceğimi ona sordurunuz lütfen. Sağlığınız nasıl? Sizin züppe hanım arkadaşlarınız nasıllar? Ben her ikisine çok ilgi duyuyorum. Yaklaşan utkunuzu çok seviyorum, ama onu kazandıktan sonra, utkunuzu daha az seveceğim. İyi geceler, canım, tüm yaşamım boyunca sizi yüreğimde yaşatacağım.

V.

Sarayın merkez salonlarında büyük bir valizimi biraz önce yitirdim. *Catilina*'yı yazıp bitirdim, bari onun çantasını yitirmemeye çalışayım.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye Lu-néville'den postalanmıştır.

Olivet'ye gönderilen, daha sonra adı Rome Sauvée olacak oyunuyla ilgili günsüz bir mektuba yaklaşık 12 Ağustos 1749 gününü önermiştim; o gün, işte bu mektupla doğrulanmış oluyor. Bayan Denis'nin 1747 yılına kulak asmayınız.

*

Lunéville, 16 Ağustos (1748) [1749]

Nasılsınız? Sağlık durumunuzu çok merak ediyorum. Bana yazınız, yada birisine yazdırınız. Aziz Louis gününde

(1) Pierre Joseph Thoulier d'Olivet, Voltaire'in okul öğretmeni ve dostu.

rahip d'Arty'yi dinlemeye gidebilirseniz, bayan Dupin'le[1] birlikte gidiniz. Yerini ve zamanını araştırıp öğreniniz; azizliğe ulaşmış bir din adamına adanmış bu övgü söylevi'nin haberlerini bana da bildirirsiniz. Bu saygın din adamı bir kahramandı ve ben hem kahramanlarla, hem de bayan Dupin'le ilgileniyorum. Rahib Olivet'yle görüşebildiniz mi? *Amazones*[2] oyununa çağrılıydım, oysa ben züppe hanımları yeğlerdim. Kendinize iyi bakınız, biriciğim ve bana yazınız.

V.

Paris'te Boğuloir Sokağında oturan bayan Denis'ye gönderilmiştir / Lunéville'den postalanmıştır.

Doğal olarak bayan Denis'nin yılı yanlıştır.

*

Lunéville, 23 Ağustos 1749

Canım, ayın 16'sında gönderdiğiniz mektubunuzu bugün alabildim. Siz; o sefil Crébillon, öldürücü ve gözü dön-

(1) Bu masum sözcüklerin altında 'yazın tarihi'nin en acayip olaylarından biri gizlidir; kısacası, bayan Dupin yeğeni rahib d'Arty'ye 1749 yılı Aziz Louis gününün 'övgü söylevi'nin verilmesi için güçlükle bir çağrı sağlar. Pek gıpta edilen bir onuru olan bu dinsel söylev, Louvre Sarayı'nda *Académie Française* üyeleri önünde verilecektir. Yeğeninin günün anlam ve önemine değer bir söylev hazırlamakta yetersiz olduğunu bilen bayan Dupin, bu söylevi yazması için Voltaire'e başvurur. Bu alış-veriş gizli tutulur; böylece iyi hala yazıyı Voltaire'in elinden alır; yazı, genç özel-okutman tarafından yeniden temize çekilir, sonra koruyucu halası özgün yazıyı geri alır. Bu genç özel-okutmanın adı Jean Jacques Rousseau idi. Bu öykü gerçektir: Yazı metinleri ve yazışmalara ilişkin belgeleri elimdedir.

(2) *Amazones* (Amazonlar, yada tek memeli savaşçı kadınlar) Anne Marie Du Bocage'ın tek oyunu, 24 Temmuz 1749'da ilk kez sahnelenmiştir.

müş bir halk topluluğunun elinden ivedilikle alınıp, elele veren polislerin tam ortasında utanç dolu bir biçimde kalırken, *Comédie Française* tarafından sessizce düzenlenmiş 'Kamuyu aşağılayıcı eylem'den[1] korunmak için böylesine uyanık davranan, tehlikeden kaçmak için öylesine titizlik gösteren, tanıdığım en hayran olunası yaratıksınız. Size en ateşli sevgimle teşekkürler ederim. İstediğinizden daha çok minnet duygusu esinleyebiliyorsunuz bana, ama size olan sevgimi daha da çoğaltığınız için baş kaldırıyorum size.

Troyes piskoposu burada. Hiç bilmediğim halde, onun bir akademi üyesi olduğuna inanıyorum. Bana söylendiğine göre, tanınmış rahible Blanc'tan daha çok beğeniliyormuş o. Şu sırada benim odama gelmesi bekleniyor. Ona iyi haberler söylemek için sabırsızlanıyorum.

Her zaman size züppe hanımlığınızın sözünü edeceğim; umut etmeyi, yakınmayı, sizi yüreklendirmeyi, yanlışları bulmayı, size baskı yapmayı bırakmayacağım ve kendinizi çekingenliğe kaptırmanıza izin vermeyeceğim.

Kuşkusuz, Catilina'nın başlangıcını gördünüz. Bay d'Argental'de özgün elyazmasının tamamı var. Onu okumanızı rica ediyorum. O'na yazınız. mektubunuz O'nun Paris'teki evinden karısıyla birlikte kaldığı Anteuil'e gönderilecektir. Ondan bir buluşma günü ve saati isteyiniz. Fikriniz benim için vazgeçilmezdir. Oyunun başka oyun-

(1) Jacques Du Vaure'un *Le Faux Savaut* (Düzmece Bilgin) adlı oyunu 13 Ağustos 1749'da *L'amant précepteur* (Aşık Öğretmen) adıyla yeniden sahneye konuldu; Sansür'den 50 Voltaire karşıtı dizeyle geçmesine karşın, bu dizeler daha sonra yok edilmiştir.

larla hiçbir benzerliği yoktur. Eğer Roma bu tragedyada baş kahramanın yerini, yani baş rolü almazsa, kendimi yitmiş sayarım. Oyunun gerçek adı *Rome Sanvée*'dir.[1] Cicero, *Catilina*'dakinden daha önemli bir karakterdir. Bizim Fransızlar Roma'yı sevecekler mi acaba, bilmiyorum. Ama niye sevmesinler ki? Kişi, bir başkasının benimsemediği duygulardan da onur duyar. Her neyse, eğer oyunu beğenirseniz, komplo kuranlardan hiç korkmayacağım. Onlar kısa birsüre için ortalığa zarar verseler bile, sonsuza dek başarı sağlanmasına yardım ederler. Kıskançlığın da yararları vardır. Binlerce öpücük, canım, yazınız.

V.

Rahib d'Olivet'yi görmediniz mi sahi? Uzun bir süre önce O'na, birinci perdenin yarısını göndermiştim. Haydut yanıt bile vermedi.

*

Lunéville, 28 Ağustos 1749

Dikkat buyurunuz, canım, birinci perdenin tamamını okudum diye düş kurmayınız sakın. Lütfen oyunun tümünü size vermesini bay d'Argental'den isteyiniz. Tanrı aşkına, beş perdeyi de okuyunuz ve Romanın öcünü alıp almadığını görünüz. Attığım adımları bayan de Pompadour'a bildirmek gibi vazgeçilmez bir görevi de yerine getirdim. O da bana en sevindirici yanıtını gönderdi. Tanrılara kurban verme olayıydı bu. Küçük Trojan'ımızın burada olduğunu size söylemiş miydim? Rounes piskoposunun onu

Akademi'deki yerinden etmek için dolaplar çevirdiğine inanıyorum. Teselli bulsun diye Trajan kendisinin Lunéville'e koro öğretmeni olarak atanmasını sağladı. Borçlarının tümünü ödeyinceye dek benim yanımda kalacak. Pek duyarlı bir karar aldı o. Bu şu demektir ki, Saray'da bir tane daha sevimli adam olacak, ama sizi tüm yüreğimle sevdiğimi size söylemek koşuluyla onu serbest bırakmak istiyorum.

V.

*

Sevgilim, sizi hiç böylesine çok sevmemiştim. Hemen hemen sizin tüm eleştirileriniz hayranlık verecek denli etkileyici; düşününüz ki, siz salt bir hafta içinde yapılmış bir taslağı görüyorsunuz. Kısa birsüre için çalışmayı bırakmak istiyorum; böylece hiç olmazsa dinlenmiş gözlerle işime dönerim, en iyisi onu unutmak. *Electre*'ı[2] bitiriyorum, ama bayan du Châtelet onu elimden çekip aldı. Bu demektir ki, yandı bizim bir haftamız; yoksa Electre'ın taslağını yakında görürdünüz. Yaşam kısadır, acele etmeyelim. Ama bana sizin güldürünüzden, beğendiğiniz şeylerden, yaptığınız tüm işlerden haberler veriniz. Aman Tanrım, niye ben sizin yanınızda değilim ki?.. Binlerce ateşli öpücük.

V.

(1) Hileyle, yada hilesiz, Guy de Guerapin de Vauréal, gerçekten 4 Eylül'de Akademi'ye üye seçilmiştir.

(2) Electre: Konusu, Sophocles'in Elektra'sından alınıp yeniden işlenen tragedya.

4 Eylül (1749)

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye / Lunéville'den postalanmıştır.

*

Lunéville, 10 Eylül (1749)

Canım benim, yirmi yıldır bir dostum[1] olan kişiyi yitirdim. Biliyorsunuz, uzunca bir süreden beri bayan Du Châtelet'yi bir kadınmış gibi görmüyordum; benim o korkunç üzüntümü paylaşacağınıza güvencim var. O'nun ölümünü görmek, hem de böyle koşullarda! Ve böylesine bir nedenle! Dehşet verici! Ortak acımız karşısında bay Du Châtelet'yi yalnız bırakmıyorum. Cirey'e gitmeliyiz, önemli kâğıtlar var orada. Cirey'den sizi kucaklamak, tek tesellimi ve yaşamımın biricik umudunu bulmak için Paris'e döneceğim.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye / Lunéville'den postalanmıştır.

*

Cirey, Vassy yakını, 17 Eylül (1749)

Sevgilim, ben dostluğun kurbanıyım. Yirmi yıldır dostum olan bir kadının en müthiş koşullarda ölümünü gör-

(1) Burada, özgün mektuba göre çevirisi olanaksız bir incelik var: Voltaire, bayan Du Châtelet'den 'un ami' diye sözediyor; oysa 'un', erkekler için kullanılır.

müşüm. Şimdiyse üzüntümü artıran bir görevi yerine getiriyorum. Sevgi için yaratılmış bir ruhum varsa, kendisine salt minnet duyguları duyumsadığım, tanıdığınız o kişiden daha candan değilseniz bana, hem pişmanlıklarıma göre, hem de durumuma göre hüküm veriniz. Öyleyse tüm yüreğinizi veriniz bana ve benim bayan Du Châtelet'ye yas tutmam gibi, siz de hiç olmazsa birgün için yas tutunuz bana. Yazınız; bana kalan birkaç günün tek tesellisi ve değerlisi olunuz. Vassy'ye yakın Cirey'e yazınız. Neler yaptığınızı bana bildiriniz. Tüm duygularınız, tüm yaptıklarınıza, tüm düşüncelerinize ilgi duyuyorum. Yalnızca size açık duran bir yüreği doldurunuz.

V.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye.

*

Cirey, 23 Eylül (1749)

Rahatlatıyorsunuz beni, canım, hem de en duygulandırıcı bir biçimde. Buna çok gereksindiğimi söylemek zorundayım. Burada tüm günlerimi gözyaşları içinde, bana O'nu anımsatan kâğıtları düzenlemekle geçiriyorum. Ben bir hanımefendiye değil, bir dosta, bir büyük insana yas tutuyorum ve üzüntüm hiç kuşku yok ki, ömrüm boyunca sürecek. Bunca üzünçle dolu bu yaşamı siz mutlu edeceksiniz. Onu tümüyle size adıyorum.

Herşeyi bir düzene koyup işleri bitirmek için iki gün daha kalacağım burada. Bu iki gün içinde O'nun kadın

dostlarından birisiyle çalışacağım ve sonra atlarımla birlikte, kısa konaklamalar yapa yapa Paris'e döneceğim. Başka türlü yapamıyorum, çünkü O'nun oğluna ödünç olarak gönderdiğim posta-arabası paramparça olmuş. Tüm yardımdan ve olanaktan uzak, ıssız bir kırsal kesimde, bir kişinin karşılaşacağı tüm güçlükler başımdan geçiyor. Ama onları duyumsamıyorum bile. Yaralanmış bir insana vızıltı gelir bunlar. Bu Cirey, canım benim, Alcina Sarayı'dır[1] sanki. Ama tümü yok oluyor artık. Korkunç bir çölden başka birşey değil burası. Ama, iyi ki siz varsınız.

Yazacak olursanız, mektubunuzun adresine 'St. Dizier'de bekleyecek' diye bir not ekleyiniz. Sizin beş perdenizi Paris'te görmek için sabırsızlanıyorum. Onunla *Catilina*'dan daha çok ilgilendiğime emin olabilirsiniz. Bana keyif veren uğraşları hiç düşünmüyorum, düşünemiyorum, kendi yapıtıma dudak büküyorum, ama sizin yapıtlarınızı, birisinin bir başkasının çocuklarını sevmesi gibi seviyorum. Bir kez daha, sevgilim, yüreğim, yaşamım sizindir ve onları ne isterseniz yapınız.

V.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye / Vuassy'den postalanmıştır.

*

Châlons sur Marne, 29 Eylül (1949)

Mektuplarınız, canım, beni en sevecen duygularla doldurdu; mutsuz yaşamımın geri kalan günlerini geçirmek ve

(1) İtalyan devlet adamı, yazar ve şair Ariosto (1474-1533)'nun *Orlando Furioso*'sunda adı geçen saray.

kollarınızın arasında ölmem için tüm tasarımlarım sınırlıdır. Size anlattığım gibi, Paris'e kısa aşamalarla dönüyorum. Şimdi Châlons'dayım. Yüreği sevecenlikle dolu gerçek bir düşünür olan yaşlı bir dostla[1] birkaç gün geçirmek için Rheims'e gidebilirim. Paris'ten ve o korkunç ölümle ilgili sorulardan korkuyorum. Bu ölümün, haberlere doymak bilmez bir kamu merakının ve üzünç yaraları açan merak gözyaşlarının üstünden şöyle kısa birsüre geçsin diyorum.

Çok ilgilendiğim ve dönüş yolunda beni teselli etmeye yardımcı olacak oyununuzu Cirey'deyken bana göndermediğiniz için çok üzgünüm. Bay d'Argentale'in oyununuzdan çok hoşlanmış olması büyük bir başarıdır. O, kuru kalabalığın geçici beğenisini yazgıya bağlayan bir yargıcı değil, ama daha uygun, aydın bir toplulukla kazanılacak kalıcı başarının mükemmel yargıcıdır. O ve onun çevresi yirmi yıldır bana Paris'in en iyi bilgiçleri olarak göründüler, ama siz ne yazık ki böyle hayırlı bir öğüde[2] baş kaldırmakla büyük bir kabahat işlediniz. Gerçeği tüm ayrıntılarıyla söylemesini bay d'Argentale'den rica etmelisiniz. Bayan Du Bocage'ınki gibi bir başarı için size neyin yararı dokunur acaba? Sizin oyununuzun birinci perdesinde büyük güzellikler gördüm; zavallı bayan Du Châtelet de bu güzelliklerden etkilenmişti; bunlar yeterli değildir ve son perdelerde düzeltilecek birşeyler kalmışsa bunları

(1) Louis Jean Lévesque de Pouilly.

(2) Voltaire'in kendisi her zaman yapıcı eleştiriye açıktı; yaşadığı günlerin sonuna doğru, 'iyilik-sever-melekleri' Argental'lerin eleştirisine yanıt olarak, oyunlarını düzeltmek, giderek yeniden yazmak için asla duraksamamıştır.

düzeltmek için cesur olmalısınız. Hiçbirşey savsaklanmamalı. Konu çok güzeldir, zarif pasajlar zeka parlaklığı ile doludur; siz oyununuzu mükemmel bir duruma getirebilirsiniz. Bu hem sizin için, hem de cinsiniz için ölümsüz bir utku olacaktır. Birçok kadın yazar, sayısız temsiller veren, ne iyi, ne kötü denebilecek tragedyalar da yazmışlardır. Barbier'ler[1], Bernard'lar[2] ve Gomez[3] alkışlamalar, ama şimdi kim onları anımsıyor? Sizin, bu alanın büyükleriyle ölçüşecek bir ortamınız var; birkez daha söyleyeyim, gerçeğin sizden saklanmasına asla izin vermeyiniz. Gerçeğin söylenmesini hak etmelisiniz, ama siz gerçekten yararlanmayı denemeyecek denli aşırı duyarlısınız.

Böylece bir hafta, yada on gün içinde sizi ve yapıtınızı göreceğim demektir. Bu arada lütfen bay Dupin'e, iş ortağının, benim eşyam ile dolu iki arabayla, özellikle Cirey' den gönderdiğim bilimsel aygıtlarıma göz kulak olmasını 'tenbih etmesini' söyleyiniz. 25 adet büyük sandık var ve bunların karman-çorman olduğunu görürsem çok üzülürüm. Kırk centilmene[4] güvence veririm ki, bu 25 sandığın içinde krala bir metelik vergi borcu olan tek bir çul bile yoktur. Sahipsiz mallar servisindeki bay de Lafond'a sandıkları kabul etmesini ve eğer taşıyıcı firmanın faturasını

(1) Marie Anne Barbier, öteki oyunları arasında, o da Voltaire gibi *Mort de César* (Sezar'ın Ölümü)'nü yazmıştır (1709).

(2) Catherine Bernard, oyunları arasında Voltaire'inki gibi *Brutus*'de (1691) vardır.

(3) Madeleine Angélique Poison Gomez; o da Voltaire gibi *Sémiramis*'yi (1716) yazmıştır; başka traedyaları da vardır.

(4) 'Bay Kırklar' normal olarak Académie Française üyelerini kastederdi; ama burada baş-vergi-toplayıcısına gönderme var.

ödeyecek parası yoksa, size başvurmasını yazıyorum. Taşıma ücreti yaklaşık 280 franc'tır, ki bunu Paris'e gelir gelmez size vereceğim. Tüm bu yorucu ayrıntılar için özür dilerim, canım. Arabalar St. Antoine kapısına geleceklerdir.

Ama ben, sevgili, ben gelince Paris'e, ne zaman kucaklayacağım benim utkum ve mutluluğum olan biriciğim? Rheims'de bay de Pouilly'lerde birkaç gün dinlenecek olan bana yazmanız sizin iyilikseverliğiniz olacaktır. Mektubunuzu alır almaz orayı hemen terkedeceğim, söz! Hoşça kalınız, binlerce öpücük.

*

Châlons, 30 [Eylül 1749] (1749)

Canım benim, size yazdığım gibi, bugün Rheims'e gitmeye niyetliyim ve sizden bir mektup alıncaya dek orada kalacağım. Bay Dupin'den, yada dostlarınız arasındaki bir başka baş-vergi-toplayıcı'dan balyalarımın doğrudan bana teslimine izin alamazsam eğer, hiç olmazsa ben oraya gelinceye dek, onların gümrüklenmiş olarak özel bir depoda bekletilmesini sağlayınız. İple bağlanarak güvenceye alınmış bisürü sepet var, bunların laik birilerine bırakılmaması gerek. Bu küçük sorunu sizin dostluğunuza ve sakınganlığınıza, -size verdiğim zahmetten ötürü bağışlanmamı rica ederek- bırakırım, canım.

Bay d'Argental'i gördünüz mü? Benim içtenlikle merak ettiğim yapıtınız hakkında ne diyor? Ne zaman sahne-

ye konulacak o? Siz ne zaman sahneye konulacak bir güldürüde başrole çıkacaksınız? Daha önceleri şiir yazmakta hiç deneyiminiz olmamasına karşın böyle bir beceriyi üstlenebileceğinize şaşırmaktan kendimi alamıyorum. Bu gerçekten dehanın üstünlüğünün ayırıcı niteliğidir. Siz ve yasını tuttuğum o kişi az rastlanır bir çift oluşturuyordunuz. Birkez daha, canım, düzeltmeler nedeniyle sakın cesaretiniz kırılmasın ve bırakınız kendinizi bay d'Argental'in ellerine. Hoşça kalınız, sevgilim. Bu hava benim sağlığıma hiç de iyi gelmez.

V.

Chalons, 30 (1748)

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye / Châlons'dan postalanmıştır.

Bu kez, bayan Denis, mektubun yukarısına bir yıl, aşağısına başka bir yıl yazdığı görülüyor.

*

Rheims, 5 Ekim (1749) varış akşamı

Canım, öncelikle size, bay d'Argental'in ilk kez karşılaşmasına karşın yapıtınızdan çok hoşlandığını bana yazmasının beni son derece sevindirdiğini söylemeliyim. O, size, karşı nazik davranabilir, ama bana gerçeği söyler. Doğacak kızınızın bana ne umutlar verdiğini tasavvur edemezsiniz? İnanınız bana, bunu yaşamımın en coşku verici anlarından biri olarak kabul ediyorum. O yaşlı kadınla kaldığım Paris'teki evle pek az ilgileniyorum. Hiç sevmiyo-

rum o evi ve kaça olursa olsun satın almak istemem orayı. Bay Du Châtelet bu evle ilgili birşeyler yazmıştı bana; evi kiralamak isteğiyle gibi yazdıklarını tümden kabul ediyorum. Bay de Boulogne'un St-Honoé sokağında, Jacobin'lere yakın biryerde bir başka ev var. Orada pek rahat edebiliriz. Bu benim fikrim ve işimize yaramazsa, başkasına bakarız. Bay Dupin'le öyle incelikle konuşmanıza teşekkürler. Tüm istediğim, eşyamın güvencede olmasıdır.

St.-Dizier'e gönderdiğiniz mektubu Paris'e varınca alacağım. Bu mektup geldiği zaman, ben büyük olasılıkla Châlons piskoposuyla(1) birlikte kır evinde oturuyordum; bu yüzden St.-Dizier'e gelmiş tüm mektuplarımın Paris'e geri gönderilmesi için emirler verdim. Châlons piskoposunun evinde niyet ettiğimden daha uzun süre kaldım. Yüreğim size doğru uçuyor, ama yüreğimin Paris için, meraklıları için ve katlanmam gerekli dedikodusu için dayanılmaz bir tiksintisi var. Üzerime düşen o ağır darbeyle, o görkemli kötülük saçan kent arasından uzun bir sürenin geçmesine izin vermeden edemezdim. Pazartesi, yada Salıya değin Rheims'de kalacağım. Sizin yanınıza hemen uçup gelemediysem özür dilerim canım, ama ne durumda olduğunu görüyoruz. Paris'teki o eve çabucak yerleşip nasıl yaşayabilirim? Yorgun argın ve sayrı nereye gidebilirim? Mektuplarınız beni rahatlatıyor, varlığınız daha canlı ve daha sevgi dolu teselli veriyordu bana. Benim bu dünyada sizden başka kimsem yok. Eğer sağlığım elverirse, size yakın bir banyo-evi'nde yaşamaya gelirim. Şuna emin

(1) Châlons-sur-Marne piskoposu Claude Antoine de Choiseul-Beaupré.

(2) 17. yüzyıldan beri Paris'te özel banyo-evleri ev yerleri bölüm bölüm kiraya verilirdi.

olunuz ki, sizin yanınızdan uzağım diye yüreğim paramparçadır. Hoşça kalınız, sevgilim, binlerce öpücük.

V.

Paris'te, Bouloir Sokağında oturan bayan Denis'ye / Rheims'den postalanmıştır.

*

[Ekim/Kasım] (1759)

Hayır ben insanların en sevimlisi değil, en sayrısı, en size sadığı ve en kederlisiyim. Boyuna acı çekiyorum ve hiçbirşey yapamıyorum. Bununla birlikte, evdeyseniz eğer, bu akşam size gelmeyi umuyorum, canım; ama yalnızca alt katta kalıp oturmayı yeğleyeceğim. Noel'e daha çok zaman var.

V.

Bayan Denis'ye.

Voltaire, 12 Ekim 1749'da Paris'e vardı; bayan Denis'nin 10 Ocak 1750'de kendisiyle birlikte yaşamaya başladığı Traversière sokağındaki evine yerleşti.

*

Erkek kardeşinize, *Sémiramis*'yi, *Nanine*'i, Lunéville'deki 1741 savaşının anılarını çalanları, tüm bunları basanları ve Fontainebleau'da satanları, beni de o kahrolası yere gitmeye zorlayanları hedef alan bir vaaz vermesini

söyleyiniz. Beni teselli etmeye geliniz hiç olmazsa. Buna çok, ama çok gereksiniyorum. Bana yüzlerce yandan dil uzatılarak saldırıldı: Hoşça kalınız, yaşamımın tek tesellisi.

V

Cumartesi [1 Kasım 1749]

1749 yılının Ekim sonlarında ve Kasım ayının ilk günlerinde Voltaire bu elyazılarının çalınmasından yakındı. Bununla birlikte, Histoire de la querre de 1741 (1741 savaşının anıları) aradan yıllar geçinceye değin basılmadı.

*

[Kasım] (1749)

Tüm ağrılarım yine zavallı bedenimi sardı. Bir evde sizinle birlikte yaşayınca iyileşeceğim diye kendi kendimi pohpohluyorum. Biraz daha iyice olduğumu duyumsarsam, bugün sizi görmeye geleceğim.

Bayan Denis'ye.

*

Cumartesi (1747) [7 Mart 1750]

Sevgili esin-perim, bay de Chennevières size kardeşinizin işindeki yaş sınırının askıya alınmasını destekleyen bir rapor verecek; ben de size, hayran olacağınızı umduğum pek şirin bir *Alzire* vereceğim. Ben oradaydım ve

ağladım. Kimse gözyaşlarını tutamazdı. Bir saray dalkavuğu ellerini çırpar, kendinden geçer, abartır, ama salt bir yürek ağlayabilir. Sizin de orada olmanızı isterdim. Salı günü operada görüşmemiz dışında Çarşamba'ya değin sizi göremeyeceğim. Kendime bu keyfi yaşamımda belki son kez olmak üzere sunuyorum. Söz veriyorum, bir daha asla Saray'da böylesine uzun birsüre kalmayacağım. Acayip bir ülkedeymişim gibi duyumsuyorum kendimi. Benim gerçek evim sizin yanınızdır. Geri kalan herşey yabancıdır bana. Siz benim tüm ailem, Sarayın, Versailles'un, Parnasse'un ve yüreğimin tek umudusunuz. Sizin canla başla çalıştığınıza inanıyorum, ben de öyleyim. Hoşça kalınız, her zaman seveceğim sizi.

V.

Traversine sokağında kalan Bayan Denis'ye.

Bayan Denis üç yıl ayrı yaşadı. 1750 yılının başlangıcından itibaren dayısıyla birlikte Traversière (o zamanki değişik söyleyişle 'uzun yastık' anlamına gelen Traversine) sokağında kaldığını görüyoruz; bundan sonra Voltaire yalnızca birkez daha Versailles'a gitti: Bu da kesinlikle 28 Şubat 1750 Cumartesi günü bayan de Pompadour'un özel tiyatrosunda Alzire'in bir özel gösterisini yönetmek içindi.

*

Ben herşeyi tam zamanında yapmayı, düşündüğünüzden daha çok seven bir kişiyim, canım. Dün *Oreste*'i gördüm, bugün kimi bakanlarla görüştüm ve Alzire'i

görmeye gideceğim. *Alzire*'in *Oreste*'ten daha iyi oynanması pek güç olmayacak. Bu oyunumu bayançe Du Menil ne zaman seyrettiyse hep ağladı ve gıkı çıkmadı. Bayançe Clairon ise zırladı durdu, ama hiç gözyaşı dökmedi. Grandval, rolünü başından sonuna dek yanlış yorumladı. Roseli sanki bir okulluymuş gibi oynadı. Sizi şaşkına çevirecek olay, Klytemnestra'nın sahne dışında öldürülüşü olacaktır; O'nun kolayca duyulabilen çığlıkları, oyuncuların korkuyla katmerleşen silkinme ve devinmeleri, göz önüne getirebileceğiniz en çarpıcı ve en dehşetli çözülmeleri yaratıyordu. Ama Paris tiyatrosunda, sahnedeki züppe ve şık hanımlar[1] yüzünden az kalsın ortalık karışıyordu. Ben burada birkaç gün daha kalabilirim ve sonra Versailles'da bulunmayan tüm başka oyunları sizinle oynamak için yanınıza gelirim. Chennevières ailesi size yürekten gelen selamlarını gönderiyor. Binlerce öpücük.

V.

(Versailles'dan) Cuma (8 Mayıs 1748) [27 Mart 1750]

Bu kez bayan Denis'nin yanlışı bir başyapıt. Küçük bir ayrıntı: 8 Mayıs 1748 bir Cuma gününe rastlamıyor. Bir başka ayrıntı: Oreste ilk kez 12 Ocak 1750'de temsil edildi. Geriye Oreste ve Alzire'in birbirini izleyen hangi günlerde temsil edildikleri kalıyor; bu Paris'te olmadı, büyük olasılıkla Versailles'da gerçekleşti; Voltaire bu karma keyfi Paskalya yortusunda tattı ve Voltaire'in 20 Mart'ta Paris'te olduğu bilindiğinden, tek olası Cuma, 27 Mart'tır.

(1) Aradan birkaç yıl geçince, alışılmış eski düzenle sahneyi sahneden seyreden seçkin seyirciler, sahnedeki yerlerinden salondaki öteki seyir yerlerine sürülmüşlerdi.

*

Canım benim, atlarım gelmiş olsaydı sizi görmeye gelecektim; ama atlar için, kimi işlerim nedeniyle ilişkin bulunan bay d'Argenson'a gidip görüşmek zorundayım. İşim biter bitmez hızla sizin yanınıza koşturacağıma güvenebilirsiniz; yalnızca sizin evinizde rahat ediyorum, bununla birlikte başka yerlerde çoğunlukla buna zor katlanıyorum. Yerine getirilmesi gereken işlerim var; ne var ki, kişi bir başka kişinin de mutluluğunu anımsamalıdır; benim mutluluğumsa, sizinle birlikte yaşamaktır. Argenson markisiyle bir tam gün geçirmem gerektiğini umuyorum; buna göre, sizinle buluşmam Çarşamba, yada en geç Perşembe günü olacaktır. Arabamın dönmeyişine çok şaşırdım. Lütfen onu bana hemen koşum takımlarıyla birlikte gönderiniz. Nasılsınız? Kırsal kesim bana biraz iyi geliyor, ne var ki siz bana daha iyi geliyorsunuz.

V.

Pazar (1749) [9 Mayıs 1750]

Richelien çeşmesine yakın Traversière Sokağında oturan bayan Denis'ye.

Bu mektubun güncesi, aynı gün Sceaux'dan Argenson markisine yazılan bir başka mektuptan saptanmıştır.

Paris'e gelişinden altı hafta sonra Voltaire, o uğursuz Potsdam yoluculuğuna çıktı; görülmemiş bir coşkuyla karşılanacağı Paris'e 1778 yılına değin dönmedi ve o yıl, çağrıldığı Paris'te adına düzenlenen törenlerden kısa bir süre sonra öldü.

Voltaire'den Yeğenine Aşk Mektupları

Ancak, sevgili yeğenim, herşeyin size acı kaybınızı anımsatıp üzüntünüzü artıracağı bir kentten elverdiğince çabuk ayrılınız. Paris'e gidiniz, rahat ve hoş bir yaşam sürebileceğiniz bir düzen kuruncaya dek kızkardeşinizde kalınız. Keşke Tanrı gücenmeseydi de birlikte yaşasaydık! Bu hem benim yaşamımın tesellisi olurdu, hem de sizin yaşamınızın teselliye kavuşmasını sağlamaya çalışmış olurdum. Sizi sevecenlikle kucaklarım, sevgili yeğenim. Bay Séchelle halen Lille'deyse ona ne denli bağlı olduğumu kendisine söyleyiniz lütfen.

ISBN 975-7275-21-2

DÜŞÜN